

AMERİKAN BELGELERİNDE TÜRK YAZI DEVRİMİ

BİLÂL N. ŞİMŞİR

Türk Tarih Kurumu Üyesi

Ellinci yılını andığımız Türk yazı devrimi, zamanında, dış dünyada yankılar yapmıştır. Bu arada Amerika'da da ilgi uyandırmıştır. Türkiye'deki Amerikan Büyükelçiliği bu konuya önemle eğilmiştir. Vaşington'daki Amerikan Diplomatik Arşivlerinde Türk yazı devrimi üzerine epeyce belge bulunmaktadır. Amerikan Diplomatik Arşivleri Müdürü Sayın Milton O. Gustafson aracılığıyla bu belgelerin örneklerini sağladık. Kendisine burada teşekkürü borç biliriz. 12 Ekim 1927 günü güven mektubunu Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e sunarak Türkiye'de göreve başlayan Amerikan Büyükelçisi Joseph C. Grew, Arap harflerinden yeni Türk harflerine geçişimizi bir yıl boyunca yakından izlemiştir. 1928 yılı ortalarından 1929 ortalarına kadar Vaşington'a birçok rapor yollamıştır. Türk yazı devriminin nasıl hazırlandığını, nasıl başarıldığını, ne gibi sonuçlar verdiğini hükümetine anlatmıştır. Devrimin ellinci yılında bu belgeleri yayınlamak uygun görüldü.

Öte yandan Amerikan basını da Türk yazı devrimine genişçe yer ayırmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında Amerikan basını genellikle Türkiye'ye karşıydı. Amerika'daki Rum ve Ermeni çevrelerinin de etkisiyle, Türkler, Amerikan kamuoyuna kötü tanıtılıyordu. Genç Türk Cumhuriyetine karşı Amerikan gazetelerinde çirkin bir kampanya yürütülüyordu. Özellikle Türk - Amerikan Lozan anlaşmasının Amerikan kongresine sunulması sırasında bu karalama kampanyası doruk noktasına erişmişti. Amerikan Senatosu Lozan anlaşmasını veto etmişti. Türk - Amerikan diplomatik ilişkileri güçlkle yeniden kurulabilmişti. 1928 yılına gelindiği zaman Amerikan basınındaki Türk düşmanlığı kampanyası büsbütün yatışmış değildi¹. Buna karşın Atatürk'ün önderliğinde yeni Türkiye'nin ardarda gerçek-

¹ Bu konuda bkz. Bilâl N. Şimşir, "Türk - Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey'in Vaşington Büyükelçiliği (1920-1927)", *Belleten*, Cilt XLI, Sayı 162, Nisan 1977, s. 277-356.

leştirdiği devrimci atılımlar, Amerika'da da olumlu yankılar yaratmaktan geri kalmıyordu. Türk yazı devrimi de Amerikan basınına olumlu biçimde yansımıştı. Burada, Amerikan resmi belgelerine, Amerikan basınında çıkan yazılardan da parçalar eklendi.

I. Yazı Devrimine Doğru

Amerika'nın büyük gazetelerinden *The New York Times*, 30 Nisan 1928 günlü sayısında Ankara çıkışlı uzun bir haber yayınladı. Yazı, "Türkler Arap alfabesini bırakıp bizim alfabemizi alıyorlar" başlığını taşıyordu. Türkiye'de yazı değişikliği yapılacağı belki ilk kez bu yazıyla Amerikan kamuoyuna duyuruluyordu. Türk yazı devriminin "önemli bir olay" olarak görüldüğü belirtilen yazıda özetle şunlar anlatılıyordu:

Atatürk'ün önderliğinde batılılaşmakta olan Türkiye, bu uğurda yeni bir atılıma hazırlanıyordu. Türk çocukları, "Elif" ile başlayıp "Ye" ile biten Arap alfabesi yerine, "A" ile başlayıp "Z" ile biten Latin alfabesini öğreneceklerdi artık. Yeni alfabeyi okullarda öğretmek için yeni bir Türk sözlüğü hazırlanacaktı. 14 milyon nüfuslu Türkiye'nin Latin alfabesine alışması için on beş yıllık bir geçiş süresi tanınacaktı. Bu sürenin bitiminde yeni harflerin kullanılması zorunlu olacaktı. Harf değişikliğinin başlıca nedeni, Arap harflerinin zor olması, Türk diline uymamasıydı. Arap alfabesi otuz üç harfliydi. Ama her harf, sözcüğün başında, ortasında, sonunda biçim değiştirdiğinden gerçekte doksan dokuz harf kullanılmaktaydı. Bu yüzden okuma yazma oranı Türkiye'de düşük kalmıştı. Türkiye'nin Latin alfabesini alması, oryantalistlerce önemli bir olay olarak görülüyordu. Yakın çağlarda eski alfabesini bırakıp Latin alfabesini benimsemiş bir başka ulus yoktu².

Bunları söyledikten sonra gazete, Türkiye'de harf devrimi düşüncesinin tarihçesine de kısaca değiniyordu. *Tanin* gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit (Yalçın) daha 1908'lerde Latin alfabesinin alınmasını savunmuştu. Ama pek destek görmemişti. İttihat ve Terakki rejiminde, din, gelenek, sanat gibi gerekçelerle harf değişikliği fik-

² "Turks Drops Arabic For Our Alphabet - Angora Will Give People 15 Years to Learn New Letters, Which Will Then Be Compulsory - Change is First in an Age - No Other Country, It Is Said, Has Abandoned Its Characters for Latin Ones in Modern Period.", *The New York Times*, 30. 4. 1928.

rine karşı çıkmıştı. Kuran yazısı Arap harflerini bırakmanın dine aykırı olacağı ileri sürülmüştü. Ayrıca Arap alfabesi, İslam yazı sanatının da bir parçasıydı. Bu yüzden bırakılmak istenmemişti. Ancak cumhuriyet döneminde Arap harfleri yerine Latin harflerinin alınması düşüncesi güç kazanmıştı. Basım ve yayımcılarla iş çevreleri böyle bir değişikliği arzu ediyorlardı. Arap harfleriyle basım işleri çok zor yürüyordu. Latin alfabesi alınca iş adamları da daktilo makinası kullanabileceklerdi. Türk çocukları ise yazı devrimini sevinçle karşılayacaklardı. Çünkü yeni harfleri çok daha kolay öğrenebileceklerdi³.

New York gazetesinde bu haberin çıktığı sırada Türkiye’de henüz yazı devrimine kesin karar verilmiş değildi. Türk basınında Latin alfabesinin alınması savunuluyordu. Ama yetkililerin kararı daha açıklanmamıştı. Alfabe değişikliğine doğru gidişin ilk önemli belirtisi Türkiye’de uluslararası rakamların benimsenmesi oldu. 6 Mayıs 1928 günü Kocaeli mebusu Reşit Safvet Bey, “Beynelmilel erkamın kabulü hakkında kanun” tasarısını Türkiye Büyük Millet Meclisine sundu. Türkiye’deki Amerikan Büyükelçisi Grew, hemen ertesi gün bu haberi Vaşington’a telledi. Üç gün sonra Amerikan Büyükelçiliği görevlilerinden Mr. Patterson, öneri sahibi Reşit Safvet Bey’le görüşüp kendisinden bilgi aldı. Tasarının görüşülmesi, o günlerde Türkiye’ye resmi bir gezi yapacak olan Afganistan Kralı Amanullah Han’ın gelişine değin bekletilmişti. 20 Mayıs 1928 günü Amanullah Han, Atatürk’le birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisini ziyaret etti. Tam o sırada, uluslararası rakamların resmen alınmasına ilişkin yasa tasarısı Büyük Millet Meclisinde görüşülüp kabul edildi⁴. Böylece Afgan Kralına, Türkiye’nin nasıl batılılaştığı, devrimci yasa-

³ *Ibid.*

⁴ 28 Mayıs 1928 tarihli, 900 sayılı *Resmî Gazete*’de yayınlanan 1288 sayılı “Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkındaki Kanun” üç maddelikti ve şöyleydi:

“Md. 1 - Devlet, vilâyet, şehremaneti gibi resmi devair ve müessesatın bilumum muamelât-ı tahririyye ve hesabiyesinde beynelmilel rakamların kullanılması mecburidir.

İşbu mecburiyetin efrad ve eşhas-ı hususiye arasındaki muamelâtta dahi tatbikini en kolay mahallerden başlamak suretiyle 1931 Haziranına kadar temine Hükümet mezundur.

Md. 2 - Bu kanun 1 Haziran 1928 tarihinden muteberdir.

Md. 3 - Bu kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur”.

ları nasıl Meclisten geçirdiği gösterilmek istenmişti. Konuk Devlet Başkanı etkilenmeğe çalışılmıştı. Amerikan Büyükelçisi bunu da hükümetine rapor etti. Raporunda, batı rakamlarının benimsenmesinin, Latin alfabesinin alınmasına doğru atılmış bir adım olduğunu belirtiyordu. Ama, "Latin alfabesinin alınmasının az çok uzak bir gelecekte gerçekleşebileceğini" de sözlerine ekliyordu⁵.

Bununla birlikte alfabe değişikliğinin pek geciktirilmeyeceği anlaşılıyordu. Hazırlıklar başlamıştı. 13 Haziran 1928 günü Amerikan Büyükelçisi, Latin alfabesinin alınması konusunu incelemek üzere Türkiye Millî Eğitim Bakanlığınca bir komite (Dil Encümeni) kurulduğunu Vaşington'a duyurdu⁶.

Dil Encümeninin kurulmasından sonra alfabe devrimine doğru gidiş hızlanmıştı. Hazırlıklar ilerliyordu. Amerikan Büyükelçisi 29 Haziran'da Vaşington'a yeni bilgiler veriyordu: Dil Encümeni 26 Haziran 1928 günü ilk toplantısını yapmıştı. Ankara'da bulunmayan üç üye, Falih Rıfkı (Atay), Ruşen Eşref (Ünaydın) ve Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) bu ilk toplantıya katılamamışlardı. Encümenin çalışmaları "aylarca sürece" gibi görünüyordu. Ayrıca bu çalışmalar hazırlık niteliğindedir. Encümen kesin karar verebilecek durumda değildi. Öneriler hazırlayacaktı. Bunlar, Büyük Millet Meclisine sunulmadan önce üst makamlarca gözden geçirilecekti. Dil Encümeni üyelerinin çoğunluğu alfabe değişikliğinden yanaydı⁷.

Öte yandan, Dil Encümeninin çalışmalarına paralel olarak, yarı resmi *Milliyet* gazetesi* yeni alfabe kampanyasını başlatmıştı.

⁵ *NADB* (National Archives, Diplomatic Branch, Washington - Amerikan Diplomatik Arşivleri, Vaşington), 867.402/11 - Grew'dan Amerikan Dışişlerine Yazı, İstanbul, 6. 6. 1928, No. 332.

⁶ *Ibid.* - Grew'dan Amerikan Dışişlerine yazı 13. 6. 1928, No. 346. Dil Encümeni ilk kuruluşunda dokuz kişiden oluşuyordu. Sonradan üye sayısı ondörde çıkarılmıştı: Talim ve Terbiye Dairesi Reisi Mehmet Emin (Erişirgil), T. T. Dairesi üyesi Mehmet İhsan (Sungu), Falih Rıfkı (Atay), Fazıl Ahmet (Aykaç), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ragıp Hulusi (Özdem), Ahmet Cevat (Emre), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), İbrahim Osman (Karantay), Avni (Başman), İbrahim Necmi (Dilmen), Ahmet Rasim, Celâl Sahir (Erozan) ve İsmail Hikmet (Ertaylan).

⁷ *Ibid.* 867. 402/13 - Grew'dan Amerikan Dışişlerine, İstanbul, 29. 6. 1928, No. 363.

* *Milliyet* gazetesi, Siirt Mebusu Mahmut Soydan tarafından kurulmuş, 11 Şubat 1926 günü çıkmaya başlamış ve 22 Nisan 1935 tarihine kadar yayımını sürdürmüştür. Bugünkü *Milliyet* gazetesiyle karıştırılmamalıdır.

Bu gazetenin yazarlarından, aynı zamanda Dil Encümeni üyelerinden olan İbrahim Necmi (Dilmen), yeni bir alfabe sistemi hazırlamıştı. Gazete, 26 Haziran 1928 günlü sayısında bu alfabeyle kullanmaya başlamıştı. Kimi günlük haberlerini bu yeni alfabeyle basıyordu artık. Türk okuyucularından başka yabancıları da bu yeni alfabeyle alıştırmak için *Milliyet*'in Fransızca baskısında da açıklamalar yayınlamıyordu. Amerikan Büyükelçisi Grew, İbrahim Necmi Bey'in yeni alfabesiyle basılmış bir gazete kesitini raporuna eklemişti. Kendi görüşünü de bildiriyordu. Bu alfabe, "fonetik bakımdan kusurluydu", bunun kesin olarak benimsenmesi "olanak dışıydı". Dizgi yanlışları yeni alfabenin kusurlarını daha da arttırıyordu⁸.

Büyükelçi Grew, Bolu mebusu ve Dil Komisyonu üyesi Falih Rıfki (Atay) imzasıyla *Milliyet*'in Fransızca baskısında çıkan bir başyazının kesitini de raporuna eklemişti⁹. Falih Rıfki, Latin alfabesinin harareti savunucularındandı. Alfabe devriminin başarılacağı inancındaydı. Yazısında özetle şunları söylüyordu: Eskiden yazı sorunu, bir din sorunu gibi görülüyordu. Cumhuriyet Hükümeti ise bu işi bir bilim sorunu gibi görmüş, bir Dil Encümeni kurmuştu. Encümenin önerileri yetkililerce gözden geçirilecek, kesin karar ondan sonra verilecekti. Türk basınında iki yıldır sürdürülen alfabe tartışmalarında görülen şeydu ki, Latin alfabesinin alınmasından yana olanlar günden güne güçlenmişler, kamuoyunu da kazanmışlardı. Türkçenin Latin alfabesiyle yazılabileceğini *Milliyet* gazetesi bir süredir kanıtlamıştı. Tek güçlük, alışkanlıktan, şimdiki kuşağın bencilliğinden ileri geliyordu. Bu kuşak, yeni baştan okullu olmaktan ürküyordu. Bu kuşak özveride bulunursa devrimin onurunu da kazanacaktı. Latin alfabesinin benimsenmesi için dört sorunun çözümlenmesi gerekiyordu: (i) Harflerin seçilmesi, (ii) değişmez bir yazım (ortograf) yaratılması, (iii) değişmez dil kurallarının saptanması, (iv) bir uygulama planının hazırlanması. Yeni Türk alfabesi, bütün alfabelerin en iyisi, en sadesi olmalıydı. Yazım kuralları İstanbul Türkçesine göre hazırlanmalıydı. Uygulama planı kademeli olabilirdi. İlkokula başlayan

⁸ *Ibid.* (Kaf) ve (kef) karşılığı (k) ve (q) harfleri; (i) yerine (y) ve (i) harfleri; (ş) yerine (x) harfi kullanılması gibi çeşitli kusurları bulunan İbrahim Necmi Bey'in alfabesi tutunmamıştır. Ama İbrahim Necmi Bey, *Milliyet* gazetesinin Mayıs - Ağustos 1928 tarihli sayılarında Latin alfabesinin benimsenmesi için yayınladığı dizi yazılarla Türk Harf Devrimi kampanyasına hizmet etmiştir.

⁹ "La Question des caractères latins", *Milliätt* (İstanbul), 29. 6. 1928.

çocuklar yalnız Latin alfabesiyle eğitim görmeliydiler. Öteki okullarda Latin alfabesine geçiş adım adım olmalıydı. İlkokula yeni yazıyla başlayan çocuklar üniversiteyi bitirdikleri zaman Latin alfabesinin uygulanması süreci tamamlanmış olmalıydı. Böylece devlet yönetiminde sarsıntı yaratılmadan eski yazıdan yeni yazıya geçilmiş olacaktı. Latin alfabesinin benimsenmesi, Türk dilinin gelişmesi ve bağımsızlığı açısından çok önemliydi. Bunun sağlayacağı yararları ise kimse yadsıyamazdı.

Türk basınında bu gibi yayınlar sürerken, Dil Encümeni 30 Haziran 1928 günü bir açıklama yaptı. Türkiye'deki Amerikan Büyükelçisi, "İlginç" bulunduğu bu açıklamanın Fransızca metniyle İngilizce çevirisini de Vaşington'a postaladı. Encümen kamuoyunu uyarıyordu. Latin alfabesinin Türk diline uygulanması konusunu önemle incelemekte olduğunu, çalışmalarını henüz tamamlamadığını, ama bu arada gazetelerde yeni "Latin alfabeleri" yayımlandığını, bunların yurttaşları yanıltabileceğini, çeşitli adlar altında yayınlanan alfabelerin Dil Encümeninin kararlarıyla bir ilgileri bulunmadığını duyuruyordu. Yeni alfabe konusundaki önerileri ve düşünceleri memnunlukla karşılayacağını da açıklayan Encümen, yanlış anlaşılmalara önlemek için böyle bir açıklama yapmayı gerekli gördüğünü belirtiyordu¹⁰. Büyükelçi Grew, bu açıklamanın özellikle *Milliyet* gazetesine yönelik olduğunu söylüyordu. Gerçekten bu gazete, Dil Encümeninin kararını beklemeden yeni yazı kampanyasını açmış, İbrahim Necmi Bey'in çarçabuk hazırladığı bir alfabeyi kullanmaya başlamıştı. Bu tutumunu sürdürüyordu¹¹. Yeni yazıya geçiş için sabırsızlanan atak *Milliyet*'in yayınları, kamuoyunu harf devrimine hazırlamakla birlikte, zihinleri de karıştırıyordu. Eksikleri, yanlışları açıkça göze batan bir alfabeyi, sanki kesinleşmiş yeni Türk alfabesiymiş gibi kullanıyor, halkı bu alfabeyi öğrenmeye çağırıyordu.

Bu arada Amerikan gazetelerinde de yazılar çıkıyordu. Boston'da çıkan bir gazete, "Türkiye kültür savaşı veriyor" başlıklı bir yazı yayınlamıştı. Şunları yazıyordu:

¹⁰ "La Commission des caractères latins. - Une mise au point", *La République* (İstanbul), 2. 7. 1928.

¹¹ *NADB*. - 867.402/14: Grew'dan Amerikan Dışişlerine Yazı. İstanbul, 7. 7. 1928, No. 379.

“Türk toplumu çetin bir kültür bunalımı geçirmektedir. Türkler ortaçağ İslam uygarlığını bırakıp çağdaş uygarlığı benimседiler. Yeni Türkiye'nin önderleri yeni Türk toplumunu ulusal kültür, ulusal ülkü temellerine oturtmak istediler. Şimdi de Arap alfabesini bir kenara itip Latin alfabesini almak için çaba harcıyorlar. Türk reformcuları, Türkiye'yi ortaçağların son kalıntısından da uzaklaştırıp tümünden çağdaşlaştırmayı amaçlamaktadırlar”¹².

İstanbul'daki Amerikan Robert Kolej Müdürü Dr. Edgard J. Fisher, 1928 yaz aylarında Amerika'nın Syracuse Üniversitesinde Ortadoğu üzerine dersler vermiş, bu arada yeni Türkiye'yi Amerikalılara tanıtmaya çalışmıştı. Yerel Amerikan gazetesine verdiği bir demeçte, yeni Türkiye'nin üstüste atılımlar yaptığını, bu politikanın Türkiye'nin kalkınmasını hızlandıracağını anlatmış, yazı devrimi hazırlıklarına da değinerek şunları söylemişti:

“Türkiye'de okuma-yazma bilmeyenlerin oranı yüksektir. Ama hükümet eğitim sistemini geliştirmeye çalışmaktadır. Hem erkek, hem kız çocuklar için öğrenim zorunluğu kondu. İstanbul Üniversitesine kız öğrenciler alındı. İlkokul çocuklarının daha yüksek okullarda da eğitimini sağlamak için orta dereceli okullar açılıyor.

“Son olarak da Türk alfabesini Latinleştirmek için adımlar atıldı. Bu reform on beş yılda tamamlanacaktır. Ama tamamlanınca Türkiye'nin gelişmesini büyük ölçüde hızlandıracaktır.

“Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'ye karşı sempatik bir tutum takınmalıdır. Yanlışlar yapılsa bile bunları görmemezlikten gelmeliyiz. Unutmamalıyız ki, biz Amerikalılar da ilk gelişme dönemimizde yanlışlar yapmışızdır”¹³.

Türk yazı devrimi hazırlıkları Amerika'nın uzak kentlerinde bile duyulmuş, olumlu biçimde yorumlanmıştı. Ohio eyaletinde çıkan bir kasaba gazetesi şunları yazıyordu:

“Kemal Paşa (Atatürk) çağımızın baş reformcusudur. Bu konuda pek konuşmaz; ama, inatçı, savaşkan, gelenekçi bir toplumu ıslah eder.

¹² Oliver McKee, Jr., “Turkey Now Fighting for Its Culture”, *Boston Evening Transcript*, 2. 6. 1928.

¹³ “Turkey Drops Old Customs in New Era, Dean Explains. Dr. Fisher, Summer Session Teacher, Believes Politics Adopted by Post - War Regime Will Speed Country in Development,” *Post Standard* (Syracuse, New York), 4. 7. 1928.

“Bu büyük Türk yenilikçisi ve devrimcisi, Bâbıâlf’yi bir kenara itti. İslamın başını alaşağı etti, Türk kadınının yüzündeki peçeyi yırttı. Türk erkeğinin başındaki fesi attı. Batı yasalarını aldı, şimdi de Arap alfabesinin yerine Latin alfabesinin alınmasını istiyor...

“Cahillik Türkiye’de oldukça yaygındır; ama çocuklardan başlanarak bu son yeniliği gerçekleştirmek zor olmayacaktır. Alfabe değişikliği Türkiye’yi batı yaşamına, düşüncesine, alışkanlığına daha da yaklaştıracaktır”¹⁴.

Amerikan gazetelerinde böyle yazılar çıkarken, Türkiye’deki Amerikan Büyükelçisi Grew da, Türk yazı devrimi düşüncesinin Cumhuriyet yöneticilerince desteklendiğini Vaşington’a bildiriyor, çeşitli haberler veriyordu¹⁵. Türk dışişleri görevlilerinden biri, Dil Encümeni çalışmalarının en geç sonbahar başlarında biteceğini, 1 Kasım’da Büyük Millet Meclisi açılınca yeni alfabe yasasının çıkarılacağını, 1929 yılında da yeni alfabenin resmen kullanılmağa başlanacağını Amerikan Büyükelçiliğine söylemişti. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), Latin alfabesinin alınmasından yana olduğunu belli etmişti. 10 Temmuz günü *Akşam* gazetesinin duyurduğuna göre, Gazi, son olarak Kâbil Büyükelçiliğine atanan Hikmet (Bayur) Beye verdiği fotoğrafını Latin harfleriyle yazıp imzalamıştı. Başbakan İsmet Paşa’ya (İnönü) çektiği bir telgrafını da Latin harfleriyle kaleme almıştı. İsmet Paşa da Latin alfabesinin alınmasını destekliyordu. 18 Temmuz günü *Milliyet* gazetesinin yazdığına göre, Başbakan Dil Encümenininin 17 Temmuz günü yapılan toplantısına katılmış, alfabe devriminden yana olduğunu göstermişti. Yarı resmi *Milliyet*, alfabe devrimi uğrunda kampanyasını sürdürüyordu. Büyükelçi, bu gazetenin 10 Temmuz günü sayısında M. Nermi imzasıyla çıkan “Latin harfleri” başlıklı yazının kesitini de raporuna eklemişti. Yazıda, köklü bir reform savunuluyordu. Yarım reformların sakıncalı olduğu söyleniyordu. Latin alfabesinin alınması, Türk dilinin bağımsızlığını, özgürlüğünü sağlayacaktı. Bu bakımdan bütün yurttaşlarca sevinçle karşılanmalıydı. Sözümona aydınların Latin alfabesine karşı takındıkları olumsuz tutuma aldırılmamalı, zaman

¹⁴ “Moslem Reform”, *Cincinnati Enquirer*, (Cincinnati, Ohio), 16. 7. 1928.

¹⁵ *NADB*, 867.402/15 - Grew’dan Amerikan Dışişlerine Yazı, İstanbul, 19. 7. 1928, No. 392.

yitirilmemeliydi. En kısa zamanda harf devrimi gerçekleştirilmeliydi. Türk dilinin, dolayısıyla Türk toplumunun geleceği söz konusuydu. Devrimci kuşak tarih önünde sorumluluk yüklenmeliydi¹⁶. Amerikan Büyükelçisi, bu yazıdan da sezildiğini söyleyerek, harf devrimine karşı bir direniş bulunduğunu ileri sürüyor, bu devrimi tam olarak gerçekleştirmenin yedi yıldan fazla zaman alacağını ekliyor, şöyle diyordu:

“Türk öğretim kurumlarındaki öğretimin yedi yıl içinde ‘Latinleştirilebileceği’ umulmakla birlikte, batı harflerinin bütün ülke çapında benimsenmesi bundan daha fazla zaman alacaktır”¹⁷.

Kimi Amerikan gazeteleri Türk yazı devriminin on beş yılda gerçekleşebileceğini yazıyorlardı. Amerikan Büyükelçisi, bu süreyi biraz daha kısa tutuyor, okullarda yedi yılda Latin alfabesinin kullanılabilceğini, ama yeni alfabenin tüm ülkeye yayılmasının bundan daha fazla zaman alacağını yazıyordu. Büyükelçi, bu köklü reformun birkaç ay gibi kısa bir zamana sığdırılabileceğini kestiremiyor, düşünemiyordu. Oysa çalışmalar hızla ilerliyordu. 12 Temmuz günü Anadolu Ajansı, yeni Türk alfabesi projesinin tamamlandığını açıklamıştı. Bu açıklama ertesi gün basında yayınlanmıştı. Büyükelçi Grew, açıklamanın *Milliyet* gazetesinin Fransızca sayısında çıkan metnini de raporuna eklemişti¹⁸. Burada belirtildiğine göre, Dil Komisyonu 12 Temmuz günü yaptığı toplantıda, yeni alfabe projesine kesin biçimini vermişti. Bu proje ile dilbilgisi kuralları bir hafta içinde basılacaktı. Yeni alfabe pek sadeydi. Türk dilinin bütün seslerini karşılıyordu. İşaretili ya da noktalı harflerin sayısı azdı. Yabancı alfabelerde bulunan *ch*, *sch* gibi digraf ve trigraflara yeni Türk alfabesinde hiç yer verilmemişti. Her ses tek harfle karşılıyor ve her harf okunuyordu. Yeni alfabe projesi yakında yetkililerin onayına sunulacaktı. Amerikan Büyükelçisi, hükümet, ordu, basın ve üniversite temsilcilerinden oluşacak bir İnceleme Kurulu’nun (a Board of Review) eylül ayında toplanarak Dil Komisyonunca hazırlanan alfabe projesini gözden geçireceğini söylüyordu.

¹⁶ M. Nermi, “Les Caractères latins”, *Milliett* (İstanbul), 10. 7. 1928.

¹⁷ *NADB*, 867.402/15

¹⁸ “Le projet définitif du nouvel alphabet a été établi”, *Milliett* (İstanbul), 13. 7. 1928.

Dil Komisyonunun hazırladığı yeni alfabe projesi 31 Temmuz 1928 günlü *Vakit* gazetesinde yayımlanmıştı. Amerikan Büyükelçisi bunu Vaşington'a rapor ederken, gözden geçirilecek olmakla birlikte, bu projenin Büyük Millet Meclisine sunulacak proje olduğunu söylüyor, bu konuda ayrıntılı bilgiler vererek yorumlarda bulunuyordu. Dil Komisyonu yeni alfabe projesini hazırlarken iki ilkeyi gözönünde tutmuştu: (i) Yeni yazının fonetik olmasını sağlamaya çalışmıştı, (ii) harflerin uluslararası ses değerlerini elden geldiğince korumaya dikkat etmişti. Bu bakımdan her sese karşılık tek harf benimsenmiş, çifte ya da üçlü sessizlere yer verilmemiş, fonetik işaretler az kullanılmıştı. Arap kökenli sesler güçlük yaratmıştı. Büyükelçi Grew şöyle diyordu:

“Bu alfabe projesi çeşitli batı ülkelerinin alfabeleriyle karşılaştırılınca en çok Alman alfabesine yaklaşılmaktadır. Özellikle yeni sesli harflerin Alman fonetik değerleri korunmuştur. Alman alfabesinin noktalı (ö) ve (ü) seslileri Türk alfabe projesinde de yer almaktadır. Sessiz harflere gelince, bu alanda uluslararası ses değerlerinden şaşılacak ölçüde az sapma olmuştur. Sapmalar, (dj), (tch) ve (sh) diftongları karşılığı olarak alınacak olan ve Türkçede çok sık kullanılan (c), (ç) ve (ş) harfleriyle sınırlı kalmaktadır. Türk seslerinin gerektirdiği öteki karakteristik ayrılıklar (j) ve (z) seslerinde görülmektedir ki, bunlardan birincisi Fransızcadaki gibi, ikincisi de İngilizcedeki gibi kullanılacaktır. (g) harfi çok yerde Alman ses değerinde olacaktır. (w) ve (q) sessizleri alınmamıştır”¹⁹.

Amerikan Büyükelçisi, yeni alfabeye birlikte yeni ve kesin yazım kurallarını saptamak gerekeceğini de belirtiyordu. Yoksa başka başka yazım biçimleri ortaya çıkabilirdi. Şimdiye kadar yazım ayrılıkları pek su yüzüne çıkmamıştı. Çünkü Arap alfabesinde sesli harfler pek az kullanılıyordu. Örneğin (mektep) sözcüğü (mktb) biçiminde yazılıyor, dört sessiz harfin arasında bir tek sesli harf bile kullanılmıyordu. Latin alfabesi alınca durum değişecek, her sesin hakkı verilecek, bol bol sesli harfler kullanılacak, dolayısıyla yazım ayrılıkları da belirebilecekti. Bu sakıncayı gidermek için Dil Komisyonu şimdi yeni yazım kurallarını saptama, yeni bir Türk grameri hazırlama çalış-

¹⁹ NADB - 867.402/16 - Grew'dan Amerika Dışişlerine rapor. İstanbul, 6. 8. 1928, No. 412.

malarına ağırlık vermekteydi. Falih Rıfki (Atay), *Milliyet* gazetesinde çıkan bir başyazısında, bir Türk Dil Akademisi kurulmasını da önermişti²⁰. Bu başyazının kesiti Büyükelçinin raporuna ekliydi. Falih Rıfki (Atay), yeni alfabeğe geçilirken yeni yazım kurallarını saptamak, bir Türk Dil Akademisi ve yeni bir kitaplık kurmak gerektiğine değiniyor; basım alanında İngiliz veya Amerikan Latin harflerini kullanmanın daha uygun olacağını söylüyordu. Harf devriminin önde gelen savunucularından olan Falih Rıfki (Atay), yeni yazıya geçiş için en az beş yıllık bir zaman gerekeceğini de ileri sürüyordu. Önce ilkokul öğretmenleri hazırlanacaktı. Arkasından, bu öğretmenler aracılığıyla yeni yazımın okullarda öğretilmesine geçilecekti. Bütün okullarda yeni harflerle öğretime geçilebilmesi için en az beş yıllık bir zaman gerekecekti. Bu süre içinde yeni yazımın yayılmasına çalışılacak, basın da yavaş yavaş yeni harfleri kullanmağa başlayacak ve giderek yeni bir kitaplık oluşturulacaktı. Böylece, uzunca bir süre içinde eski yazıdan yeni yazıya geçilecekti. Bu sürenin en az beş yıl olacağı ileri sürülüyordu. Amerikan Büyükelçisi Grew ise, şunları yazıyordu:

“Yeni alfabenin uygulanmasına gelince, bu alfabenin yaygın biçimde kullanılabilmesi için yaklaşık on beş yıl gerekeceği yolundaki yaygın düşüncenin Latin Alfabeti Komitesi (Dil Encümeni) üyelerince paylaşılmadığı basında belirtilmektedir. Bu üyeler, Arap alfibesinden yeni harflere geçişin daha kısa sürede gerçekleştirilebileceği, hiç değilse kamu görevlileri bakımından iki yıllık bir sürenin bol bol yeteceği inancındadırlar. Günde birer saatlik eğitimle kamu görevlilerine iki yılda Latin alfibesinin öğretilebileceği, devlet dairelerinde yeni yazımın kullanılmasının sağlanabileceği düşünülmektedir. Gazi'nin yakın çevresinden olan bir mebus bu haberi doğrulamış, Latin harflerinin ülkede benimsenmesini hızlandırmak için Cumhurbaşkanının elinden gelen tüm çabayı harcamak niyetinde olduğunu söylemiştir²¹”.

19 Temmuzda Grew, okullarda en az yedi yılda yeni yazıyla öğretime geçilebileceğini, yeni alfabenin bütün Türkiye'de uygulanabilmesi için ise bundan daha çok zaman gerekeceğini rapor etmişti. İki hafta sonra bu kez, eski alfabeden yeni alfabeğe geçiş için iki

²⁰ “Les caractères turcs”, *Milliett* (İstanbul), 2. 8. 1928.

²¹ *NADB - 867. 402/16*. Grew'dan Amerika Dışişlerine rapor. 6. 8. 1928, No. 412.

yıllık bir sürenin yeterli görüldüğünü söylüyordu. Amerikan temsilcisi, Türk yazı devrimine Atatürk'ün kendi ağırlığını koyacağını, geçiş süresinin çok kılacağını anlamaya başlamıştı.

Aynı raporunda Büyükelçi, halkı yeni alfabeye alıştırmak için Türk basınına büyük sorumluluk düştüğünü de belirtiyor, *Milliyet* gazetesinin yeni yazı kampanyasını başlattığını, öteki gazeteleri de yazı devrimini desteklemeye çağırdığını söylüyordu. Bu gazete, bütün bir sütunu yeni alfabeye basıyor, bu sütundaki haberleri, fıkraları eski harflerle yayınlamıyordu. Özellikle halkın ilgisini çekecek küçük haberler, Atatürk'ten fıkralar yeni harflerle okuyucuya sunulmaya başlanmıştı²².

İki gün sonra Amerikan Büyükelçisi, *Milliyet* gazetesinde yeni harflerle yayınlanan bir fıkranın kesitini Vaşington'a gönderiyordu. "Gazi ve Spor" başlığını taşıyan bu fıkra, hem yeni harflerle Türkçenin nasıl yazılmaya başlandığını gösteren güzel bir örnekti, hem de spor konusunda Atatürk'ün düşüncesini yansıtmaması bakımından "pek ilginç" idi²³. Falih Rıfkı (Atay)'nın Atatürk'ten dinleyip yine O'nun ağzından aktardığı fıkra tıpkı şöyle basılmıştı:

"...

"ariburnu kumandanı idim. İki tarafın ateş hatları arasında (en) çok elli altmış metre mesâfe vardı.

"birbirine en yakın hatlar arasında dolaşan türk ve ingiliz Keşşaflarından ikisi, gecenin kara kesâfeti içinde, ellerinde-ki uzun silâhları isti'mâl edemeyecek kadar, burun buruna temâs etmiş-ler; her iki cesur keşşaf silâhlarını atmış-lar ve doğrudan doğruya birbirini buğazlamak için ellerini kullanmak zaruretini his etmiş-ler. ingiliz keşşaf yumruklarını sıkmış, box denilen idmanı türk neferinin vücüd ve khalbi üzerinde tatbikh etmeğe bâşlamış. bu mâhirane yumruk idmanını bilmeyen türk neferi, kalbine maddeten, vicdânına manen vurulan zarbelerin te'siri altında iki elini ötekinin buğazına uzatmış var kuvveti ile düşmanın gırtlakını yakalamış; düşman neferin buğazı iki demir pençenin mengenesinde sıkışınca, bizim nefer box zarbelerinin iptidâ hafiflediğini, biraz sonrra zâil olduğunu görmüş.

²² *Ibid.*

²³ *NADB - 867. 402/17 - Grew'dan Amerika Dışişlerine yazı. İstanbul, 8. 8. 1928, No. 419.*

“nefer, esîrini sürükleyerek benim yanıma getirdi. gece yarısından sonra idi. evvelâ düşman neferini isticvâb ettim:

— ne oldu? sen niçin buralara kadar geldin?

— ispor! cevabını verdi.

bizimkine sordum:

— nasıl oldu?

“nefer, esîrinin verdiği ilmî cevabı anlamamış olmaktan korkarak:

— bilmeyor-um! dedi.

“ben birincinin ilmî ve fennî değil, ikincinin cehilden ziâde edep ve terbiyesi üzerinde fazla durmadım. esîre tekrar sordum:

— sen isportmen mi-sin?

— evet çok eyi!

— bizim neferi nasıl buldun?

— bilmeyor! dedi.

türk neferine döndüm:

— işidiyor mu-sun? senin için bilmeyor, câhildir, dedi!

kısaca:

— huzurunuzda getir-dim efendim, cevâbını verdi.

gâzî devâm etti:

— benden ispor ne-dir, diye sorulursa vereceğim cevab şu-dur: ispor vatanın, milletin âlî menfaatlerine tecavüz edenleri gırtlaktan yakalayarak, memleket ve millet hârislerinin huzuruna getirebilmek kabiliyyet-i maddiye ve maneviyesi-dir”²⁴.

Yazım kurallarının henüz kesin biçimini almadığı bir sırada, 1928 Ağustos başlarında yayımlanmış bulunan bu yazıda çeşitli özellikler göze çarpıyordu. Büyük harfler hemen hemen hiç kullanılmıyor, cümle ve paragraf başlarında hep küçük harflerin kullanıldığı görülüyordu. Öz adlar bile küçük harflerle yazılıyordu. *gâzî* gibi. Sık sık uzatma (^) işareti kullanılıyordu: *âli*, *gâzî*, *esîr* vb. sözcüklerde görüldüğü gibi. Tire veya bağlama işaretine (-) sık sık yer veriliyordu: Fiil çekimlerinde, zarflarda bağlama çizgisi kullanılıyor-

²⁴ Falih Rıfki, “Gazi ve Spor”, *Milliyyet* (İstanbul), 7. 8. 1928. Gazetenin Fransızca baskısında bu fıkranın Fransızcaya çevirisi de “Le Ghazi et le Sport” başlığıyla yayınlanmıştı; ama Türkçe baskısında fıkra yalnız yeni harflerle yayınlanmış, eski harflerle basılmamıştı. (B. N. Ş.).

du: *atmış-lar, etmiş-ler, işidiyor mu-sun, şu-dur* gibi. (k) harfi, kalın sesli harflerle ince veya ince sesli harflerle kalın okunduğu zaman (kh) biçiminde yazılıyordu. *khalbi, tabbikh* sözcüklerinde görüldüğü gibi. Dil Encümeninin ilk hazırladığı Türk alfabesinde görülen bu çarpıklıklar sonradan giderilecekti. Yazıda göze batan bir başka nokta da *boks* sözcüğünün *box* biçiminde yazılmış olmasıydı. Oysa yeni Türk alfabesinde (x) harfi yoktu. Anlaşılan batı kökenli sözcüklerin nasıl yazılacağı henüz kesin yazım kuralına bağlanamamıştı. Tam oturmamış, kesin yazım kuralları saptanmamış olmakla birlikte yeni Türk alfabesi artık uygulanmaya başlanmıştı. *Milliyet* gazetesi uygulamanın öncülüğünü yapıyordu. Öteki gazeteler ise yeni alfabe kampanyasına katılmak için Atatürk'ten bir işaret bekliyor gibiydiler.

II. Atatürk, Yeni Yazı Kampanyasını Açıyor

9/10 Ağustos 1928 gecesini Atatürk, tarihsel Sarayburnu söylevini verdi. "Güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk alfabesini kabul ediyoruz" dedi. Şunları ekledi:

"Arkadaşlar, bizim güzel, ahenkdar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemehal pek çabuk bir zamanda mükemmel bir surette anlayacağız. Ben buna eminim".

Atatürk, yurttaşlara dönerek şunları söylüyordu:

"Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millette, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir heyeti içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez; bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış ve iftiharlarla tarihini doldurmuş bir millettir. Milletin yüzde sekseni okuma, yazma bilmiyorsa hata bizlerde değildir. Hata onlardadır ki, Türk'ün seciyesini anlamayarak bir takım zincirlerle kafalarımızı sarmışlardır. Mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları tashih edeceğiz.

"Hataların tashih olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyeti içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir".

Bunları söyledikten sonra Atatürk, bütün dünyaya duyurmak istercesine sözlerini şöyle düğümlüyordu:

“Milletimiz, yazısıyla ve kafasıyla bütün âlem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir”²⁵.

Bu tarihsel söyleviyle Atatürk, harf devrimine kesinlikle karar verildiğini müjdeliyor, yeni yazı kampanyasını başlatmış oluyordu. Artık hazırlık dönemi bitmiş, uygulama dönemi açılmıştı. Sarayburnu söylevi, yurt içinde olduğu gibi, yurt dışında da geniş yankılar yaptı. Amerikan basınına da oldukça geniş ölçüde yansıdı. *The New York Times* gazetesi bu konuda üç sütunluk bir yazı yayımladı. Alfabe değişikliğinin şimdi Mustafa Kemal (Atatürk)’in tutkusu olduğunu, O’nun bu konuda da halkını yalnız bırakmadığını, bu devrimin Türkiye’nin batılılaşmasını tamamladığını, bunu başarmak için iddialı biçimde iki yıllık bir zaman öngördüğünü yazıyor, şöyle diyor:

“Bu dinamik Başkan, söylediklerini yapmaya kararlı olduğunu kanıtlamak için ulusal öğretmen başrolünü benimsedi. Böylece Roosevelt’in bizim telaffuzumuzda reform yapmayı başaramadığı yerde (Mustafa) Kemal, öngördüğü iki yıl içinde olsun olmasın, başarı kazanmayı ummaktadır. . .

“Ama, bir ulusun düşüncelerini, duygularını belirtmek için yüzyıllardır kullandığı bir aracı değiştirmek, yeni yazıyı öğretmek için tüm ulusu ertesi gün okula göndermek, yeni bir edebiyat yaratmak, basmak, okumak, yirminci yüzyılda öyle kolay kolay başarılabilir bir iş değildir. Bu, sanki İngilizceyi fonetik biçimde yazmak için Birleşik Amerika’nın birdenbire Yunan alfabesini alması gibi bir iştir.

“Bu işin böylesine büyüklüğü Mustafa Kemal Paşa’nın hiç aklından çıkmıyor, ulusun da bunu aklından çıkarmamasını istiyor. Yeni harflerle okuma yazma öğrenmedikçe, Türkiye’nin kendisini uygarlaşmış sayamayacağını açık açık söyledi. . .

“(Türkiye’de) Gazeteler yeni yazıyla günlük dersler yayınlıyorlar. İşçiler, çiftçiler, memurlar, okul yaşı dışındakiler için

²⁵ Atatürk’ün bu tarihsel söylevi, çeşitli kaynaklarda değişik biçimlerde gösterilmiştir. Kaynaklar karşılaştırılınca arada yer yer tutarsızlıklar göze çarpmaktadır. Buraya aktardığımız söylev, o zaman Matbuat Umum Müdürlüğünce çıkarılmakta olan ve resmi niteliği bulunan *Aynı Tarihi*’nden alındı (No. 53. Ağustos, 1928, s. 1-3).

bir kampanya açılması planlanıyor. Gündüzleri kurslara katılmayacakları için gece kursları açılması düşünülüyor”²⁶.

Amerikan gazetesi, yüzyıllardan beri Arap harfleriyle kaligrafi dersleri veren Hattat Mektebi'nin bile, çelişkili ve ilginç biçimde, yeni alfabe kampanyasına katıldığına da dikkati çekiyordu.

Türkiye'deki Amerikan Büyükelçisi Grew da, Atatürk'ün Sarayburnu söylevi üzerine uzun bir rapor kaleme almıştı. Söylevin Fransızca çevirisinden başka, 10-22 Ağustos 1928 günlerinde Türk gazetelerinde çıkan belli başlı yazıları, ayrıca Türk Dili Encümeninin kararıyla ilk kez basılmış bulunan “Yeni Türk Alfabesi”nin bir örneğini raporuna eklemişti. Pek yorumda bulunmamakla birlikte, Türkiye'deki yazı devrimi kampanyasının bir panoramasını çiziyordu²⁷. 18 eki bulunan bu uzun rapor, başlıbaşına bir dosya gibiydi, Türk yazı devrimi tarihinin bir bölümüne ışık tutuyordu.

Büyükelçi, “Türk alfabesinin Latinleştirilmesi yolundaki resmi ve yarı resmi çabalar konusunda Amerikan Dışişleri Bakanlığına daha ayrıntılı bilgi vermek için” kaleme aldığını belirttiği raporunda, yazı devrimini hızla gerçekleştirmenin şimdi “Gazi'nin ve dolayısıyla yakın çevresindeki mebusların baş düşüncesi ve tutkusu olduğunu”, hazırlanan yeni alfabeyle artık “Türk alfabesi” dendiğini, hatta “Gazi Alfabesi” adı verilmesi olasılığı bulunduğunu ekliyor, özetle şunları söylüyordu:

Cumhuriyet gazetesi başyazarı Yunus Nadi, Arap alfabesinden Latin alfabesine on yıldan önce geçilemeyeceğini söylerken²⁸, Büyük Millet Meclisi Başkanı Kâzım Paşa, geçiş için üç yıllık bir sürenin

²⁶ W. G. Tinckom - Fernandez, “Changing Alphabet Obsesses Kemal”, *The New York Times*, 2. 9. 1928 (Bu yazı gazetenin İstanbul muhabirince 17. 8. 1928'de gönderilmiş ve gecikerek yayınlanmıştır. B. N. Ş.).

²⁷ *NADB*. - 867.402/19 - Grew'dan Amerika Dışişlerine Rapor. İstanbul, 28. 8. 1928, No. 459.

²⁸ Yunus Nadi, “Les caractères latins”, *République* (İstanbul), 10. 8. 1928. Bu ve bundan sonraki dipnotlarda anılan yazılar, Amerikan Büyükelçisinin raporunun ekleridir. Bunlar Türk gazetelerin Fransızca baskılarından alınmıştır. Yunus Nadi bu başyazısında, Latin alfabesinin alınmasından yana olduğunu belirtiyor, ancak yeni yazının uygulanmasının uzun zaman alacağını, çünkü önce öğretmenleri yetiştirmekten başlanacağını, sonra okullarda yaygın biçimde öğretilmesine geçileceğini, bunun da kimilerine göre 5-10 yıllık bir zaman istediğini söylüyordu.

yeteceğini ileri sürüyordu²⁹. Cumhurbaşkanı (Atatürk) ise daha da iyimserdi. Basında geniş yankılar yapan Sarayburnu söylevinde³⁰ halkı hemen yeni Türk alfabesini öğrenmeye çağırmişti. O'na göre, halkın yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa, kabahat Türklerde değil, Arap alfabesindeydi. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı, "bir iki yıl içinde milletimiz, yazısıyla ve kafasıyla bütün âlemi medeniteyin yanında olduğunu gösterecektir" diyordu. Falih Rıfki (Atay) *Milliyet* gazetesinde Gazi'nin bu söylevini övüyordu³¹. *Akşam* gazetesi ise,

²⁹ "Déclaration de Kiazim Pacha, Président de la G. A. N.", *Journal d'Orient* (İstanbul), 10. 8. 1928:

"Je suis convaincu que le peuple turc s'habituerait facilement au nouvel alphabet et qu'une période de trois ans suffira pour généraliser son emploi dans le pays."

³⁰ *République* (İstanbul), 11. 8. 1928: Burada Atatürk'ün Sarayburnu söylevinin Fransızca çevirisi verilmektedir. Çeviri biraz aceleye getirilmiş gibidir. Söylevin Türkçe aslındaki gücünü pek yansıtmamaktadır ve şöyledir:

"Camarades,

"Nous adoptons de nouvelles lettres pour exprimer notre belle langue.

"Camarades,

"Notre belle, harmonieuse et riche langue se présentera en de nouveaux caractères turcs. Nous sommes dans la nécessité de nous débarrasser des signes dans le cadre de fer desquels notre cerveau est emprisonné depuis des siècles, signes insaisissables et que nous ne pouvons comprendre. Nous voulons absolument comprendre notre langue et nous la comprendrons certainement, vite et parfaitement au moyen de ces nouvelles lettres. J'en suis sûr. Soyez - en certains aussi. . .

"Camarades,

"Apprenez vite les nouvelles lettres turques. Enseignez - les à toute la nation, au paysan, au pâtre, au porte - faix, au batelier. Sachez que c'est là un devoir patriotique et national. En le remplissant, songez bien qu'il est honteux pour une nation, un corps social que, dans son sein, dix pour cent seulement sachent lire et écrire et que quatre - vingts pour cent soient illettrés. Il faut rougir d'un tel état. Or, cette nation n'est pas une nation créée pour la honte, mais une nation créée pour la gloire et dont l'histoire e(s)t pleine de gloire. Si 80 % de cette nation sont des ignorants, la faute n'en est pas à nous. Elle est à ceux qui l'ont commise, qui, ne comprenant pas la mentalité du Turc, ont emprisonné son cerveau dans un étai de fer. Temps est venu pour nous d'extirper par la racine les fautes du passé. Nous réparerons ces erreurs.

"Dans cette réparation des fautes je fais appel à l'activité de tous les camarades. Dans un an, deux à plus, tous le corps social turc apprendra le nouvel alphabet et notre nation prouvera que son écriture et son intelligence sont au niveau du monde civilisé."

³¹ Falih Rıfki, Député de Bolou, "La décision du peuple", *Milliet* (İstanbul), 11. 8. 1928:

Sarayburnu söyleviyle yeni Türk alfabesinin onaylandığını söylüyordu³². İstanbul'da çıkan *Journal d'Orient* gazetesi de, Gazi'nin Arap alfabesine saldırısını, 1919'da başlattığı devrimi tamamlaması olarak yorumluyordu. Bu bakımdan Sarayburnu söylevinin verildiği günün, Türk tarihinin en büyük günlerinden biri olacağını, Türkiye'nin düşünce tarihinde yeni bir çağ açtığını söylüyordu³³. Aydın mebusu Reşit Galip, 20 Ağustos günlü *Cumhuriyet*'te Arap alfabesinden yana olanları 'tehlikeli gericiler' olarak niteliyordu³⁴.

Amerikan büyükelçisi, Cumhurbaşkanı Atatürk'ün yeni harfleri yalnız salık vermekle yetinmediğini, bunları hızla uygulamaya koymak işiyle de ilgilendiğini, 11 Ağustos 1928 günü Dolmabahçe Sarayında ilk uygulama dersinin açıldığını anlatıyordu. Bu ilk dersi İbrahim Necmi (Dilmen) vermişti; ama Cumhurbaşkanı da bunu izlemişti. Basın bu ilk derse geniş yer ayırmıştı. Büyükelçi, *Akşam* gazetesinde, "Yeni harflerin kabulüne doğru: Gazi Ulusa Örnek Oluyor" başlığıyla çıkan Fransızca yazının kesitini ve İngilizce çevirisini raporuna eklemişti³⁵. Yazıda anlatıldığına göre, Dolmabahçe Sarayının üst katındaki bir salon, okul sınıfı durumuna getirilmişti. Buraya

"... 'Cette écriture n'est pas l'écriture du peuple turc', 'Cette musique n'est pas la voix de la sensibilité turque!' 'C'est vrai, c'est exact!' répondait chacun: c'était l'écho de notre pensée secrète, que nous exprimions soudain. De sa voix puissante, il (Atatürk) a détruit la couche d'erreurs qui couvrait notre vraie personnalité, comme on enlève le voile qui cache une idole inconnue et insane..."

³² Nedjmeddin Sadik, "Écoutons sa parole..." *Akşam* (İstanbul), 12. 8. 1928:

"C'est au milieu de l'affluence exceptionnelle d'un public sincèrement ému que les nouveaux caractères turcs ont reçu pour la première fois, l'autre nuit, leur consécration... Le Gazi, puisant sa force dans la nation qu'il représente, a parlé en sa qualité d'homme national pour expliquer la nécessité de l'adoption de ces caractères et leur utilité..."

³³ "La Mobilisation Générale - Le nouvel alphabet turc. Le 10 août devrait être célébré, tous les ans, comme l'une des plus grandes fêtes de la nation turque.", *Journal d'Orient* (İstanbul), 20. 8. 1928.

³⁴ Réchid Ghalip, le Député d'Aidine, "Les Caractères turcs", *République* (İstanbul) 20. 8. 1928:

"Tous ceux qui veulent attacher une valeur et un caractère religieux aux anciennes lettres de notre langue font preuve ainsi d'une ignorance crasse à faire pitié ou, sinon, nous avons affaires ni plus ni moins à des réactionnaires impénitents et dangereux".

³⁵ "Vers l'adoption des nouveaux caractères. Le Gazi donne l'exemple à la nation.", *Akşam* (İstanbul), 14. 8. 1928. (Towards the adoption of the new characters, the Ghazi sets an exemple to the nation).

sınıfta olduğu gibi sıra sıra sandalyeler, bir karatahta, tebeşir vb. konmuştu. Atatürk ilk sıraya oturmuş, öteki sıraları yakın çevresi doldürmüştü. Dersi İbrahim Necmi Bey vermişti. “Öğrenciler” ellerinde defter, kalem ile notlar almışlardı. Anlayamadıkları noktaları öğretmene sormuşlardı. Bu ilk derste yeni harf biçimleri, bunların ses değerleri açıklanmış, örneklerle uygulamalar yapılmıştı. Atatürk’ün yakın çevresinde artık hep yeni alfabe konuşuluyordu. Bilenler bilmeyenlere anlatıyordu. Cumhurbaşkanı sofrasındaki yemek listeleri, müzik programları yeni harflerle yazılmaya başlanmıştı. Gazi’nin sofrasında da şimdi hep yeni alfabe konuşuluyordu. Gazi bu konuşulanları ilgiyle, dikkatle izliyor, gelişmelerden sevinç duyduğunu belli ediyordu. Yeni alfabenin hemen uygulanmaya konulmasında Gazi, ulusa örnek oluyordu. Bu konuda inançlıydı, iyimserdi. “Göreceksiniz, birkaç yıl içinde dilimiz ne büyük gelişme gösterecek” diyordu. Şimdi bütün aydınlara büyük görevler düşüyordu. Aydınlar Gazi’yi örnek alıp yeni alfabeyi uygulamaya koymak, her yerde, herkese öğretmek durumundaydılar.

Yeni yazı kampanyasında Atatürk yalnız kalmıyordu. Maarif Vekili Necati Bey, 14 Ağustos 1928 günü verdiği bir demeçte, öğretmenlere, öğrencilere yeni alfabenin öğretilmesini sağlamak için elinden gelen çabayı göstereceğine söz vermişti. Bakan, yeni alfabe konusunda Gazi’nin ulusa örnek olduğunu, her zaman olduğu gibi bu kez de Gazi’nin izinde yürüyeceğini, bütün öğretmenlerin, bütün öğrencilerin yeni alfabeyi kısa zamanda öğrenebilmeleri için elinden gelen çabayı harcayacağını, bu harfleri öğretmenin yurtseverlik görevi olduğunu, bunda başarı kazanılacağından kuşkusu bulunmadığını söylemişti³⁶. Büyükelçi Grew, Türk öğretmenlerinin yeni alfabeyi iyice öğrenmelerine olanak sağlamak için bu yıl okulların açılışının bir ay kadar gecikebileceğini söylüyordu³⁷.

Atatürk’ün açtığı yazı devrimi kampanyasına bütün kuruluşların ve örgütlerin de katılıp destek olmaları isteniyordu. Falih Rıfki

³⁶ “Un discours de Nedjati Bey” *Stamboul* (İstanbul) 15. 8. 1928:

“Je tâcherai d’acquitter mon tribut de reconnaissance envers le Gazi, dont l’exemple m’a été si précieux dans ma vie publique ainsi que privée, en déployant tous mes efforts à ce que le corps enseignant, les écoliers et les étudiants, de toutes classes et catégories lisent et écrivent couramment notre langue en caractères latins dans un bref délai.”

³⁷ *NADB - 867.402/19.*

(Atay), yazı devriminin uygulanmasına ilişkin bir başyazısında³⁸ bu konuya parmak basıyordu. Türkiye’de yaklaşık bir buçuk milyon okuryazar bulunduğunu, buna karşılık kitapların en çok beş bin, gazetelerin ise on beş bin basıldığını söylüyor, yeni yazıyla okuma yazma oranını yükseltmek, yeni alfabeyi geniş kitlelere yaymak için geniş bir örgüt kurmak gerektiğini belirtiyordu. Cumhurbaşkanının da belirttiği gibi, öncelikle aydınların ilgisi uyandırılmalıydı. Milli Eğitim örgütlerinin yanısıra, öteki kuruluşları da seferber etmeli, örgütlemeliydi. Cumhuriyet Halk Partisi, Türk Ocakları, meslek kuruluşları, Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay, ordu elele verip yeni yazının yayılması için çalışmalıydılar. Bu kuruluşların çalışmalarını gözetleyip denetlemek için de bir merkez komitesi kurulmalıydı.

Bu arada uygulamaya geçiliyordu. Cumhurbaşkanlığı yatı *Ertuğrul*’un ve Gazi’nin hizmetindeki *Söğütlü* deniz motorunun adları yeni yazıya çevrilmişti³⁹. Bunların ardından öteki vapurların adları da yeni harflerle yazılmıştı. İstanbul Valiliği, otomobil plakalarının da yeni harflerle yazılmasını istemişti. Türk telefon rehberleri artık yeni harflerle basılacaktı. İstanbul dükkânlarının vitrinlerinde yeni harflerin reklamı yapılıyordu. Adalet Bakanlığı, Hukuk Mektebi diplomalarının yeni harflerle basılmasını istemişti. Günlük gazetelerde yeni alfabe dersleri çıkıyordu⁴⁰. Devlet Matbaası, Türk Dili Encümeninin hazırladığı *Yeni Türk Alfabesi* kitabını durmadan basıp dağıtıyordu⁴¹. 25 Ağustos 1928 günü Dolmabahçe Sarayında yeniden uygulamalı alfabe dersi verilmişti. Buna Cumhurbaşkanı Atatürk ve Başbakan İsmet Paşa’dan (İnönü) başka seksen kadar mebus katılmıştı. Yeni alfabe kitabı mebuslara dağıtılmış, okutulmuştu⁴². Gazetelerin bildirdiklerine göre, Diyanet İşleri Başkanlığı, resmi yazışmalarında

³⁸ Falih Rifki, Député de Bolou, “Exécution et application”, *Milliett* (İstanbul), 15. 8. 1928.

³⁹ Cumhurbaşkanlığı yatının yeni harflerle yazılan adının fotoğrafı *Cumhuriyet* gazetesinin 18. 8. 1928 günlü Fransızca baskısında yayınlanmıştı. Amerikan Büyükelçisi bunu da raporuna eklemişti.

⁴⁰ İbrahim Nedjmi, “Pour apprendre à lire les nouveaux caractères turcs” Première leçon”, *Milliett* (İstanbul), 22. 8. 1928.

⁴¹ Bu kitabın bir örneği de Amerikan Büyükelçisinin raporuna eklidir.

⁴² “L’enseignement des nouveaux caractères alphabétiques. La première leçon donnée aux députés au palais de Dolma - Bagtché. Ils sont surveillés par le Ghazi en personne.”, *République* (İstanbul), 26. 8. 1928.

yeni alfabe kullanmaya başlamıştı. İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Hilmi Bey, bakanlık memurlarına yeni alfabe dersleri veriyordu. Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Hakkı Tarık (Us), gazetecilere alfabe kursu açmıştı. İstanbul Belediyesi görevlileri için de bir kurs açılmıştı. Kurslar birbirini izliyordu. P. T. T. Genel Müdürlüğü, bir genelge yayınlarak, yeni yazıyı öğrenmek zorunda olduklarını bütün P.T.T. görevlilerine duyurmuştu⁴³. Amerikan Büyükelçisi Grew, yeni alfabenin alınmasına ilişkin henüz bir yasa çıkarılmamış olduğu halde bu harflerin uygulanmasına doğru gidilmesinin Atatürk'ün etkisiyle olduğunu belirtiyor, "Açıkça görülüyor ki, Gazi'nin prestiji hâlâ yüksektir" diyordu⁴⁴.

Raporunun son bölümünde Grew, Türk yazı devriminin yarattığı bir başka soruna dikkati çekiyordu: Yeni harflere geçilince eski kültür yapıtları ne olacaktı, bunlar yeni yazıya aktarılacak mıydı? İstanbul üniversitesi profesörlerinden biri bu soruyu yanıtlıyordu. Ona göre, eski yapıtların çoğu değersiz fosillerdi. Bunları yeni yazıya çevirmeye gerek yoktu. Belki Fuzulî, Nedim, Şeyh Galip gibi birkaç eski sanatkârın yapıtları yeni yazıya aktarılabilirdi. Ötekiler Türk düşünce tarihi bakımından pek önem taşıymıyordu. Onların çoğu iğreti saray şairleriydi. Bu değersiz yapıtları yeni yazıya aktarmak yerine dünya klâsiklerini Türkçeye çevirmek daha uygun olacaktı⁴⁵.

Aynı düşünceleri bir başka biçimde Yakup Kadri (Karaosman-oglu) da dile getiriyordu. Onun yazdığına göre, yazı devrimi, Türk devriminin en önemli aşamalarındandı. Türk toplumu harf değiştirmekle aynı zamanda kültür değiştirmiş, bir kültürden bir başka kültüre geçmiş oluyordu. Kimileri, 'Arap harflerini bırakırsak eski ulusal edebiyat yapıtlarımıza veda ederiz' demişlerdi. İşte tam bu nedendir ki yazı devrimi gerekliydi. Yeni yazı yeni bir dünyanın anahtarı olacaktı. Türk ruhuna, Türk düşüncesine yeni ufuklar açacaktı. Türk

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *NADB - 867.402/19* - Grew'dan Amerika Dışişlerine rapor. İstanbul, 28. 8. 1928. No. 459:

"It seems evident that the prestige enjoyed by the Ghazi is still great since of course no legislation in regard to the adoption of the Latin characters has yet been passed and it is chiefly because of pressure exerted by the Ghazi that the aforesaid measure have already been taken or promised".

⁴⁵ *Ibid.* Ek 16. "L'avènement des caractères latins. Que subsistera - t - il de notre patrimoine littéraire.", *Akcham* (İstanbul), 12. 8. 1928.

halkını yüzyıllardır tutsak edildiği skolastik düşünceden kurtaracaktı. Hümanizmin kaynaklarına ve yaşam sevincine ulaştıracaktı. Arap, Acem kültürünün manyaklarına artık aldırış edilmemeliydi. Türk ulusu Arap, Acem kültürüne döndüğü içindir ki, kendi uygarlığını, yaratıcı gücünü yitirmişti; bugün batı uygarlığı içinde haklı yerini alamamış olması, çürümüş eski uygarlıkların batağına saplanıp kalmasındandı. Eski kültür yapıtları, yeni Türk kuşakları için hiçbir değer taşımıyordu. Bunlar olsa olsa, Asiroloji, Ejiptoloji gibi, küçük bir bilim adamları sınıfı için ilginç olabilirdi. Kısacası, eski yapıtları yeni yazıya çevirmeye gerek yoktu. . . .

Amerikan Büyükelçisi, mebus, yazar, edebiyatçı Yakup Kadri'nin bu yazısını önemli görmüştü. Bunun Fransızcasını ve İngilizce çevirisini Vaşington'a gönderiyordu ⁴⁶.

Bu rapordan iki hafta kadar sonra Grew, 11 Eylül 1928'de Vaşington'a yeni bir rapor daha sunmuştu ⁴⁷. Bunda, son iki hafta içinde Türkiye'de yeni alfabe kampanyasının gelişmesini ayrıntılı olarak anlatıyordu. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, yeni yazıya geçiş sürecini hızlandırmak için durup dinlenmeden çaba harcıyordu. Marmara kıyılarına, Çanakkale yöresine kısa bir gezi yapmış, oradaki görevlileri yeni yazı sınavından geçirmişti. Yeni alfabeyi yaymak için "gericiliğin merkezi" görülen Bursa'ya da kısa bir gezi yapmıştı. Bu arada Dolmabahçe Sarayındaki uygulamalı dersler sürdürülmüştü. 29 Ağustos günü Dolmabahçe Sarayında toplanan konferansta Başvekil İsmet Paşa önemli bir konuşma yapmış, alfabe tartışmalarının artık sona erdiğini söylemiş, Dil Encümeninin hazırladığı alfabe için, "bu alfabe Türk alfabesidir, kat'idir, ebedidir" demişti. Ulusu "cehaletten kurtarmak için" alfabe değişikliğine gidildiğini belirtmişti. Başvekilin bu konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği mebuslara çağrıda bulunmuş, herbirinin kendi seçim bölgelerine giderek yeni alfabeyi halk kitlelerine yaymak için çaba harcamalarını, özellikle, bu alfabenin gerçekten "Türk alfabesi" olduğunu halka anlatmalarını istemişti. Mebuslara örnek olmak için İsmet Paşa da Malatya'ya gidecekti ⁴⁸.

⁴⁶ Yacoup Kadri, "La nouvelle écriture turque", *Milliet* (İstanbul), 21.8.1928.

⁴⁷ *NADB - 867.402/20* - Grew'dan Amerikan Dışişleri Bakanlığına rapor. İstanbul, 11. 9. 1928, No. 487.

⁴⁸ "L'adoption des nouveaux caractères turcs. Son Excellence le Président de la République a présidé, hier, au Palais de Dolma Bagtché, une Conférence

30 Ağustosta Dil Encümeni bir bildiri yayınlamıştı. Bildiride Encümenin şimdiye kadar bir gramer projesi, belli başlı yazım kurallarını içeren bir alfabe kitabı yayınladığı bildiriliyor, bu yayınlar konusunda kısa bilgiler veriliyordu. Dil Encümeninin onayından geçen kitapları özel basımevleri ya da kişiler istedikleri kadar basıp dağıtabileceklerdi. Yalnız basılmadan önce bunların Encümence gözden geçirilmeleri gerekiyordu. Bildiride ayrıca, çeşitli yazarların çeşitli yeni alfabe kitapları yayınladıkları, Dil Encümeninin kontrolünden geçmemiş olan bu yayınların yanlışlarla dolu oldukları ve salık verilmedikleri belirtiliyordu. Bu bildiri Anadolu Ajansı aracılığıyla basına dağıtılıp yayınlanmıştı.

du plus haut intérêt sur le nouvel alphabet. Un beau discours de S. Exc. İsmet Pacha.", *Le Milliett* (İstanbul), 30. 8. 1928. Gazete, İsmet Paşa'nın Dolmabahçe sarayındaki konuşmasının fransızca çevirisini de veriyordu. Amerikan Büyükelçisinin Vaşington'a ilettiği bu çeviri şöyleydi:

"C'est après une longue étude et un examen approfondi que nous avons abordé la question des caractères latins. C'était une question assez compliquée. Il s'agissait, non pas d'adopter l'alphabet français, ou l'alphabet anglais, ou encore l'alphabet allemand, mais un *alphabet turc*, dont on pût dire "ceci est l'alphabet turc", de même qu'on dit "ceci l'alphabet français" ou "c'est l'alphabet anglais", pour les alphabets anglais ou français. C'est donc un alphabet turc que nous avons créé.

"Nous sommes partisans des caractères latins car il faut sauver le peuple de l'ignorance. Je vais vous faire part d'une constatation que nous avons faite. Au cours de ma carrière militaire, il ne m'est pas arrivé de rencontrer un *seul* soldat qui n'ait pas fait, dans son village, deux ou trois ans d'école. Et pourtant, le nombre des lettrés ne dépasse pas, croyons-nous, dix pour cent. Et pourtant, ces soldats, qui avaient, chacun, fait deux ou trois ans de classe, étaient incapables d'écrire une lettre ou de lire un journal. N'oublions pas que jusque dans les plus petits villages, les paysans cotisaient pour entretenir un instituteur; mais il avait à enseigner une matière rebelle, à laquelle il ne suffisait pas de deux ou trois ans d'études pour se familiariser, malgré l'effort de l'instituteur.

"Les discussions au sujet de l'alphabet sont closes. L'alphabet est définitif. Quant à l'orthographe, il n'est particularité affectant celle-ci sur laquelle la commission ne soit livrée à une étude et un examen minutieux: vous l'avez vu à la façon dont les membres de la commission ont répondu aux observations présentées. Seulement, peu à peu, le génie de la langue, l'esprit de la race, le goût de la nation perfectionneront, compléteront cette orthographe, au sujet de laquelle il est inutile de discuter trop longuement à l'heure actuelle.

"L'alphabet nouveau est un alphabet turc, et on ne peut lire par ses moyens que la seule langue turque. Sous ce rapport il est parfait. Bientôt, cette langue, demeurée intacte, deviendra une des langues les plus riches et les plus belles du monde".

Anadolu Ajansı, Milli Eğitim Bakanlığı adına da bir duyuru yayınlamıştı. Bunda, gelecek ders yılında yeni Türk alfabesiyle öğretime geçileceği, yeni okul kitaplarının 15 Ekim 1928'den önce basılmaları gerektiği, yayınevleri bu süre içinde ders kitaplarını yetiştiremezlerse bu işi Milli Eğitim Bakanlığının üstleneceği bildiriliyordu. Yine Anadolu Ajansının duyurduğuna göre, P. T. T. Genel Müdürlüğü yeni harflerle telgraf işaretlerini bütün telgrafçılara iletmişti⁴⁹.

Amerikan Büyükelçisi bunları rapor ettikten sonra, Türk basınındaki yayınlara geçiyordu. Basın, yeni alfabe kampanyasını hararetle sürdürüyordu. *Akşam* gazetesi, yazı devriminin Türk dili ve edebiyatı üzerinde ne gibi etkileri olacağı konusunda bir anket açmış, aldığı yanıtları özetle yayınlamıştı. Alfabe devriminin "Yabancı edebi kapitülasyonların kaldırılması" anlamı taşıdığı sonucuna varıyordu. Türk dili, özgürlüğüne, benliğine kavuşacaktı. Arapça, Farsça boyunduruğundan kurtulacaktı. Artık Arap, Fars dil kurallarına bağlı olmayacaktı. Kendi kurallarına uyacaktı. Türkçeye girmiş Arapça, Farsça sözcükler de Türkleşeceklerdi. Yazı diliyle konuşma dili arasındaki uçurum kalkacaktı. Şiirde Türk ve Arap vezni yerine artık yalnız Türk vezni kullanılacaktı. Kısacası, alfabe devrimi, dil devrimi çağırısı da açacaktı. Sözün tam anlamıyla "yabancı edebi kapitülasyonlara" son verecekti⁵⁰. *Milliyet* gazetesi de Türk yazı devriminin Türkiye dışındaki olumlu yankıları üzerinde duruyor, örnekler veriyordu. Türkiye'de harf değişikliği yapılacağını duyan bir İngiliz, Londra'dan Gazi Mustafa Kemal'e, Latin alfabesiyle Türkçe olarak kaleme aldığı bir mektup yollamıştı. Mektup tıpkı şöyleydi:

Londrada, 15 Agostos, 1928

"Ghazi Mustafa Kemal Pasha.

Hazretlerim,

Ajik gun var ki bir ei havadis bourada geldi shindi Turk lisani latinja harflerine yasajaklar.

Eyer shou havadis sai der bize en buyuk eilik yapajak chunki eskiden frenkler ichinde en zor karshilik idi senin lisan arab harflerde ile yasmaag.

⁴⁹ NADB - 867.402/20 ve "La réforme de l'écriture", *Le Milliett* (Istanbul), 31. 8. 1928.

⁵⁰ "Les 'capitulations littéraires' étrangères abolies à leur tour", *L'Akcham* (Istanbul), 28. 8. 1928.

Chok ei yapiorsinus Pasham.

Tekmil dunia Turk lisani orenmek istior fakat sho kadar eski yasesi ilan shonou hich kabil deylimish.

Turkia bir akilli adam boldu.

Yashasin MAARİF.

Yashasin sanat.

Yashasin Kemal.

Aferin.

“Eski dost dushman olmas”.

L. Morton

49, Cambridge Street,
Victoria

Eskiden

Bakal sokak
Bebek”.⁵¹

Milliyet gazetesi Fransızca baskısında, “Türkçeyi öğrenmek isteyen yabancıların sevinci” başlığı altında bu mektubu, tıpkıbasımı ile birlikte yayınlamıştı. Amerikan Büyükelçisi de ilginç bulduğu bu yazının kesitini raporuna eklemişti. Gazete, Atatürk’ün mektup sahibine verdiği yanıtı da yayınlamıştı. Atatürk’ün mektubu şöyleydi:

“Efendim,

Türc lisanının yeni harfler ile yazılacağı havadisi doğru–dur.

Mektubunuza teşekkür eder–im. Ümit eder–imki türkçeyi çok kolay, çok çabuk okuyacak, yazacaksınız.

Selam⁵²”.

Birkaç gün sonraki sayısında *Milliyet* gazetesi, Londra’da çıkan *The Times* gazetesinin Türk harf devrimi üzerine yayınladığı “Mebuslar Okula Gidiyorlar” başlıklı yazısının kısa bir çevirisini sütunlarına almıştı⁵³. İngiliz gazetesi, Türk harf devrimini alkışlayarak

⁵¹ “La joie éprouvée par les étrangers qui désirent apprendre le turc”, *Le Milliet* (İstanbul), 1. 9. 1928.

⁵² *Ibid.*

⁵³ “Un nouvel article du ‘Times’ en ce qui concerne les caractères turcs”, *Le Milliet* (İstanbul), 5. 9. 1928. Burada kısaca çevirisi verilen yazının aslı şudur: “Deputies at School”, *The Times* (London), 31. 8. 1928.

şöyle diyordu: “Harf değişikliği, eğitim-öğretimi kolaylaştırmakla kalmayacaktır. Avrupalılara da Türkçe öğrenme cesareti verecektir. Türkler de birçok Avrupa dilini çok daha kolaylıkla öğrenebileceklerdir. Bu sayede Türkler, her zamankinden daha çok batıya yaklaşmış olacaklardır. Büyük bir reformdur bu. Türk halkının kendi kaderini ellerine teslim ettiği seçkin Şefe layıktır.” Amerikan Büyükelçisi, bu yazının Türk gazetesinde çıkan çevirisini de raporuna ekledikten sonra, Londra’da yayınlanan *The Near East and India* dergisinin 30 Ağustos 1928 günlü sayısında da Türk yazı devriminin övüldüğünü söylüyordu⁵⁴.

Büyükelçi Grew, “harf değişikliğinin birdenbire uygulanmaya başlamasının bazı güçlükler yarattığına” da değiniyordu⁵⁵. Türk basınında, ortaya çıkan güçlüklerle ilgili yazılara da rastlanıyordu. Yeni yazıya geçilirken yeni yazım kuralları da saptanıyordu. Yeni bir sözlük, yeni bir yazım klavuzu hazırlanacaktı. Ama “Yazım Klavuzu” (İmlâ Klavuzu) hazırlanırken hangi Türkçe model olarak alınacaktı? Türkiye Türkçesi içinde yöreden yöreye, kentten kente değişen çeşitli “ağz”lar vardı. Eski yazıda sesli harfler pek olmadığı için, sözcüklerin çeşitli ağızlara göre yazılması gibi bir sorun pek su yüzüne çıkmıyordu. Yeni harflerle birlikte durum değişiyordu. Önceden bir yazım klavuzu hazırlanması zorunluydu. Yoksa yeni yazı çeşitli “ağz”lara göre kullanılabilir, dolayısıyla Türkçenin bozulmasına yol açabilirdi. *Akşam* gazetesi bu konu üzerinde duruyor, İstanbul ağzı’nın model olarak alınmasını savunuyordu. Çünkü İstanbul, yüzyıllarca Türkiye’nin yalnız siyasal başkenti olmakla kalmamış, aynı zamanda kültür merkezi, uygarlık merkezi olmuştu. Bütün okullar orada açılmış; gazeteler, kitaplar orada çıkmış; yazarlar orada yetişmişti. Basımevleri, yayınevleri, gazeteciler, yayımcılar, üniversite vb. hep İstanbul’da toplanmıştı. Türkiye Türkçesi, İstanbul’da oluşmuştu. O bakımdan yeni yazım klavuzuna İstanbul Türkçesi, İstanbul ağzı model olarak alınmak gerekiyordu⁵⁶. İstanbul’da çıkan Fransızca *Journal d’Orient* gazetesi de yazım sorunu üzerine eğiliyordu. Buna göre, yeni yazı çok kolaydı, birkaç derste öğrenilebilirdi. Ama

⁵⁴ NADB - 867.402/20.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Nedjmeddine Sadik, “L’idiome de Constantinople”, *L’Akham* (İstanbul), 27. 8. 1928.

okumak başka, yazmak bambaşka şeydi. Nitekim bir gazete aynı sayfasında, aynı sözcüğü, iki değişik biçimde, *acaba* ve *aceba* olarak yazmıştı. Yazarlar, nerede (k), nerede (g) harflerini kullanacaklarını pek kestiremiyor, aralarında tartışıyorlardı. Öteki harflerin nasıl kullanılacağı yine tartışmalıydı. Sorunu kökten çözümlemek için yeni bir “sözlük” ya da “yazım kılavuzu” hazırlamak gerekiyordu. Ayrıca bütün aydınlara büyük görevler düşüyordu. Gazeteler, doğru yazıma özen göstermek durumundaydılar. “Başkomutan, cahilliye karşı taarruz komutu vermişti. Bu komutu yerine getirecek olanlar askerlerdi, yani aydınlardı”⁵⁷.

Amerikan Büyükelçisi, yeni yazıya geçerken ortaya çıkan sorunlardan biri olarak, stenografi sorununa da değiniyordu⁵⁸. Türkiye’de yetişkin stenograflar yoktu. Doğrusu, stenografi öğrenmeye gereksinme de duyulmamıştı. Eski yazı steno yazısı gibi hızlı yazılabiliyordu. Ama Latin harfleri öyle değildi. 1 Eylül günlü *Stamboul* gazetesi bu konuya değinmiş, Belediye Meclisleri, Büyük Millet Meclisi toplantılarında ve mahkemelerde tutanakların nasıl kaleme alınacağı sorunu ortaya atmış, en kısa zamanda bir stenograf kadrosu yetiştirilmesini önermişti. Dil Encümeni üyelerinden Bolu Mebusu Falih Rıfki (Atay) da bir yazısını bu soruna ayırmıştı. Harf devrimiyle birlikte stenograflar, daktilograflar ve baskı provalarını düzeltilenler (musahhihler) yetiştirilmesi gerektiğini savunuyordu. Dışişleri Bakanlığı, merkez ve dış hizmetlerde kullanılmak üzere, daktilografi yarışması açmıştı. Yeni daktilo-sekreterlerin belli bir öğrenim ve eğitim düzeyinde olmaları koşulunu arıyordu. Yazı devrimi, bürokraside de köklü reformları zorluyordu. Yeni yazım kurallarını iyice kavramış daktilo sekreterler, hem düzgün yazı yazacaklar, hem de gerektiğinde eskilerin yanlışlarını düzeltereklerdi. Yıllarca eski yazıyı kullanmış olan eski görevliler, yeni yazıyı kullanırken belki sık sık yanlışlar yapacaklardı. Yetişkin daktilo-sekreterler yalnız ellerine verilen müsveddeleri yazı makinasında temize çekmekle kalmamalı, aynı zamanda müsveddelerdeki yanlışları da düzelterekler durumda olmalıydılar. Düzelticilik (musahhihlik) basımevleri için de kaçınılmaz bir gereksinmeydi. Devlet Basımevi bu konuda kurslar açıyordu.

⁵⁷ A. K., “Les nouveaux caractères turcs. Le problème de l’ortographe”, *Journal d’Orient* (İstanbul), 1. 9. 1928.

⁵⁸ NADB - 867.402/20.

Stenograflar yetiştirmek de çok ivedi bir gereksinmeydi. Batı ülkelerinde olduğu gibi tutanakları eksiksiz kaleme alabilmek için yepyeni bir anlayışla stenograflar yetiştirilmeliydi. Bunlar da daktilograflar ve düzeltmeciler (musahhihler) gibi, belli bir öğrenim düzeyinde olmalıydılar ⁵⁹.

Büyükelçi Grew, uygulamada çeşitli güçlüklerle karşılaşılsa bile, Türkiye’de yazı devriminin hızla gerçekleştirilmek üzere olduğunu bildiriyor ve kendi görüşlerini ekliyordu. Kendisi ve çalışma arkadaşları Dil Encümeni üyeleriyle görüşmüşlerdi. Onların da belirttikleri gibi, Türk toplumunun okuryazarlık düzeyini yükseltmek için tek çıkar yol eski yazıyı bırakmak, yeni yazıyı almaktı. Cumhuriyet Halk Partisi liderleri yazı devriminden yanaydılar. Bu bakımdan Büyük Millet Meclisi iki ay sonra açılınca Türk harfleri yasası kesenkes geçecekti. Bu konuda en ufak bir kuşku yoktu. Yazı devriminden hoşlanmayan ufak gruplar vardı. Bunlar çoğunlukla İstanbul’da ve birkaç büyük kentte toplanmışlardı. Ya eski rejime bağlı olanlardı, ya da din adamlarıydı bunlar. Ama etkisizdiler. Kendi aralarında konuşmaktan öteye bir şey yapamıyorlardı. Amerikan Büyükelçisi, “yazı değişikliğini bütün halkın benimsediğine inanıyorum” diyordu. Ticaret çevreleri de yeni yazıya geçişi sevinçle karşılanmışlardı. Türkiye’deki Amerikan öğretim kurumları harf değişikliğini coşkuyla karşılamakla kalmamışlar, gelecek ders yılında yeni yazıyla öğretim yapmaya da karar vermişlerdi. Yeni alfabeyle karşı yalnız İstanbul’da değil, Anadolu içlerinde de çok yakın ilgi duyuluyordu. Orta Anadolu’da yüz kadar köy ve kent dolaşmış olan bir Amerikan arkeoloji uzmanı bu yakın ilgiyi gözleriyle görmüş ve Büyükelçiye anlatmıştı. Yazı değişikliğinden yalnız “hocalar” hoşnut görünmüyorlardı. Amerikan Büyükelçisi, “yeni alfabenin alınmasının modern Türkiye’nin gelişme doğrultusuna tıpatıp uygun bir önlem sayıldığını, Türkiye’de halk kitlelerinin kültür düzeyini, okuma yazma oranını yükseltmek bakımından etkin olacağını” söyleyerek raporunu düğümlüyordu ⁶⁰.

Yazı devrimine gidildiği sırada İstanbul’da bir Amerikan gazetecisinin başından geçen bir olay da Vaşington’a rapor edilmişti. 1928 yılı Ağustos ayında, Trabzon yöresine kar yağmıştı. *Associated Press*’in İstanbul muhabiri Amerikalı kadın gazeteci Miss Priscilla

⁵⁹ Falih Rifki, “Les résultats pratiques”, *Le Milliett* (İstanbul), 3. 9. 1928.

⁶⁰ *NADB - 867.402/20.*

Ring, 22 Ağustos günlü bir telgrafta olayı gazetesine şöyle duyurmuştu: “Ankara ve İstanbul en sıcak yaz günlerini yaşarken, Trabzon yöresine inanılmaz biçimde kar yağışı dün de sürdü. Kar kalınlığı Gümüşane yaylasında 19 inçe ulaştı. İki çoban daha sürüleriyle birlikte donarak öldü. Türk tarihinde ilk kez ağustos ayında kar yağışı, tutucu ve bağınaz Trabzonlularca kutsal Kuran alfabesinin atılmasına karşı Allahın gazabı gibi yorumlandı. Trabzon camileri, kar yağışının durması, sıcaklığın yükselmesi için gece gündüz yakaranlarla dolup taşıyor”. Bu telgrafi yüzünden Amerikalı gazeteci İstanbul polisince uzun uzun sorguya çekilmiş. Sonunda yanlış anlaşılma olduğu kendisine söylenmiş. Yanlış çeviri yüzünden telgrafın son cümlesi, “Trabzonluların Arap alfabesinin değiştirilmemesi için gece gündüz camilerde dua ettikleri” biçiminde anlaşılmuş. Gazeteciden kibarca özür dilenmiş. Ama olay, o sırada İstanbul’da bulunan İçişleri Bakanına kadar yansıtılmış. Büyükelçi Grew, olayı Vaşington’a rapor ederken, “Latin alfabesinin resmen benimsenmesine karşı özellikle Trabzon gibi dinci bağınaz merkezlerdeki halkın tutumu konusunda Türk makamlarının şu sırada pek duyarlılık gösterdiklerini” söylüyordu⁶¹.

21 Eylül 1928 günü Büyükelçi Grew bir uzunca rapor daha kaleme almıştı. Yeni harfleri yaymak için Atatürk’ün yaptığı yurt gezilerini anlatıyor, yazı devrimi kampanyasının son gelişmeleri konusunda bilgiler veriyordu⁶². Bu rapora da Türk basınında görülen ilginç yazıların kesitleri eklenmişti. Yeni yazı kampanyasını en başta Gazi’nin kendisi sürdürüyordu. Kampanya İstanbul’dan Anadolu’ya kaydırılmıştı. Cumhurbaşkanı kendisini öylesine gönülden yazı devrimine vermişti ki, son günlerdeki bütün konuşmaları bu konu etrafında dönüyordu. Anadolu gezisine çıkmak üzere İstanbul’dan ayrılırken İstanbul vali ve belediye başkanına verdiği demeçte de yeni yazı konusuna değinmişti. “Büyük milletimizin bir kat daha inkişaf ve teâlisini temin edecek olan yazı inkılâbının fiilen başlaması buradaki (İstanbul’daki) ikametim zamanına tesadüf etti. Bu benim için kıymetli bir hatıradır” demiş, şunları eklemişti: “Yeni yazımızı öğrenmek ve öğretmek için, muhterem halkın, resmî ve hususî muh-

⁶¹ NADB - 867.402/21 : Grew’dan Amerika Dışişlerine rapor ve ekleri. İstanbul, 7. 9. 1928, No. 473.

⁶² NADB - 867.402/22 - Grew’dan Amerika Dışişlerine rapor. İstanbul, 21. 9. 1928, No. 506.

telif makamat ve cemiyetlerin göstermiş oldukları tehalük, şevk ve gayrete şahit oldum. Bu meşkûr faaliyetin mes'ut semerelerini daha şimdiden iftiharla görüyorum. Bu hususta İstanbul matbuatının ve fikir âleminin de kıymetli muavenetini müteşekkirane yadedirim. Bu pek yerinde ve şuurlu mesainin yakın zamanda tam bir muvaffakiyetle neticeleneceğini göreceğimize şüphe yoktur”⁶³. Bu demeci verdikten sonra, Karadeniz yoluyla Anadolu gezisine çıkan, 15-21 Eylül günleri sırasıyla Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri illerine uğrayan Atatürk, Amerikan Büyükelçisinin deyimiyle, bu kentlerin her birinde bir “öğretmen” gibi davranmış, belediye binalarını birer “okula” dönüştürmüştü. Yerel görevlilere yeni alfabe dersi vermişti⁶⁴.

Cumhurbaşkanının önderlik ettiği yeni alfabe kampanyasına öteki yüksek görevliler de katılıyorlar, destek oluyorlardı. Başbakan İsmet Paşa (İnönü), son Malatya gezisinde yeni yazı heyecanını yaymış, bu alfabenin “Türk alfabesi” olduğunu vurgulamıştı. Büyük Millet Meclisi Başkanı Kâzım Paşa da yazı devrimi konusunda önemli bir demec vermişti. Amerikan Büyükelçisi bu demecin İngilizce çevirisini raporuna eklemişti. Kâzım Paşa, yazı devrimini “Devrimlerin en büyüğü” olarak nitelendiriyordu, bunun “kültür değiştirme” anlamına geldiğini belirtiyordu. Ona göre yazı devrimiyle birlikte dil devrimine de gidilecekti. Arapça sözcükler Türkçeden ya atılacak, ya da Türkçeleştirilerek dile uydurulacaktı. Bilimsel terimlerin Arapçaları atılarak, uygar uluslarca kullanılan karşılıkları alınacaktı. “Müvellid-ül-humuza” yerine “oksijen” sözcüğü kullanılacaktı. Yakın bir gelecekte arlaşılmış yeni bir Türk dili doğacaktı. Bu yıl içinde çabalar harf ve dil devrimi üzerinde toplanacaktı. Yazı devrimi bir bakıma bir savaştı. Milli Eğitim Bakanlığı yoğun bir çalışma içine girmişti. Bu yıl içinde yeni harflerle hazırlanmış ders kitapları basılıp dağıtılacaktı. En geç altı ay içinde okullarda yeni harflerle öğretime geçilmiş olacaktı. Ondan sonra dil konusyla

⁶³ *Ibid.* ek. 1: “Une déclaration du Ghazi à Muhiddine bey”, *La République* (İstanbul), 15. 9. 1928. Bu demecin türkçe aslı için bkz.: *Atatürk'ün Söylev ve Demecleri*, Cilt III, s. 83-84.

⁶⁴ *NADB - 867.402/22.*

uğraşacak sürekli bir komisyon kurulacak ve ilerde Türk ulusu kendi bağımsız diline kavuşacaktı⁶⁵.

Büyük Millet Meclisi Başkanının bu konuşmasının yanısıra, Siirt Mebusu Mahmut Bey de yazı devrimi kampanyasına katkıda bulunuyordu. Onun yazdıklarına göre, harf değişikliğinde başarıya ulaşmak, her Türk yurttaşı için bir onur, ulusal gurur ve yurtseverlik sorunuydu. Her yurttaş bu davaya gönül vermişti. Özellikle her aydına düşen görev, Gazi'nin izinde yürümek, O'nu örnek almaktı. Yazı devrimine Gazi'nin öncülük etmesi, başarının güvencesi demektir. O'nun giriştiği hiçbir iş yarım kalmamıştı. Harf devrimi de yarım kalmayacaktı. Sorun yalnız okuma yazma öğrenmek sorunu değildi. Uygur dünyaya katılma sorunuydu. Eski yazı, Türk ulusuyla uygur dünya arasında derin bir uçurum yaratmaktaydı. Bu uçurum şimdi kapatılıyordu. Yeni harflerle ilköğretim davası çözümlenmiş olacaktı. İlköğretim toplum kalkınmasının temeliydi. Yeni harflerle, yurdun çeşitli bölgeleri arasında dil birliği de sağlanmış olacaktı. Yeni yazım ve dil bilgisi kurallarıyla Türk dili bağımsızlığına kavuşacaktı. Halkı eğitip yükseltmek görevlerin en kutsalıydı⁶⁶.

Amerikan Büyükelçisi, mebus-yazar Yakup Kadri'nin de "Doğu kültürüne karşı saldırılarını sürdürmekte olduğunu" söylüyor, onun bir yazısını raporuna ekliyordu. Yakup Kadri'ye göre, yazı devriminin derin anlamı vardı, Arap yazısı boyunduruğundan kurtulmakla Türk dili yepyeni bir çağa girecekti. Yazı devrimi büyük Türk devrimini tamamlıyordu. Devrim, siyasal ve yönetsel alanda yurttaşların kafalarına doğru yol alıyordu. Türk dehası kabuğunu çatlatıyordu. Şapkacı "hafızlar" egemenliği sona eriyordu. Yeni harflerle artık "gazel" okumak olanağı kalmayacaktı. Arap harfleri, batı uygarlığına doğru yol almak isteyen Türk'ün ayaklarında bir zincirdi. Bu alfabeyi bırakmakla Türk ulusu kendisini geçmişe bağlayan son köprüyü de atmış oluyordu. Eskinin özlemine çekenlere öğretmek gerekiyordu ki, insan ruhu, insan zekâsı için başka sevinç kaynakları vardı, bu kaynaklar daha yüce, daha insancıl, daha derin

⁶⁵ *Ibid.* Ek 2: "The Greatest of all revolutions. The Passing from one culture to another. Kiazim Pasha's Statement." (Translation), *Le Milliett* (İstanbul), 14. 9. 1928.

⁶⁶ *NADB.* - 867.402/22. Ek: Mahmoud, Député de Seerdt, "Fait accompli", *Le Milliett* (İstanbul), 18. 9. 1928.

idi. Kültür alanında batı hümanizmine yönelmek gerekiyordu. Yazı devriminin doğal uzantısı bu olacaktı⁶⁷. Büyükelçi Grew, Yakup Kadri'nin görüşlerini özetledikten sonra, bunların *Near East and India* adlı İngiliz dergisinin ortaya attığı bir soruyu da giderdiğini söylüyordu. Bu dergi, Türk yazı devrimini olumlu karşılamakla birlikte, yeni harflerle Arapça sözcüklerin nasıl yazılacağı sorusunu ortaya atıyor, özellikle boğazdan gelen arapça seslerin yeni Türk harfleriyle karşılanamayacağı kuşkusunu belirtiyordu⁶⁸. Oysa amaç, yeni Türk alfabesinin Arapça seslere uydurulması değil, Arapça sözcüklerin giderek Türkçeden temizlenmesi, eskinin büsbütün bırakılmasıydı. Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), bir bakıma İngiliz dergisini yanıtlamış oluyordu.

Yeni alfabeyi uygulama hazırlıklarına gelince, Amerikan Büyükelçisi bu konuda da bilgiler veriyordu. İçişleri Bakanlığı, 1928 Ekim ayı başında karşılıklı yazışmalarda yeni yazıya geçileceğini taşra örgütüne duyurmuştu. Milli Eğitim Bakanlığının bir bölüm görevlileri şimdiden Türk alfabesini öğrenmişlerdi. Bunlar kurs öğretmenleri olarak öteki bakanlıklara ve kurumlara gönderiliyorlardı. Kamu görevlileri 20 Ekimde yeni alfabe sınavından geçirileceklerdi. Bu ilk sınavda başarı gösteremeyenler için bir ay sonra ikinci bir sınav açılacaktı. Bunda da başarılı olamayan, yeni harfleri yeterince öğrendiklerini kanıtlayamayan kamu görevlileri, geçici olarak işten alınacaklardı. Diyanet İşleri Başkanlığı da 31 Ekim 1928 günü yeni alfabeyi kullanmaya başlayacağını müftülüklere duyurmuştu⁶⁹. Kısa-cası, bütün kamu kuruluşları hızla yeni yazıya geçmek hazırlığı içindeydiler.

Amerikan Büyükelçisi, önceki raporlarında, Türkiye'de yeni yazıya geçişin yıllar süreceğini bildirmişti. Şimdi yanıldığını görüyor, bunu Vaşington'a şöyle açıklamaya çalışıyordu: Dil Komisyonu üyelerine kalsa, yazı reformu yavaş yavaş, adım adım uygulanacaktı. Ama karar yönetimin buyruğuyla uygulanıyordu. Reformu komisyona hazırlatıp idari kararlarla sonuçlandırmak yöntemi Türkiye'de daha

⁶⁷ NADB - 867. 402/22. Ek 4: Yakoub Kadri, "Toujours les nouveaux caractères", *Le Milliett* (Istanbul), 14. 9. 1928.

⁶⁸ NADB - 867.402/22. Ek 5: "Turkey. Adoption of latin Characters", *The Near East and India* (London), 6. 9. 1928, p. 26.

⁶⁹ NADB - 867.402/22.

önce de kullanılmıştı. İsviçre Yurttaşlar Yasası (Medenî Kanun) böyle alınmıştı. Böyle ivedi kararlar belki başka ülkelere uygun düşmeyebilirdi. Ama Türkiye yöneticileri halkın uyuşukluğunu bildiklerinden, işi sıkı tutuyorlar, reformu çabuk gerçekleştirmek istiyorlardı. Yeni harfleri halka benimsetmek için de, Amerika'da hayırsever yardım kampanyalarına ilgisiz Amerikan vatandaşlarının ilgilerini çekmek için kullanılan yöntem benzer bir yol izliyorlardı. Halkı yeni alfabeyi öğretmek zorunda bırakmak için bütün Türk gazetelerinin üç dört ay sonra yalnız yeni harflerle çıkarılması düşünülüyordu ⁷⁰.

Büyükelçi Grew, ordu, din adamları ve aydınlar içinde alfabe devrimine karşı olanların bulunduğunu, ancak bunların "çok azınlıkta" olduklarını söylüyor, bu değişikliğin "Cumhuriyet Türkiye'sinde yapılan en önemli, en geniş kapsamlı reformlardan biri" sayıldığını belirtiyordu ⁷¹.

Bu rapor, Amerikan Büyükelçisinin Türk yazı devrimiyle ilgili olarak 1928 yılı içinde Vaşington'a gönderdiği onuncu ve sonuncu rapordur. Bundan sonra Büyükelçi yıllık izne çıkmış ve ancak 1929 yılı başında görevi başına dönmüştü. Türkiye Cumhuriyetinin beşinci yıldönümü törenine katılmadığı gibi, Türk harfleri yasasının Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçtiği günlerde de Türkiye'de bulunamamıştı. Türkiye'deki Amerikan Büyükelçiliği, Ekim-Aralık 1928 tarihlerinde de Türk yazı devrimi konusunda Vaşington'a yeni raporlar yollamıştı; ama bunları Büyükelçi Grew değil, geçici işgüderler imzalamışlardı.

İşgüder Sheldon Leavitt Crosby imzasıyla 10 Ekim günü Vaşington'a yollanan raporda, yeni harflere geçiş konusunda ek bilgiler veriliyordu. İstanbul'da ve Ankara'da birçok ticarethane, banka, otel, eğlence yeri vb. tabelalarını yeni harflere çevirmişlerdi. Sinema afişleri, hem Arap, hem Latin harfleriyle, kimi de Fransızca olarak basılıyordu. Filmlerin yazıları da yeni harflerle yazılmaya başlanmıştı. Basın kendi girişimiyle ve "kuşkusuz hükümetin baskısı altında" yeni alfabeyi kullanıyordu. Yabancı diplomatlar araba plakalarını değiştirmişlerdi. Plakalarda artık eski harfler ve rakamlar kullanılmıyordu. Ancak taksi plakaları henüz değiştirilmemişti. Her yerde

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*

yeni yazıya geçilmekte olduğu görülüyordu. Ne var ki, yeni yazının uygulanması konusunda bir plan yayınlanmamıştı. Yeni yazının henüz yasal bir dayanağı yoktu. Alfabe yasası 1 Kasım'da Büyük Millet Meclisinin açılmasından sonra çıkarılacaktı. O zamana kadar Arap yazısından Latin yazısına geçiş konusunda izlenen yolla ilgili tam bilgi sağlama olanağı yoktu⁷².

Bunları söyleyen işgüder, raporuna iki belge de eklemişti. Bunlardan biri, Cumhurbaşkanı Gazi M. Kemal'in Başbakan İsmet Paşa'ya gönderdiği ve başbakanlıkça bütün bakanlıklara iletilen tarihsel yazıydı. Atatürk, yeni alfabeyi yaymak için Anadolu'da yaptığı geziden döner dönmez, Dil Encümenince hazırlanan yazım kurallarında önemli birkaç değişiklik yapma gereğini duymuştu. Yararlı ve gerekli gördüğü bu değişiklikleri şu dört kalemde toplamıştı.

“1 — İstifham edatı olan (mi, mu, mü) umumiyetle ayrı yazılır; mesela: geldi mi? gibi; fakat kendisinden sonra gelen her türlü lâhikalarla beraber yazılır. Meselâ: geliyor musunuz?, Ben miyim? gibi.

2 — Rabit edatı olan (ki) ve dahi manasına olan (de) de müstakil kelime olarak ayrı yazılır.

3 — Türk gramerinde bağlama işareti olan (–) kalkmıştır. Binaenaleyh fiillerin tasriflerinde ve isim ve sıfatların o gibi tasriflerinde lahikalar çizgi (–) ile ayrılmayarak beraber yazılır. Mesela: geliyorum, gideceksiniz, göreceklerdir, yapmalıyım, gideyim, gidebilirim, söyleyesin, güzeldir, demirdir gibi. Kezalik (ile, ise, için, iken) kelimelerinin muhaffefleri olan (le, se, çin, ken) şekilleri kendilerinden evvelki kelimeye bitişik yazılır, çizgi ile ayrılmaz. Mesela: Ahmetle, buysa, seninçin, giderken gibi. Bunun gibi (ce, ca, çe, ça) ve zarf edatı olan (ki) lâhikaları'da her vakit iltihak ettiği kelime ile bitişik yazılır. Meselâ: mertçe, benimki, yarınki, hasta iyicedir, iyice anladım.

4 — Türkçede henüz mevcut olan Farsça terkiplerde dahi bağlama çizgisi yoktur, terkip işareti olan sadalı harfler ilk kelimenin sonuna eklenir. Mesela: hüsnü nazar gibi”⁷³.

⁷² NADB - 867.402/23. İşgüder Crosby'den Amerika Dışişleri Bakanlığına yazı. İstanbul, 10. 10. 1928, No. 584.

⁷³ *Ibid.* Ek. 2.

Amerikan işgüderinin raporuna ekli ikinci belge, yeni alfabe konusunda hazırlanmış bir “muhtıra” idi. Bu belge, Amerikan Büyükelçiliğinde çalıştığı anlaşılan Ali Nur Bey’in kaleminden çıkmıştı. Ali Nur Bey, önce, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal’in Anadolu gezisinden Ankara’ya dönünce, yeni alfabenin kullanılışı ve yazım kuralları üzerinde yaptığı değişiklikleri ele alıyordu. Bu değişikliklerin yeni alfabenin kullanılışını “büyük ölçüde sadeleştirdiğini” belirtiyor, ancak bu değişikliklere karar verirken Gazi’nin “diktatörce davrandığını”, Dil Komisyonuna bile danışmadığını söylüyordu. Yine aynı muhtırada ileri sürüldüğüne göre, yeni yazım kuralları hazırlanırken İstanbul “ağzı” model olarak alınmaktaydı, ama Rumeli “ağzı”nın etkileri de görülüyordu. Örneğin kimi sözcüklerin yazımında İstanbul Türkçesinde kullanılan (d) ve (b) harfleri yerine, Rumeli “ağzına” özgü (t) ve (p) harfleri kullanılıyordu. Bu da Gazi’nin ve yakın çevresindekilerden birçoğunun Rumelili olmalarından ileri geliyordu. Yeni yazım kurallarına yöneltilecek bir başka yergi, sözcüklerin kökenlerinde kırpmalara ve kimi harflerin yutulmasına yol açılmış olmasıydı. Örneğin “şehir” sözcüğündeki (i) harfi, “şehremaneti” biçiminde yazılırken yutulmaktaydı. Yeni yazım kuralları temelli olarak yerleşinceye kadar değişikliklere uğrayabilir sanılıyordu. Yeni yazımın hızla yayılmasını sağlamak için, dilin yazım incelikleri şimdilik erteleniyordu ⁷⁴.

Muhtırada, yeni yazıya geçişin pratik yönleri üzerinde de duruluyordu. Dil ve yazım kuralları üzerindeki akademik tartışmalar ne olursa olsun, şurası bir gerçektir ki, halk yeni harfleri çok kolaylıkla öğrenebiliyordu. Yeni yazıya başlangıçta karşı olan Evkaf İdaresindeki bir hoca, üç derste yeni harflerle okuma yazma öğrenivermişti. Yeni harfler Anadolu’da da hızla yayılmaya başlamıştı. Yalnız yeterince öğretmen bulunmayışı güçlük yaratıyordu. Öğretmen kıtlığına bir çare olarak, okuryazarların askerlik hizmetlerini öğretmen olarak yapmalarını önerenler de vardı. Yeni yazımın çabuk yayılmasını sağlayacak bir başka çare olarak, basının kısa zamanda yeni yazıya geçmesi isteniyordu. Birkaç ay içinde bütün gazetelerin yeni harflerle çıkacağı sanılıyordu. Devlet dairelerinin bir çoğu, 1 Ekim 1928’de yeni yazıya geçmişlerdi, özellikle telgraf, mektup gibi kısa yazılarını

⁷⁴ *Ibid.* Ek. 1: “Memorandum Prepared by Ali Nour Bey Relative to the New Alphabet”.

yeni harflerle kaleme alıyorlardı. Bütün devlet dairelerinde başlatılan yeni yazı kursları başarılı sonuçlar veriyordu. Hükümet, devlet dairelerinde Latin harflerinin kullanılmasına özellikle önem veriyor, duyarlılık gösteriyordu. Ankara postanesine yeni harflerle verilen bir telgrafın İstanbul'a eski harflerle çekilmesi, küçük bir olay olmuştu. Ankara, sorumluları uyarılmıştı. Okul öğretmenlerinin çoğu yeni yazıyı öğrendiklerinden, bu alfabeyle öğretime başlamışlardı. Ama henüz yeterince yeni ders kitabı basılamamıştı. Milli Eğitim Bakanlığı, bütün ders kitaplarının yeni harflere çevrilip okullara yetiştirilmesini istiyordu. Bununla birlikte, bu ders yılında yeni ders kitaplarının tamamlanamayacağı sanılıyordu. Yayınevleri, ders kitaplarının değiştirilmesinden önemli zararlara uğramışlardı. Eski kitapların bir yıl daha okutulmalarına izin verilmesini istiyorlardı⁷⁵. 1928 Ekim ayı başlarında durum, kısaca böyle görünüyordu.

Ekim ayı sonlarına doğru Amerikan Büyükelçiliği, Başkâtip Ernest L. Ives imzasıyla Türkiye'de yeni yazıya geçiş çalışmalarını Vaşington'a yine rapor ediyordu. Türk harfleri yasasından önceki son günler özetle şöyle anlatılıyordu: Arap yazısı İstanbul sokaklarından, meydanlarından, tabelalarından birdenbire kaybolmuştu. İstanbul, dış görünüşüyle bir Balkan kentini anımsatmaya başlamıştı. Eski yazılar ya silinmiş, ya karalanmış, ya da değiştirilmiş idi. Belediye bu işte aktif rol alıyordu; ama arkasında "hükümetin baskısı" vardı. Eski harflerle yazılmış afişler, trafik işaretleri bir gece karalanıvermişti. Bunu "bilinmeyen kişilerin" yaptıkları ileri sürülmüştü. Ama aslında bu "bilinmeyen kişilerin" belediye görevlileri oldukları sanılmaktaydı⁷⁶.

Yeni harflerin yaygın biçimde kullanılması konusunda da Ankara'da çalışmalar yapılıyor, genel bir program hazırlanıyordu. Cahilliğe karşı savaş açılması, yeni harflerle okuma yazmanın metodik biçimde yaygınlaştırılması amaçlanmaktaydı. Henüz ayrıntıları konusunda kesin bir şey bilinmiyorsa da, hazırlanan programa göre, bütün ülkede yeni alfabe kursları açılması düşünülmüyordu. Bu çalışmalara paralel olarak, Ankara'da bakanlık müsteşarları düzeyinde toplantılar yapılmıştı. Devlet dairelerinde yeni yazıya geçiş sorunları

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *NADB - 867.402/24*. Başkâtip Ives'ten Amerika Dışişleri Bakanlığına rapor. İstanbul, 24. 10. 1928, No. 550.

görülmüştü. Edinilen bilgilere göre, devlet işlerini sekteye uğratmaksızın bir yıl içinde bütün devlet dairelerinde yeni yazıya tam olarak geçilebileceği sonucuna varılmıştı⁷⁷.

Amerikan Büyükelçiliği, Türk basınının yeni yazıya geçişi üzerinde de duruyordu. İstanbul basını, yeni alfabenin yayılmasında en önemli etkenlerden biriydi. Ama henüz sütunlarının pek azını yeni yazıya ayırıyordu. Bunun nedeni tutuculuk değildi. Okuyucu kaybetme kaygusu vardı. Çünkü İstanbul'da çıkan altı büyük gazete arasında keskin bir rekabet vardı. Gazeteler bütün sayfalarını yeni yazıyla basmaya başlarsa okuyucu kaybetmekten korkuyorlardı, birbirlerini izliyorlardı. Buna karşılık Ankara'da yayınlanan *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi, hemen hemen bütün sayfalarını yeni yazıyla basmaya başlamıştı. Bu da doğaldı. Çünkü bu gazete Ankara'nın tek önemli gazetesiydi, karşısında rakip bulunmadığından okuyucu kaybetme kaygusu içinde değildi. Gazetelerin yeni yazıya geçişte karşılaştıkları teknik sorunlar da vardı. Gerekli makinalar, yetişkin kadro henüz sağlanamadığından yeni yazıya geçme işi gecikiyordu; epeyce de gecikeceğe benziyordu. Bununla birlikte çıkarılacak alfabe yasasında, bütün gazetelerin 1 Aralık 1928'de yeni harflerle basılmalarını öngören hükümlerin yer alacağı söyleniyordu⁷⁸.

Raporda, Türk yazı devrimiyle birlikte dil devrimine doğru gidilmek istendiğini de belirterek şöyle deniliyordu:

"Türkiye'nin bugünkü liderleri, yeni alfabenin alınmasıyla, Türkçeyi Arap ve Fars kökenli sözcüklerden ve sözdizimi kurallarından arındırmak için de çaba harcıyorlar. . . Türk dilinde kullanılan birçok Arap ve Fars sözcüğü, Dil Komisyonunca hazırlanmakta olan Türkçe sözlükten çıkarılmıştır. Anadolu'da kullanılan öz Türkçe sözcüklerle deyimleri resmen benimseyip Türk dilini zenginleştirmek amacıyla Türkolog profesör Mesarosh ve Hâmit Zübeyir (Koşay) Bey'den oluşan bir altkomite kurulmuştur. Çalışmalarında tüm yerel yönetim örgütlerince desteklenecek olan altkomite araştırmalarının sonuçlarını periyodik raporlarla yayımlayacaktır. Arap ve Fars kökenli sözcükler Türkiye'de en çok İstanbul'da kullanıldığından, bunların ayıklanması sonucu ortaya çıkacak yeni dilin İstanbul Türkçesinden çok Anadolu Türkçesi olacağı sanılmaktadır. Bununla birlikte arılaştırmada pek

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Ibid.*

aşırı gidilmeyeceği, Türkçe karşılığı bulunan ve günlük konuşmada kullanılmayan Arap ve Fars sözcüklerinin değiştirilmesiyle yetinileceği sanılmaktadır”⁷⁹.

Amerikan başkâtibi, yazı ve dil reformunun Türk kamuoyunca nasıl karşılandığı konusuna da değiniyor ve “İstanbul’da bu yeniliklerden hoşnut olmayanların büyük çoğunlukta olduklarını” ileri sürüyordu⁸⁰. Rapor Vaşington’da okununca bu cümlenin karşısına bir soru işareti konmuştu. Anlaşılan Başkâtibin bu iddiası kuşkuyla karşılanmıştı. Çünkü daha önce Büyükelçi Grew, yazı reformunun büyük kitlelerce benimsendiğini, bundan hoşnut olmayanların pek azınlıkta ve etkisiz olduklarını rapor etmişti. Başkâtip hiçbir kanıt göstermeksizin ters bir iddiada bulunmuş ve Büyükelçinin görüşüyle de çelişkiye düşmüştü. Bu nokta gözden kaçmamıştı. Raporda, hoşnutsuzluğun “duygusal nedenlerden” ileri geldiği, sağlam gerekçelere dayanmadığı da söyleniyordu. Amerikan başkâtibinin dikkati çeken bir başka iddiası da şuydu: Kapıcı, bahçıvan, hamal vb. gibi basit halk tabakaları, yazı devriminin “geçici nitelikte” olduğuna inanıyorlarmış, ama bu da doğalmış; çünkü daha önceki reformlar da için için hoşnutsuzlukla karşılanmış imiş⁸¹. Türk harfleri yasaının kabulünden önce Amerikan Büyükelçiliğinin Türk yazı devrimi konusundaki son raporu ve son yargısı buydu.

Bu rapordan birkaç gün sonra, Türkiye Cumhuriyetinin beşinci yıldönümü dolayısıyla, Amerikan basınında da yazılar çıktığı, bunlarda Türk yazı devrimi konusuna da değinildiği görülüyordu. *The New York Times* gazetesi, yayınladığı uzun bir yazıda, yeni Türkiye’nin devrimci atılımlarını anlatıyordu. Son beş yıl içinde Türkiye’de “tam bir devrim yapıldığını”, Türkiye’nin “yeniden doğuşunun şaşırtıcı bir olay olduğunu”, yapılan devrimlere yenilerinin eklendiğini belirterek, “(Mustafa) Kemal, Türk dilinin Arap harfleriyle değil, Latin harfleriyle yazılmasını da istedi. . . Toplumsal yönüyle bu devrim, devleti batı modeline uydurmayı amaçlamaktadır” diyordu⁸².

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*

⁸² T. J. C. Martyn, “Turkey as a Republic Breaks With Her Past, Five Years of the New Regime Have Witnessed a Complete Revolution. Revolution, With the Struggle to Meet Changed Conditions Still Going On.”, *The York New Times*, 28. 10. 1928.

Amerika'nın büyük gazetelerinden *Washington Post* da şunları yazıyordu:

“Türkiye Cumhuriyeti beşinci yılını kutluyor. Bu ülkenin siyasal, toplumsal ve ekonomik bakımlarından uğradığı değişim, yüzyılımızın şaşırtıcı olaylarından biridir... (Mustafa) Kemal Paşa, Türkiye'yi çağdaşlaştırmakla dünyayı şaşırttı. Fes ve peçe gitti. Eski Arap alfabesi de gidiyor. Eski başkentini yerini yenisi aldı ve yeni başkent, her Amerikan kenti gibi, hızla gelişiyor... Türkiye'de her bakımdan yepyeni bir yaşam açıkça görülüyor... (Türkiye) gerçek bir cumhuriyet olarak, ilerici ülkeler arasındaki yerini almayı hak etmiştir”.

Bunları söyledikten sonra gazete, bir de siyasal sonuca varıyordu. Amerikan Senatosunun, bir yıl önce, Türk-Amerikan Lozan anlaşmasını veto ettiğini ve bu anlaşmaya karşı Amerika'da hâlâ kampanya sürdürüldüğünü anımsatarak, “Senato bütün bu gerçekleri görmeli ve bu ülkeyle Birleşik Devletler arasındaki iyi ilişkiler kurulmasını sağlayacak olan (Lozan) anlaşmasını onaylamalıdır” diyordu⁸³.

III. Türk Harfleri Yasasının Yürürlüğe Girişi

1 Kasım 1928 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üçüncü dönem ikinci yıllık toplantısı açıldı. Meclis, Başkanını ve Başkanlık Divanını seçtikten hemen sonra, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun”u, oybirliğiyle kabul etti. Yasa, 3 Kasım 1928 günü *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. 5 Kasım'da Amerikan Büyükelçiliği, Türk harfleri yasasının Meclisten geçtiğini Vaşington'a bildirdi ve eksik bir İngilizce çevirisini gönderdi⁸⁴. Bu çeviride

⁸³ “Another Young Republic”, *Washington Post*, 30. 10. 1928.

⁸⁴ *NADB - 867.402/25*: İsgüder Crosby'den Amerika Dışişlerine Yazı. Ankara, 5. 11. 1928, No. 569. Türk Harfleri yasasının Amerikan Büyükelçiliğince yapılan İngilizce (eksik) çevirisi şuydu:

“*The Law on the Adoption of the New Characters Voted by the Grand National Assembly of the Turkish Republic on November 1, 1928.*

Article 1. The characters which appears in the annexed list, and which are taken from the Latin alphabet, have adopted to replace the Arabic characters, which served up to the present for use in Turkish writing, and are given title and recognition as Turkish characters.

Article 2. From the date of the publication of this law, all Government departments, commercial companies, partnerships and private establishments are obliged to accept all writing in the new Turkish characters.

Yasanın dokuzuncu maddesi atlanmış, bunun yerine sekizinci maddenin son cümlesi dokuzuncu madde imiş gibi gösterilmişti. Dokuzuncu madde, “Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur” diyordu. Bu önemli maddenin çeviride atlanmış olması yüzünden, Türk okullarında yeni harflerle öğretime ne zaman geçileceği Amerikan Büyükelçiliği yazısından anlaşılamıyordu.

“Registration records and military identification records for insurance, must be written after June 1, 1929, in the new Turkish characters.

Article 3. The coming into force of the use of the new Turkish characters, in the Government departments, will take place not later than January 1, 1929. However it is permitted, until June 1, 1929, to use both forms of writing in reports, statements of investigation, decrees and printed matters.

Article 4. Petitions from individuals, written in Arabic characters, will be accepted until June 1, 1929.

From December 1, 1928, the use of the new Turkish characters will be obligatory on sign - boards, lists notices, advertisements, cinema films and also in the daily and other papers as well as in Turkish magazines.

Article 5. Books in Turkish, published after January 1, 1929, must be printed in Turkish characters.

Article 6. In official and private reports the use of the former Arabic characters, for stenographic purposes, will be allowed until June 1, 1930. Record books, lists, registration records, and regulations in use in Government departments may continue to be used until June 1, 1930.

Article 7. Paper money, checks, contracts, stamps and, in general, all bank bills, as well as old private documents, will be of value until negotiated.

Article 8. The use of Turkish characters in Turkish banking operations conducted by firms granted concessions, and others; partnerships and establishments must be adopted not later than January 1, 1929. However, the above - mentioned organizations may accept until June 1, 1929, all written petitions drawn up by individuals in the former Arabic characters.

Article 9. (sic) All printed matter, such as record books, lists, catalogs, printed in the Arabic characters and in use by the above - mentioned organizations may continue to be used until June 1, 1930.

Article 10. The present law comes into force from the date of its publications”. (*Ibid.* ek 1).

Amerikan Büyükelçiliğinin bu çevirisi eksiktir. Yasanın bütün okullarda Türkçe öğretimin yeni Türk harfleriyle yapılacağını ve eski harflerle öğretimin yasaklandığını öngören 9. maddesi atlanmış, buna karşılık 8. maddenin sonuncu cümlesi 9. madde gibi gösterilmiştir. Yasayı yürütmekle Bakanlar Kurulunun görevli bulunduğu ilişkin 11. madde de çeviride yoktur (B. N. Ş.).

Aynı yazıda yanlıtıcı satırlar da vardı. Amerikan İşgüderi, yeni Türk harflerinin tam olarak uygulanmasının 1 Aralık 1928'de başlayıp 1 Haziran 1930'da tamamlanacağını söylüyordu⁸⁵. Sanki uygulama iki yıllık bir zamana yayılmış imiş gibi bir izlenim yaratıyordu. Gerçekte ise uygulama yasanın yayımı tarihinde, yani 3 Kasım 1928'de başlıyor, 1928 yılı sonuna kadar büyük ölçüde tamamlanıyordu. Bu iki aylık süre içinde okullarda yeni harflerle öğretime, devlet dairelerinde yeni harflerin kullanılmasına geçiliyor; bütün Türk gazete, dergi ve kitaplarının yeni yazıyla basılması resmen başlamış oluyordu. 1929 ve hele 1930 yılına taşan uygulama örnekleri, ufak ayrıntılar niteliğindediydi: Eski harflerle yazılmış dilekçelerin işleme konulması, basılı evrakın bir süre daha kullanılabilmesi, tutanakların steno yerine eski harflerle kaleme alınabilmesi gibi. Her halde Türk harfleri yasası, iki yılda değil, iki ayda uygulanıyordu ve uygulanmıştı.

Amerikan İşgüderi Crosby, 1 Aralık 1928'de bütün Türkçe gazete ve dergilerin yeni harflerle yayına geçtiklerini Vaşington'a bildiriyordu. İlginç bulunacağı düşüncesiyle, o günkü *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin bir nüshasını da yazısına eklemişti⁸⁶. Tarihsel bir nüshaydı bu. Ankara'nın ünlü gazetesi, 1 Aralık 1928 günlü, 2657 sayılı nüshasında, "Eski yazı bugün tarihe karıştı" diye manşet atmıştı. Alt başlık olarak Türk harfleri yasasının dördüncü maddesini koymuştu: "1928 Kânunuevvelin birinci gününden itibaren gazete ve mecmuaların Türk harfleri ile basılması ve yazılması mecburidir". diyordu. Yine birinci sayfasına, yeni Türk harfleriyle basılmış çeşitli gazete başlıklarının tıpkıbasımlarını koymuştu: *Kayseri*, *Anadolu*, *Türk-Sözü*, *Türk Dili*, *Akdeniz*, *Söz*, *Son Haber* adları okunuyordu. Ve *Hâkimiyeti Milliye*'nin o günkü başyazısı "Yaşasın inkılâp" başlığını taşıyordu. Böylece Türk basını yeni yazıya geçmiş oluyordu. O günden sonra Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bir daha eski Arap harfleriyle gazete ve dergi çıkmayacaktı.

Türk harfleri yasasının öteki alanlardaki ilk uygulanışını, Amerikan Büyükelçiliği Başkâtibi özetle şöyle rapor ediyordu: İstanbul'da bütün kamu görevlileri yeni yazı sınavından geçirilmişlerdi. Vali

⁸⁵ NADB - 867.402/25 ve eki.

⁸⁶ NADB - 867.402/27 - İşgüder Crosby'den Amerika Dışişlerine yazı. Ankara, 1. 12. 1928, No. 596.

vekilinin gözetimi altında yapılan sınavda görevlilere yeni harflerle yazı yazdırılmıştı. Başarı gösteremeyenlerin sayısı az olmuştu. Ancak, özel olarak öğrenildiğine göre, sınavdan geçirilenler, on on iki satırlık bir yazıyı genellikle 20-25 dakikada yazabilmişlerdi. Görevlilerin çoğu pratik bilgiden yoksundu. Nazarî olarak yeni yazıyı öğrenmişlerdi; ama kullanmakta, özellikle yazmakta, güçlük çekiyorlardı. Bu durumda, devlet yazışmalarında yeni yazıya geçilmesini öngören yasanın ikinci maddesini uygulamak kolay olmayacaktı. Bir süre güçlükler, karışıklıklar olacaktı. Türk harfleri yasasının hazırlanmasında görev almış bir mebus, Türkiye liderlerinin bu güçlükleri öngördüklerini söylemişti. Belki bir yıl buna katlanmak gerekeceğini düşünmüşlerdi. Ama yazı devrimini köktenci biçimde gerçekleştirmeyi yeğlemişlerdi ⁸⁷.

Türk harflerinin okullarda uygulanması daha başarılı oluyordu. Yalnız ders kitabı kıtlığı çekilmişti. Ama o da gideriliyordu. Yeni yazıyla basılmış ders kitaplarının sayısı günden güne artıyordu. Milli Eğitim Bakanı Necati Bey, okullardaki başarıdan memnun olduğunu belirtmiş ve bir süredir çalışmalarını “Halk Okulları”nın (Millet Mekteplerinin) örgütlenmesi üzerinde yoğunlaştırdığını söylemişti. Türk halkına yeni harfleri öğretmek için açılan bu okulların “Baş Müfettişi” Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal olacaktı. Bütün köy ve kentlerde açılacak olan bu okullara, 16-40 yaşlarındaki yurttaşlar alınacaktı. Yeni yazıyı öğrenmiş olanlar bu okullara gitmekten başışlanacaklardı. Ancak Türk harfleriyle okuma yazma öğrendiklerini sınavda kanıtlamaları gerekecekti. Bütün öğretmenler ve gerektiğinde kamu görevlileri, Ulus Okullarında (Millet mekteplerinde), yeni alfabe dersi vereceklerdi. Bu okulların giderleri, yerel yönetim bütçelerinden karşılanacaktı. Ayrıca, Gazi'nin Türk alfabesiyle ilgili söylevini içeren gramofon plâğının satışından elde edilecek gelir de Ulus Okullarına başışlanmıştı. Amerikan Başkâtibi, biraz abartarak ders başlarında bu plâğın çalınmasının “zorunlu olduğunu” da söylüyordu ⁸⁸. Bu cümlenin altı Vaşington'da kalemle çizilmiş ve karşısına bir ünlem işareti konmuştu. Anlaşılan Amerikan dışışleri görevlileri buna şaşmışlardı.

⁸⁷ *NADB - 867.402/28* - : Başkâtip Ives'ten Amerika Dışışlerine Rapor. İstanbul, 26. 11. 1928, No. 589.

⁸⁸ *Ibid.*

Raporda, Türk basınının 1 Aralıkta yeni yazıya geçmesiyle yeni alfabenin yayılmasının büyük ölçüde hızlanacağı belirtiliyor, ancak gazete satışlarının önemli ölçüde azalabileceği de ekleniyordu. Yeni harflerin kullanılmasında karışıklık sürüp gidiyordu. Karışıklık, tam bir sözlüğün bulunmayışından ileri geliyordu büyük ölçüde. Dil Komisyonu gerçi iki ciltlik bir sözlük yayınlamıştı. Ama bu kitap, yazım ve dizgi yanlışlarıyla doluydu. Bu kadar az zamanda daha güvenilir, daha tam bir sözlük pek beklenemezdi. Çünkü yazı devrimi “birdenbire” yapılmıştı. Dil Komisyonu şimdi yalnız sözlük ve dilbilgisi üzerinde çalışmaktaydı, öteki işleri bir kenara bırakmıştı⁸⁹.

Yeni harflerin uygulanmasına paralel olarak, Türk dilini sadeleştirme çabaları da sürüyordu. Amerikan Büyükelçiliğine göre, Dil Komisyonu bu işle doğrudan doğruya ilgili görünmüyordu. Türkçeyi yabancı sözcüklerden arındırmak amacıyla başka komiteler kurulmuştu. Arapça ve Farsça sözcükleri Türkçeleştirmek için İstanbul Üniversitesinde de bir komite oluşturulmuştu. Resmi adların, unvanların, deyimlerin, terimlerin yeni biçimde yazılması için uğraşılıyordu. Son olarak, devlet dairelerinin yeni adlarını gösteren bir liste yayımlanmıştı. Kimi dairelerin kısaltma adları da resmen benimsenmişti. Amerikan Başkâtibi, yersiz bir kuşkuyla, bu kısaltmaların “Sovyet modeline göre” yapıldığını ileri sürüyordu. Örnekler de veriyordu: Evkaf Umum Müdürlüğü yerine EVUM, Hudut ve Sahiller Sıhhiye Umum Müdürlüğü yerine de HUSASUM kısaltmaları kullanılmaya başlanmıştı⁹⁰. Bu gibi kısaltmaların Sovyetlerden esinlenme olduğu görüşü yersizdi. Her gelişmiş dilde kısaltmalar kullanılmaktaydı. O kadar ki, İngilizce gibi kimi dillerde, ayrı kısaltmalar sözlükleri bile vardı.

Amerikan Büyükelçiliği, yazı devrimine karşı Türkiye’de bir direniş olup olmayacağını da merakla izlemişti. Zaman zaman bu yolda çıkan söylentilere dikkatle kulak kabartmış, inanma eğilimi bile göstermişti. Türk harfleri yasasının uygulanmaya başladığı bir sırada, Kasım 1928’de, Afganistan’da gerici bir ayaklanmanın patlak vermesi, Atatürk’ün yolunda gitmeye özenmiş olan Kral Amanullah Han’ın düşürülmesi üzerine, Türkiye’de de buna benzer bir kıpırdanış olabileceği söylentileri çıkarılmıştı. Amerikan Büyükelçisi Grew,

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ *Ibid.*

bu söylentileri hemen önemsemiş, 24 Aralık 1928'de Vaşington'a tellemiştir. İstanbul, Bursa, Konya, Gaziantep ve Trabzon'da, Hükümete karşı bir ayaklanma girişimi ortaya çıkarıldığını, birçok kişinin tutuklandığını, tutuklananlar arasında generallerin de bulunduğunu bildirmişti⁹¹. Birkaç gün sonra, kendi kendini yalanlamak zorunda kalmış, söylentilerin asılsız olduğunu, başka nedenlerle, İstanbul'da bir aileden 10 kadar kişinin tutuklanmış bulunduğunu bildirmiştir. Ama, kadın erkek, 16-45 yaşları arasındaki herkesin yeni harfler için Ulus Okullarına gitmek zorunda tutulmalarının "hoşnutsuzluğu arttırdığını" da eklemiştir⁹².

1 Ocak 1929 günü açılan Ulus Okullarının Amerikan basınındaki yankılarının ise olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Amerikan gazeteleri, Ulus Okulları aracılığıyla Türkiye'de okuma yazma öğrenme kampanyasının açılmış olmasını alkışlamışlar, övmüşlerdi. *The New York Times* gazetesi bu konuda şunları yazmıştı:

"Türkiye, hiç değilse bir bakımdan, eski Cumhuriyetleri utandıracak biçimde yeni yıla girdi. Tellallar, davullar çalarak bütün köylere yayıldılar. Yeni yazı dilini, Arap alfabesi yerine Latin alfabesini öğrenmeleri için 16 ile 40 yaşları arasındaki herkesi Ulus Okullarına çağırdılar. Dört ay içinde Türkiyenin okuryazar bir ülke olması planlanmıştır. . .

"Eğitim alanında yığıtçe bir atılımdır bu. Biz, kendi beyaz çocuklarımız arasındaki okuryazarlık oranını yüzelli yılda yükseltebildik. Yine de on yaşın üzerindekiiler arasında okuma-yazma bilmeyenlerimizin oranı 1920'de % 6 kadar yüksekti. New York'ta bile bu oran % 5'tir. Vali Smith, Amerika'da okuma yazma bilmeyen beş milyon insan bulunduğunu söylemektedir. . .

"Mustafa Kemal'in Türkiye'yi okutmak için gösterdiği ilgi bizde de olsaydı, okullara devamı sağlayacak bir yol bulabilir, bunun için gerekiyorsa davul da çalabilirdik"⁹³.

Amerikanın ünlü dergilerinden *The National Geographic Magazine* de "Türkiye okula gidiyor" başlıklı uzun bir yazı yayınlamıştı. "Kalem kılıçtan daha güçlüyse, Türkiye yeni zaferler kazanma

⁹¹ *NADB - 867.402/29* - Grew'dan Amerika Dışişlerine tel. 24. 12. 1928, No. 124.

⁹² *Ibid.* - Grew'dan Amerika Dışişlerine yazı. İstanbul, 2. 1. 1929, No. 625.

⁹³ "Enforced Literacy", *The New York Times*, 3. 1. 1929.

yolundadır” diyordu⁹⁴. Bu derginin Avrupa muhabirlerinden Maynard Owen Williams, eski yazıdan yeni yazıya geçiş günlerinde Türkiye’de bulunmuş, gözlemlerini ayrıntılarıyla dergiye yazmıştı. Şunları söylüyordu :

“482 işaretli Arap yazısı atılmış, bütün batı dünyasında kullanılan Latin alfabesinden 29 harf alınmıştır. Tüm ulus, kendi abecesini (alfabesini) yeniden öğrenmektedir. . .

“Karatahta ve defter, postanelerin, karakolların, mağazaların, dükkânların ve bankaların başlıca gereçleri durumuna geldi. Ama dersaneler daha da yaygın. . . Kahvehaneler, vapurlar, otobüsler, tümüyle okula giden bu ulusun birer dersanesi durumundadır.

“Amerikalı bir film yapımcısı, sarıklı bir grup Müslümanın İngiliz mezarlığındaki mezar taşlarından Latin harflerini öğrenmeğe çalıştıklarına tanık olmuş. . .

“Yeni Türkiye, hâlâ Arap alfabesini kullanan öteki ülkelerden kesinlikle uzaklaşmaktadır. Tıpkı fesi kaldırırken ve kadınları peçeden kurtarıırken olduğu gibi. Ama bu, bir kopma değil, bir bağ olabilir. İran ve Afganistan Türkiye’de yapılan yüzeysel değişiklikleri şimdiden benimsemektedirler. . .

“Türkiye, şurada birkaç yıl önce Amerikan mandasına aday gösteriliyordu. Şimdi, hiçbir yabancı vasinin empoze etmeye kalkışamayacağı değişiklikleri kendiliğinden hevesle benimsemektedir. Böylece, Osmanlı sınırlarının çok ötesinde de kültürel liderlik kazanmaktadır.

“Bir doğu ülkesinin, batılı hiçbir devletin ya da devletlerin yapamadığı biçimde Ortadoğu’yu hızla çağdaştırması ve batılaştırması, tarihin hoş çelişkilerinden biridir. Yabancı baskısı kompleksinden sıyrılmış bulunan Türkler, hiçbir yabancı kendilerine empoze edemeyeceğini özgürce benimsemektedirler.

“Yeni Türk alfabesinin benimsenmesi üzerine tüm bir ulus gündüz ve gece okullarına gidiyor. Türkler, başkentlerini Anadolu’nun bağrına kaydırmakla, yalnız geçmişin entrikalarından ve kötülüklerinden uzaklaşmış olmadılar, aynı zamanda batı

⁹⁴ Maynard Owens Williams, “Turkey Goes to School”, *The National Geographic Magazine*, January 1929, p. 95-102.

kültürünün pek az erişebildiği bölgelere de batı uygarlığını götürdüler.

“Türkiye Cumhurbaşkanı, yeni Türk alfabesi uğrunda savaşıyla dili yabancı, basını yabancı, düşüncesi yabancı olan padişahlar kentini de istila etti. Kullandığı silah, kılıç değil, kalemdir...”⁹⁵

Amerikan Büyükelçisi Grew, 13 Şubat 1929 günü Vaşington’a yeni bir rapor sunuyor, Türk harfleri yasasının uygulanışı, dil devrimi yönündeki çalışmalar konusunda bilgiler veriyor, özetle şunları anlatıyordu: 1 Ocak 1929 günü, Türkiye’de bütün devlet daireleri, bankalar, ticarethaneler vb. yeni yazıya geçmişlerdi. Basın ve yayın alanında da yeni yazıya geçilmişti. Eski yazıyla kitap, gazete, dergi basılması sona ermişti. Yine 1 Ocak 1929 günü Ulus Okulları (Millet Mektepleri) açılmıştı. Açılış Milli Eğitim Bakanı Necati Bey’in ölümüne rastlamıştı, ama ertelenmemişti. Yalnız İstanbul’da 2.655 Ulus Okulu dersanesi açılmış, bunlara 104.458 öğrenci alınmıştı. Basında çıkan haberlere göre, bütün Türkiye’de Ulus Okullarına yazılanların sayısı 856.000’e ulaşmıştı⁹⁶.

Dil Encümeni yeniden düzenlenmiş, yeni bir biçime sokulmuştu. Encümenin hükümetçe atanan yedi kişilik bir merkez bürosu olacaktı. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığınca atanan on beş kadar yardımcı üyesi bulunacaktı. Yeni Dil Encümeninin görevleri açık seçik belirlenmişti. Beş kaleme toplanan bu görevler şöyle sıralanmaktaydı:

- a) Bir gramer hazırlamak,
- b) Bir Türkçe Sözlük kaleme almak,
- c) Türk dilinin yapısına uymayan yabancı sözcüklerin yerlerine öz Türkçe yeni sözcükler bulup önermek,
- d) Türkçenin yazım birliğini sağlamak ve
- e) Dil üzerinde araştırmalar yapmak⁹⁷.

Dil Encümeninin yeni örgütü, bir Türk Akademisi kurulmasına doğru atılmış bir adım gibi görülüyordu. Görevleri açık seçik belirlendiğinden, çalışmalarının da daha sistematik, daha eksiksiz olacağı

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *NADB - 867.402/30* - Grew’dan Amerika Dışişlerine Rapor. İstanbul, 13. 2. 1929, No. 674.

⁹⁷ *Ibid.*

umuluyordu. Bundan önce hazırlamış olduğu İmlâ Klavuzu, aceleye gelmişti; kusurluydu, çok yeriliyordu. Özellikle yeni yazım kurallarında İstanbul ağzı'nın tam dikkate alınmamış olduğu çokça İstanbul aydınlarınca ileri sürülüyor, eleştiri konusu yapılıyordu. Yeni alfabenin ve yeni yazım kurallarının değişikliğe uğrayacağı, ancak ondan sonra tam yerleşeceği kanısı yaygındı. Dil Encümeninin hazırlayıp yayımladığı ilk "İmlâ Lügati"nde çok yanlışlar bulunduğu, bu nedenle bu yapının güvenilir olmaktan uzak bulunduğu söyleniyordu. Dil Encümeninin çalışmaları eleştiriliyordu. Ama, Amerikan Büyükelçisinin çeşitli kaynaklardan edinip karşılaştırdığı bilgilere göre, "yeni alfabe halk çoğunluğunca olumlu karşılanmış ve benimsenmişti"⁹⁸.

Amerikan Büyükelçisi, yazı devrimi karşısında Türk basınının durumu üzerinde de önemle duruyordu. Bu konuda gözlemlerde bulunmuş ve özel araştırmalar yaptırmıştı. İstanbul'daki gözlemlerinden edindiği izlenime göre, 1 Aralık 1928 günü Türk basını yeni yazıya geçince gazete okuyucularının sayısında bir düşüş olmuştu. Birçok kimse, her gün okumaya alıştıkları gazetelerinden bir anda yoksun kalmıştı. Tramvaylarda, ara vapurlarında gazete okuyanlara pek rastlanmıyordu artık. Türk gazetelerinin sürümü önemli oranda azalmıştı. Amerikan Büyükelçiliğinin bir "gizli kaynak"tan aldığı istatistikler ilginçti. Bu istatistikler kısaltılarak aşağıya aktarılmıştır:

1928 Aralık Ayının İlk Haftasında İstanbul Gazetelerinin Tirajı

Gazetenin adı	1/12/1928		2/12/1928		5/12/1928		7/12/1928	
	Basılan	Satılan	Basılan	Satılan	Basılan	Satılan	Basılan	Satılan
Cumhuriyet	11.500	9.000	12.000	9.650	10.000	7.750	7.000	5.730
Milliyet	10.000	8.500	10.000	8.620	10.000	7.220	8.000	5.250
İkdam*	4.000	2.320	8.000	5.440	7.000	3.560	5.000	3.120
Vakit	7.000	5.500	7.000	5.440	6.000	3.850	4.000	2.780
Son Saat	6.000	3.420	3.000	2.670	3.000	1.886	2.500	1.500
Akşam**	1.000	850	4.000	2.000	3.000	1.560	3.000	1.340 ⁹⁹

Kaynak: NADB - Grew'dan Amerika Dışişlerine Rapor. İstanbul, 13.2.1929, No. 674, Ek, 1. (Kısaltılarak).

(*) ve (**) Bu gazeteler, baskı makinalarındaki arıza yüzünden 1 Aralık 1928 günü normal baskılarının yarısını ve dörtte birini basabilmişler.

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ *Ibid.*

Bu istatistiklerde görüldüğü üzere, basının yeni yazıya geçtiği ilk hafta içinde, gazetelerin gerek baskısı, gerek satışı önemli oranda azalmıştı. Amerikan Büyükelçisi, Fransızca basılan gazetelerin satışlarında ise artış olduğunu söylüyordu. O tarihte *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Akşam* gibi gazetelerin Fransızca baskıları da yapılıyordu. Fransızca bilen Türkler, Fransızca basılan gazetelere yönelmişlerdi. Bu yüzden, Türkçe gazetelerin satışı düşerken, Fransızca baskıların satışı yükselmişti¹⁰⁰.

Türk basını, yeni yazıya geçerken sarsıntı geçiriyordu. Bu bunalımı atlatabilmek için gazete ve dergiler Hükümetten para yardımı istemişler ve almışlardı. Amerikan Büyükelçisi, bu konuda aşağıdaki rakamları veriyordu:

1 Aralık 1928'den sonra gazete ve dergilerin Hükümetten istedikleri ve aldıkları yardımlar

<u>Gazete ve derginin adı</u>	<u>İstenen yardım</u>	<u>Alınan yardım</u>	
Cumhuriyet	10.000	2.250	aylık
Milliyet	9.000	2.000	"
Vakit	8.000	850	"
İkdam	8.000	1.200	"
Son Saat	7.500	800	"
Akşam	7.500	1.100	"
Karagöz	2.000	200	"
Köroğlu	2.000	200	"
Haftalık Mecmua	500	100	"
Resimli Gazete	500	100	"
Resimli Ay	300	100	"
Akbaba	400	100	"
Papağan	400	100	"
Millî Mecmua	300	200	"
İçtihat	300	50	"
Üniversite Mecmuası	500	250	"
	57.200	9.600	

Kaynak: *NADB - 867.402/30* - Grew'dan Amerika Dışişlerine Rapor. İstanbul, 13. 2. 1929, No. 674, Ek: 2.

¹⁰⁰ *Ibid.*

Demek ki, İstanbul gazeteleri aylık 800 ile 2250 lira arasında para yardımı almışlardı. İstanbul'da çıkan dergilere de aylık 50-250 lira arasında yardım yapılmıştı. Bu miktarlar, basın organlarının istediklerinin çok altındaydı. Ankara'da çıkan gazete ve dergilere ne kadar yardım yapıldığı ise belli değildir. Aralık 1928'de başlayan yardımların ne zamana kadar sürdüğü de bilinmemektedir. Veriler çok eksiktir. Ama öyle anlaşılmaktadır ki, Türk basını yeni yazıya geçiş döneminin sarsıntılarını ancak Hükümet yardımlarıyla göğüsleyebilmişti.

Aynı raporun sonunda Büyükelçi Grew, Ulus Okullarına yeniden değiniyordu. İzmir'deki Amerikan okulu görevlilerinden Mr. Reid, halkın gerçek bir coşkuyla yeni alfabeyi öğrenmeğe çalıştığını, genç yaşlı, kadın, erkek herkesin büyük bir istekle Ulus Okullarına gittiğini Büyükelçiye söylemişti. Bu gözlem başka kaynaklarca da doğrulanıyordu. Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü (Aras), Amerikan Büyükelçisine, "Hükümet on beş yılda okuryazar oranını yüzde yüze çıkarmayı umuyor" demişti. Ama Büyükelçi bu konuda kuşkulu görünüyordu. "Yeni yazıyı öğrenme coşkusu, % 90 kadarı okuma yazma bilmeyen bir halkı, on beş yılda yüzde yüz okuryazar durumuna getirmeye bakalım yetecek mi" diyordu¹⁰¹.

Bu rapordan üç ay kadar sonra, 6 Mayıs 1929'da, Amerikan Büyükelçiliği Vaşington'a bir rapor daha yollamıştı. Geçici işgüder Ernest L. Ives imzasını taşıyan bu raporda, yeni yazıya geçişin Türkiye'nin kültürel gelişmesine etkileri üzerinde duruluyordu¹⁰². Belki biraz da işgüderin abartması olarak, oldukça karanlık bir tablo çiziliyordu. Özetle şunlar söyleniyordu: Yeni yazıya geçince Türk yayını yaşamı ağır bir bunalım içine girmişti. Dergiler kapanıyordu. Ancak iki üç mizah ve halk dergisi ayakta kalabilmişti. Türk kitap piyasasında tam bir durgunluk vardı. Günlük gazetelerin durumları da hiç parlak değildi. Okuyucuları azalmıştı. Sürümleri düşmüştü. Giderleri artmıştı. Yeni alfabenin gerektirdiği teknik değişiklikler gazetelere ek parasal yükler getirmişti. Hükümetten gerekli para yardımı göremezlerse, İstanbul'un altı günlük gazetesi, eninde sonunda dergilerin durumuna düşecekler, kapanacaklardı¹⁰³. Raporda, günlük

¹⁰¹ NADB - 867.402/30.

¹⁰² NADB - 867.402/31. Ives'ten Amerika Dışişlerine Rapor. İstanbul, 6. 5. 1929, No. 740.

¹⁰³ *Ibid.*

gazetelerin içeriğinin gittikçe yavanlaştığı, kısırlaştığı da ileri sürülüyordu. Gerek haberler, gerek yorumlar hiç ilginç değildi. Kısacası ortada ciddi bir sorun var demekti¹⁰⁴.

Amerikan işgüderine göre, bu “acıklı durumun” daha köklü bir nedeni de şuydu: Türk halkı, uyuşuktu, ilgisizdi, okumaya karşı oldum olası isteksizdi. Yazarlar ve yayımcılar, öteden beri bu durumdan yakınıyorlardı. Yeni yazının alınması, okumaya karşı isteksizliği daha da arttırmıştı. Lâtin harflerine alışık olanlar, yabancı dil bilenler bile okuma arzusu ve gereği pek duymuyorlardı. Bu şaşırıcıydı. Öte yandan, Türk yayın piyasasında da tam bir kıtlık vardı. Okumak isteyenler de kendi arzularına göre kitap bulamıyorlardı piyasada. Halkın kitap kıtlığından yakınması da haklıydı. Yeterince yayın olmadığı için mi halkta okuma isteği yoktu, yoksa okuma isteksizliği yüzünden mi yayın piyasasında kıtlık vardı? Herhalde sıkı bir neden-sonuç bağlantısı ve ciddi bir durum vardı ortada¹⁰⁵.

Bu ciddi duruma bir çare olarak, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) yeni bir düşünce ortaya atmıştı. Bir süredir yeni yazıya geçişin ortaya çıkardığı sorunlar üzerinde duruyor, *Milliyet* gazetesinde yazılar yazıyordu. Ona göre, değişiklikler, reformlar, hep hükümetten gelmişti. Ortaya çıkan yeni sorunların çözümü de devletten beklenmeliydi. İyi yönetilen bir basın ve bir Devlet Yayın Tekeli, şimdiki durumu düzeltebilirdi. Yoksa bu durumun giderek ağırlaşması, Türk halkının entelektüel ve moral çöküntüsü olarak yorumlanabilirdi. Türkiye'nin dıştaki saygınlığını zedeleyebilirdi. Önerisi benimsenirse yeni yazıdan beklenen yararlar daha çabuk sağlanabilir, ülkenin kültürel yaşamı düzene girebilir, inancında görünüyordu Yakup Kadri. Onun yayın alanında bir çeşit devletleştirme düşüncesi, tam değilse bile bir ölçüde, yetkili çevrelerce de paylaşılıyordu. Çünkü Türkiye’de özel girişimin kamu yaşamındaki rolü gerçekten önemsizdi¹⁰⁶.

Amerikan işgüderi, sonuç olarak, Arap alfabesinin atılmasının Türkiye’de “cahillikle savaşımında büyük yardımı olacağını” söylüyordu. Ancak, entelektüel yaşamdaki durgunluk, uyuşukluk sürdükçe, yeni alfabenin umulan kültürel gelişmeyi sağlayıp sağlayamayacağı konusunda kuşkuluydu¹⁰⁷.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Ibid.*

29 Haziran 1929 günü Amerikan Büyükelçisi Grew, Vaşington'a bir rapor daha sundu. Büyükelçi, Türk Harfleri Yasası gereğince, 1 Haziran 1929 gününden beri Arap yazısıyla kaleme alınmış hiçbir yazının devlet dairelerince kabul edilmediğini, eski yazının yalnız steno yerine kullanılmasına izin verildiğini, yeni Türk stenosunun benimsenmesiyle buna da bir yıl içinde son verileceğini bildırıyordu. Ondan sonra Türk harflerinin altı aylık uygulananışının genel bir değerdendirmesini yapıyordu¹⁰⁸. Grew, şöyle diyordu:

“Alfabe yasaasının altı aylık uygulananış, kişiler bakımından varılan sonuçların hepten yüzeysel kaldığını apaçık göstermektedir. Gerçekten, bu yasaanın yürürlüğe konması, Arap harflerinin kullanılmasını önlemek bakımından başarı sağlamadı. Resmen bırakılmış olan eski yazının özel kişilerce kullanılması sürüp gidiyor. Gerçi bütün resmi yazışmalar yeni harflerle yapılıyor; ama kamu görevlileri hâlâ Arap yazısını kullanıyorlar. Resmi olmayan muhtıralar, notlar ve hemen hemen bütün müsveddeler eski yazıyla kaleme alınıyor. Sayıları oldukça az olan yetenekli kamu görevlileri bunları yeni yazıya çeviriyor.

“Bununla birlikte, kamu görevlilerinin yeni harflere yabancı olduklarını söylemek istemiyorum. Yukarıdaki gözlemler yalnız şunu göstermektedir ki, görevlilerin kısa zamanda elde ettikleri yeni yazı bilgileri çokcası nazarıdır ve bu bilgilerini fiilen kullanmaları için epeyce zaman geçecektir, özellikle Latin harflerini doğrudan doğruya kullanmaya karşı yan çizme yöntemine izin verildikçe”¹⁰⁹.

Bunları söyledikten sonra Büyükelçi, Ulus Okulları (Millet Mektepleri) uygulaması üzerinde duruyordu. Amerikan Dışışleri Bakanlığının Türkiye işlerine bakan Yakın Doğu İşleri Dairesi bu konuda Büyükelçiliğe soru yönelmiş, Ulus Okullarını bitirenlerin gerçekten okuma yazma öğrenip öğrenmediklerini sormuştu. Grew bu soruyu da yanıtlıyordu. Özetle şunları söylüyordu: Ulus Okulları yalnız öğrencilerine yeni harfleri ve temel yazım kurallarını öğretmeyi amaçlıyordu. Bu konuda genel bir yargıda bulunmak gücü. Bu okulların başarısı öğretmenin yeteneğine, öğrencinin çabasına bağlı

¹⁰⁸ *NADB - 867.402/32 - Grew'dan Amerika Dışışlerine Rapor. İstanbul, 24. 6. 1929, No. 783.*

¹⁰⁹ *Ibid.*

olmalıydı. Ama işin biraz gevşek tutulduğu sanılıyordu. Amerikan Büyükelçiliğinde çalışan üç Türk hizmetli, Ulus Okullarına devam etmişler, yeni yazıyla okuyup yazma öğrendikleri yolunda belge almışlardı. Gerçekte ise bunlardan yalnız biri okuyup yazabiliyordu. Hiç okuma yazma bilmeyenler, eski yazıyı bilenlerden daha çok çaba harcıyorlar, yeni yazıyı okumak ve yazmak için daha istekli görünüyorlardı¹¹⁰. (Raporun bu bölümü Vaşington'da okunurken işaretlenmiş ve karşısına “oldukça ilginç” diye not düşülmüştü).

Amerikan Büyükelçiliğinin Milli Eğitim Bakanlığından aldığı bilgilere göre, Ulus Okulları köylerde daha başarılı oluyordu. Çünkü köylülerin kış aylarında hemen hemen tek eğlence, dinlenme yeri kahvehanelerdi. Kahvehaneler Ulus Okulu durumuna getirilince, köylüler, “kahveleri ve nargileleri ile birlikte yeni alfabe derslerini daha iyi içlerine sindiriyorlardı”. Buna karşılık kentlerde başka eğlence yerleri vardı. Bununla birlikte kentlerde de Ulus Okullarına karşı büyük istek göze çarpıyordu. Yalnız Ramazan ayının gelişi bu okullara devam edenlerin azalmasına neden olmuştu. Son raporlara göre, hiç okuma yazma bilmeyen 390.000 kişi Ulus Okullarında okuma yazma öğrenmişti. Ordu, sivillerden daha başarılıydı. Ordunun % 71'i okuryazar durumuna gelmişti¹¹¹.

Grew, Anadolu halkının yeni alfabeyi çabuk öğrendiği yolundaki haberlerin “biraz abartmalı ve iyimser” olduğunu da söylüyordu. Hükümet, yeni yazıyı hızla yaymak için gerçek bir çaba harcıyordu. Ama Anadolu insanının “eğitilmemiş zihni” bu çabalar önünde “ciddi bir engeldi”. Son olarak Anadolu gezisinden dönen birinin söylediğine göre, köylerde uygulanan öğretim yöntemleri “halkın ilkel entelektüel düzeyine hiç uymuyordu”. Öğrenciler, öğretmenlerin “kültürlü” dilini pek anlamıyorlardı. Alfabe derslerinin verildiği köy kahvehaneleri sahipleri arasında yakınmalar da görülüyordu. Bunlar, dersler yüzünden epeyce müşteriyitirdiklerini söylüyorlardı¹¹².

Amerikan Büyükelçisi, Türk harfleri yasasının uygulanışında “şimdiye kadar en büyük başarı ilk ve orta dereceli okullarda sağlandı” diyordu. Bu okullardaki öğrenciler yeni yazıyı Arap alfabesinin

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*

den çok daha kısa sürede öğreniyorlardı. Yüksek dereceli okullarda, özellikle İstanbul Üniversitesinde ise, özel yazışmalarda, not tutmada vb. yine eski yazıyı kullanma eğilimi görülüyordu¹¹³.

Raporda, adları harf devrimiyle özdeşleşmiş kimi yazarların bile, yazılarını eski yazıyla kaleme alıp öylece gazete idarelerine verdikleri, bu yazıların gazetelerin “Latin uzmanlarınca” yeni yazıya çevrildiği söyleniyordu. Grew, eski alışkanlıklarından kendilerini kurtaramayan bu yazarların Dil Encümeni üyesi olduklarına da dikkati çekiyor, oradan bu Encümenin son çalışmalarına geçiyordu. Çalışma merkezini Ankara’ya kaydırmış olan Dil Encümeni, “alfabe reformunun artık olgunlaşma aşamasına geldiğini” gözönünde tutarak şimdi başlıca şu konular üzerinde duruyordu:

- a) *Larousse Universel* benzeri bir Türk Sözlüğü hazırlamak,
- b) Türkçe bilimsel ve teknik terimleri seçmek,
- c) Bir Türk Dilbilgisi projesi hazırlamak.

Şimdi daha ciddi bir çalışma içine girmiş görünen Dil Encümenin, çarçabuk hazırladığı ilk *İmla Klavuzu*’ndaki yanlışları düzeltereği umuluyordu. Böylece, yeni alfabenin kullanılmasına açıklık ve düzen getirmesi bekleniyordu. Bununla birlikte Gazi’nin düşündüğü fonetik ilkelere değişiklik yapması pek olası değildi¹¹⁴.

Amerikan Büyükelçiliği raporunun son paragrafı oldukça dikkat çekiciydi. Büyükelçilik daha önce, yani alfabeyle birlikte Türkçenin yeni yazım kuralları saptanırken İstanbul ağzı yerine Rumeli ağzının örnek alınması eğilimi bulunduğunu, bunun da Gazi ile kimi yakın arkadaşlarının Rumelili olmalarından ileri geldiğini Vaşington’a rapor etmişti. Amerikan Dışişleri Bakanlığı hemen buna bir nokta koymuş, Büyükelçilikten bu konuda ek bilgi istemişti. Mustafa Kemal Ankara’yı başkent yapmakla İstanbul’u zaten kenara itmişti. Bu kez eski başkente karşı yeni bir davranış içinde miydi yoksa? Büyükelçi Grew, Vaşington’un sorusunu yanıtlayarak raporunu bitiriyordu. Gerçekten yeni yazım kuralları saptanırken kimi sözcüklerin sonlarında sert harfler kullanılması benimsenmişti. *d* yerine *t*, *b* yerine *p* gibi. İstanbulluların kulaklarına yabancı olan bu yazım biçimi Rumelili Gazi’nin ağzına daha uygun düşüyordu ve Onun “diktatörce yaratılışı” yüzünden

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ *Ibid.*

benimsenmişti. Buna bakarak, Gazi'nin İstanbul'un eski ününe karşı yeni bir tutum takındığını sananlar vardı. Ama Gazi, alfabe reformunu Türkiye'nin "entelektüel başkenti" İstanbul'da başlatmakla bu kenti pek onurlandırmıştı. Bu bakımdan Onun İstanbul'u küçük düşürmek gibi bir niyet beslediği hiç sanılmıyordu¹¹⁵.

Büyükelçi Grew, raporunu bu yargıyla düğümlüyordu. Görebildiğimiz kadarıyla bu rapor, Amerikan Büyükelçiliğinin Türk yazı devrimi konusundaki raporlarının sonuncusuydu.

IV. Sonuç

Türkiye'deki Amerikan Büyükelçiliği, Türk yazı devrimini önemli bir olay olarak görmüştür. Türkiye'de alfabe değişikliğine gidileceği yolundaki haberlerin sıklaşması üzerine, konuya dikkatle eğilmiş; ayrı bir dosya açmıştır. Ondan sonraki gelişmeleri bir yıl boyunca yakından izlemiş, Vaşington'a üstüste raporlar sunmuştur. Raporlar hazırlanırken Türk basını taranmış; Dışişleri, Milli Eğitim, Dil Encümeni görevlilerinden, gazetecilerden, yazarlardan, Türkiye'deki Amerikalılardan ve gizli kaynaklardan bilgiler alınmış; bunlar iyi kötü süzgeçten geçirilmiştir. Yazı devrimine ilişkin önemli basın kesitleri, çevirileri, yeni alfabe levhası, ilk Alfabe kitabı gibi yayınlar, arada bir istatistik veriler de raporlara eklenmiştir. Böylece dolgun bir dosya oluşmuştur.

Bu dosyanın incelenmesinden Türk Yazı devrimi tarihinin bir yıllık bir panoraması ortaya çıkmaktadır. Devrimin belli başlı aşamaları sırasıyla görülmektedir: Dil Encümeninin kurulması, yeni Türk alfabesinin hazırlanması, basındaki yankıları, Atatürk'ün yeni alfabe kampanyasını açması, kampanyanın yurt düzeyine yayılması, Türk harfleri yasaının çıkarılması, devlet dairelerinde yeni yazının kullanılmaya başlaması, Türk basınının yeni yazıya geçmesi, Ulus Okullarının (Millet Mekteplerinin) açılması, alfabe öğretiminin yurda yayılması, ulaşılan sonuçlar vb. gibi.

Amerikan Büyükelçiliği, o yıllarda İstanbul'daydı; henüz Ankara'ya taşınmamıştı. Yazı devrimini Cumhuriyet başkentinden değil, eski İmparatorluk başkentinden izlemiştir. Belki biraz da bu nedenle, değerlendirmelerinde kuşkucu, aşırı eleştirici bir tutum içinde görün-

¹¹⁵ *Ibid.*

mektedir. Doğal olarak Amerikan gözüyle kaleme alınan raporlarda, yersiz kuşkular, eleştiriler göze çarpmaktadır. Amerikan Elçilik görevlileri, İstanbul'da yazı devrimine pek inanmayan, hatta karşı olan kimselerin çıkardıkları asılsız söylentilere aşırı kulak vermiş gibidirler. Kendi önyargılarını da bu söylentilere eklemişlerdir. Bu yüzden yorumlarında yer yer yanlıya, çelişkiye düşmüşlerdir.

Amerikan Büyükelçiliği, önce, yazı devriminin kısa zamanda başarılacağını rapor etmiştir. Başarıldığını görünce de bu kez, "Türk halkının uyuşukluğu" nedeniyle bu işin süruncemede bırakılmak istenmediği, çarçabuk yeni yazıya geçmenin yeğlendiği izlenimi yaratmak istemiştir. Yazı devrimine karşı bir tepki, hatta bir başkaldırı olabileceği kuşkusunu beslemiş; konuyla hiç ilgisi bulunmayan zabıta olaylarını bu yersiz kuşkuları doğrularmışçasına Vaşington'a tellemiş, arkasından da yanıldığını yazmıştır. Yeni yazım kuralları saptanırken, İstanbul ağzı yerine Mustafa Kemal'in Rumeli ağzının benimsenmek, İstanbul'un küçük düşürülmek istendiği izlenimini yaratmış, arkasından bu yanlıgısını düzeltmek durumunda kalmıştır. Ulus Okullarının köylerde başarı sağladığı, hiç okuma yazma bilmeyen Anadolu halkının içtenlikle yeni yazıyı öğrenmeye çalıştığı yolundaki haberlere pek inanmamış; tersine, Anadolu insanının "eğitilmemiş kafası" yüzünden yeni yazının hızla yayılmadığını ileri sürmüştür. Yoksul bırakılmış Türkiye'nin ne denli sınırlı olanaklarla "harf seferberliğini" yürütmeye çalıştığına hiç değinmemiştir. Yeni yazının hızla yürürlüğe konması sırasında Mustafa Kemal'in "diktatörce davranışından" söz eden Amerikan Büyükelçiliği, kimi devlet görevlilerinin özel yazışmalarında eski yazıyı kullanma alışkanlığını sürdürmelerine bakarak ve genelleme yaparak, alfabe reformunun "hepten yüzeysel kaldığı" yargısına varmıştır. İnsan yaradılışını neredeyse görmemezlikten gelmiştir...

Amerikan raporlarında göze çarpan bu gibi yanlıgular, çelişkiler bir yana, Amerikan görevlileri Türk yazı devriminin önemini, büyüklüğünü hiç yadsımaşlardır. Gerek İstanbul'daki Büyükelçilik, gerek Vaşington'daki Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'deki yazı devrimi çalışmalarını üzerine dikkatle eğilmişler, gelişmeleri yakından izlemişler, bu önemli atılımın Türkiye'nin kültürel gelişmesine ne gibi etkileri olabileceğini ayrıntılarıyla kavramaya çalışmışlardır. İstanbul'dan yollanan raporlar Vaşington'da dikkatle okunmuştur. Yeni alfabenin

Türkiyede okuma yazmayı çok kolaylaştıracağından hiç kuşku duyulmamıştır. Okullardaki ilk uygulamada büyük başarı sağlandığı görülmüştür. Alfabe reformunun ardından dil reformuna da gidileceği açıkça anlaşılmış, bu alandaki çalışmalar da yakından izlenmiştir. Yeni yazıya geçerken basın - yayın alanında görülen geçici sarsıntılar abartılarak karamsar bir tablo çizilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin ileriki kültürel gelişmesi için yeni alfabeye büyük umut bağlandığı da belirtilmiştir. Alfabe değişikliğinin Türkiye'nin kültürel yaşamında derin etkiler yapabilecek büyük bir devrim olduğu Amerikalılarca sezilmiştir, görülmüştür.

Amerikan Büyükelçiliği, Türk harf devrimini Türkiye'nin yalnız bir iç olayı olarak ele almış, bunun Türkiye dışında etkileri olabileceği yolunda herhangi bir şey söylememiştir. Ama Vaşington, sanki bu devrimin öteki doğu ülkelerine de örnek olabileceğini düşünmüş gibidir. Amerika Dışişleri Bakanlığı, Türk yazı devrimi konusunda İstanbul'dan aldığı önemli raporların birer örneğini Amerika'nın Tahran Elçiliğine de göndermeye özen göstermiştir. Ekteki ondört rapordan onunun üzerinde "Tahran Elçiliğine örnek gönderildiği" notu görülmektedir.

Türk yazı devriminin Amerikan basınındaki yankıları ise olumlu olmuştur. Amerikan basın organları bu devrimi yalnız çok önemli görmekle kalmamışlar, açıkça alkışlamışlar, övmüşlerdir. Uygarlaşma yolundaki bu atılımın Türkiye'yi aşan etkileri olabileceğini, yeni Türkiye'nin öteki doğu ülkelerine önderlik edeceğini, örnek olacağını yazmışlardır. Daha birkaç yıl önce Amerikan mandasına aday gibi görülen Türkiye'nin şimdi Mustafa Kemal'in önderliğinde nerelere ulaştığına şaşmaktan kendilerini alamamışlardır. Hiçbir yabancı devletin Türkiye'ye kabul ettiremeyeceği böyle bir reformu Türklerin kendiliklerinden yaptıklarını belirtmişlerdir.

Bu yayınlar, Atlantik ötesinde Türk düşmanlığı kampanyasının inatla sürdürülmeye çalışıldığı bir dönemde yapılmıştır. Amerika'da Türk'ün tanınmasına yaramıştır. Amerikalılar, Türk ulusunun uygar uluslar arasında haklı bir yeri bulunduğunu kavramaya başlamışlardır.

Türk yazı devrimi, Türkiye'nin Amerika'da saygınlığını arttırmıştır.

Belge No. 1

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *June 6, 1928.**No. 332*

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

With reference to the final paragraph of my despatch No. 296 of May 7, 1928, and in amplification of my telegram No. 4 of May 21, 1 p. m., relative to the passage through the Assembly of a bill providing for the adoption of western numerals in Turkey, I am able to inform the Department that this measure was introduced into the Angora legislature on May 6 by Reshid Safvet Bey, Deputy of Kodjali. In a conversation held by the Deputy with Mr. Patterson on the 9th ultimo, the former observed that the Assembly would probably reserve this bill for discussion until the time of the then prospective visit to the capital of the King of Afghanistan, the Administration desiring to give this royal visitor an exhibition of Turkish modernism. Reshid Safvet Bey added that while the bill drafted by him concerned numerals in use in the West only, it might be regarded as an entering-wedge envisaging the eventual adoption in Turkey of the Latin alphabet as well. The adoption of the Latin alphabet will, however, be a matter for the more or less remote future.

As foretold by its author, the measure in question was voted by the Assembly on the 20th ultimo at a session attended by the President, together with the King and Queen of Afghanistan. The bill was passed following some discussion, which, however, was wholly in favor of its adoption, and which was carried on (probably to impress the foreign visitors) between Nedjati Bey, Minister of Public Instruction, Redjeb Bey, Vice-President of the Peoples Party, Saradjoglou Shukri Bey, Minister of Finance, and one Hassan Fehmi Bey.

The Act will become effective on June 1, 1929, but use of the occidental numbers is permissible from the present. According to the Constantinople press, the law has been variously interpreted, some

Government offices having believed that employment of the new numerals was obligatory from June 1 of this year. The offices of the Vilayet of Constantinople, while laboring under no such misapprehension, have nevertheless already adopted the "international numerals".

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
JOSEPH C. GREW

NADB - 867.402/1

Belge No. 2

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *June 29, 1928.*

No. 363

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

With reference to my despatch No. 346 of June 13, 1928, advising the Department of the appointment, by the Minister of Public Instruction, of a Committee to consider the possibility of adoption in Turkey of the Latin alphabet, I have the honor to inform the Department as of possible interest thereto that this Committee assembled at Angora on the 26th instant, for the first of a long series of daily meetings. But six of the nine members thereof attended the first session, Deputies Falih Rifki, Rouschen Eshref and Yakoub Kadri Beys, being absent from the capital. It seems certain that the activities of the Committee will continue for several months.

A member of my staff was informed by persons connected with the University of Constantinople that the deliberations of the Committee actually in session are merely of a preparatory nature so that any decisions and suggestions made will be reviewed by a higher body before submission to the Grand National Assembly. The majority of the members of the Committee in question are known to be favorably inclined toward the adoption of Latin characters.

The semi-official *MILLIETT* on the 26th instant initiated the printing of a daily news item in Latin characters employing a system proposed by Ibrahim Nedjmi Bey, one of the paper's literary critics. It is not probable that this method will prove definitive since it seems to be imperfect from a phonetic standpoint. The imperfections of the Nedjmi Bey alphabet may, however, have been accentuated through the inexperience of the type-setters who have interspersed the text with typographical errors. A clipping from the *MILLIETT*'s issue of June 29, illustrative of its endeavor to spread abroad a knowledge of Latin characters, accompanies this despatch as does an editorial from the same journal written by Falih Rifki Bey, Deputy of Bolou, member of the above-mentioned Committee. Falih Rifki Bey, a confirmed partisan of the adoption of Latin characters, states that their use has not earlier come into question because of the religious halo surrounding the Arabic script. The author professes to believe in the eventual adoption of the Latin alphabet and thinks that this end may be brought about without disturbance to the business of the State or of commerce if, while children are taught the Latin characters only, their study becomes a secondary matter with more advanced pupils and with adults. While not failing to recognize that even under the most favorable circumstances a considerable term of years must elapse before the complete adoption of this important measure, Falih Rifki Bey believes that the result will be accelerated by a prompt decision in the following matters:

1. Choice of letters;
2. Creation of a fixed manner of spelling;
3. Elaboration of definitive linguistic rules; and
4. Adoption of a plan for the application of the new alphabet.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
JOSEPH C. GREW.

Enclosures :

1. 2. Clippings from the
MILLIETT of June 29, 1928.

NADB - 867.402/13

Belge No. 3

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *July 7, 1928.**No. 379*

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

Referring to my despatch No. 363 of June 29, 1928, advising the Department of the assembly at Angora of a Committee appointed by the Ministry of Public Instruction to consider the possibility of adopting the Latin alphabet in Turkey, and of the efforts of the press to encourage the study of Latin characters, I have the honor to transmit herewith, as of possible interest, a clipping from the July 2 issue of LA REPUBLIQUE containing a *communiqué* from this body.

Therein, the Committee, while expressing appreciation of the interest shown by the press in publishing data respecting the Latin alphabet, being desirous of profiting by all suggestions pertinent to the subject of its labors, considered it inadvisable for so-called "alphabets" of Latin characters to be published at a time when no decision in regard thereto had yet been taken. While this reference seems to have particular regard to the activities of the MILLIETT, this semiofficial journal has not ceased to publish its daily news items in Latin and Turkish characters. A translation of the *communiqué* under reference accompanies this despatch.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
JOSEPH C. GREW.

Enclosures:

1. From LA REPUBLIQUE, *July 2, 1928*, (clipping);
2. From LA REPUBLIQUE, *July 2, 1928*, (translation).

NADB - 867.402/14

Belge No. 4

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *July 19, 1928.**No. 392*

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

With reference to my despatch No. 379 of July 7, 1928, recounting the activities at Angora of a Committee appointed by the Ministry of Public Instruction to consider the possibility of the adoption in Turkey of a Latin alphabet, I have the honor to advise the Department that this projected reform clearly appears to have the support of the Administration. Indeed, a Foreign Office official recently stated to a member of my staff that the Committee would undoubtedly terminate its labors in the early autumn so as to permit of the Assembly's taking its recommendations under advisement immediately after its convention on November 1 next. This official expressed no doubt that the recommendations of the Committee would be without much delay recast into the form of a law, the partial application of which would begin not later than 1929. Meanwhile, the semi-official *MILLIETT* has been active in advocacy of the adoption of Latin characters, its editorial of the 10th instant stating that "Nothing is more dangerous than half revolutions," adding that the Turkish language through the contemplated measure is about to acquire its independence. "The adoption of the Latin characters signifies the removal of obstacles standing in the way of our future development." Despite this optimism, a hint of the existence of latent objection to this proposed change is indicated by the paper's observing that it had no time to give consideration to the hostile attitude which "pseudo-intellectuals" had assumed toward the Latin alphabet. The President himself seems to have lent his support to the good work, the *AKCHAM* of the same day stating that the Ghazi had recently inscribed a photograph given to his retiring Secretary, Hikmet Bey, (newly appointed envoy to Kabul) in Latin characters. The same journal likewise

asserted that the President had drafted in Latin characters a telegram recently sent to Ismet Pasha at Angora.

In respect of the Commission's work, the Agence d'Anatolie in a communication from Angora dated the 12th instant (MILLIETT, July 13) stated that the final draft of the proposed alphabet had been approved by it. The alphabet, it appears, is remarkable for its simplicity, containing no double consonants or diphthongs, while accented letters are reduced to a minimum, no more than ten being employed.

According to the press (MILLIETT, July 18) Ismet Pasha, who is momentarily at the capital, has lent his support to the work of the Commission, having attended a session there on the 17th instant. It is said to be probable that in September, prior to the consideration of the Committee's report by the Assembly, a Board of Review composed of representatives of the Administration, the Army, the Press and the University will meet at Angora to pass upon the Committee's work and to make suggestions respecting possible means for its perfection. Although it is hoped that instruction in the educational establishments of Turkey may be "Latinized" within seven years, it is recognized that nationwide adoption of the western characters will inevitably require even more time than this.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
JOSEPH C. GREW.

Enclosures:

1. From MILLIETT, *July 10, 1928*, (clipping);
2. From MILLIETT, *July 13, 1928*, (clipping).

NADB - 867.402/15

Belge No. 7

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *September 11*, 1928.*No. 487*

The Honorable

The Secretary of State,
Washington.

Sir,

In continuation of the subject of my despatch No. 459 of August 28, 1928, relative to progress made toward Latinization of the Turkish alphabet mainly through Presidential interest and initiative therein, I have the honor to report for the Department's more complete information that the Ghazi has continued his feverish efforts to accelerate adoption of the new script through a series of short voyages made to towns bordering the Marmora and the Dardanelles. Therein, the President has occupied himself with interrogation of the chief local officials in regard to their knowledge of the Western letters. He even penetrated to Brusa, so long considered a reactionary center, in order to spread the new gospel. Meanwhile, his efforts at leading members of his party along the path which he has chosen to follow have not been neglected, the lessons at Dolma Bagtche Palace mentioned in previous despatches having been continued. In a recent meeting (August 29) of the Deputies sojourning in Constantinople, those who were known to have voiced sentiments somewhat at variance with the official program for Latinization were called upon to justify their views before the meeting. Thereafter, Ismet Pasha rose to emphasize the definitive character of the steps which had been taken, stating, as quoted in the Press (MILLIETT, August 30), that "discussions on the subject of the alphabet are ended. The alphabet is final." The Prime Minister, however, admitted that something yet remained to be done to perfect the spelling of words as reproduced by the new symbols, but this he felt would come about through the "genius of the language and the spirit of the nation". He added that the difficult character of the Arabic script and consequent illiteracy of the great majority of the population had rendered necessary the adoption of Latin characters as the sole means capable of saving the people from

the dangers of ignorance. Following this pronouncement, the Secretary-General of the People's Party notified the Deputies that all, including those who had visited their electoral districts this year, should return thereto prior to the convention of the Assembly on November 1 to develop popular interest in the new alphabet and to assist in its diffusion amongst the masses of the people. The Deputies were particularly directed to emphasize that the new alphabet was essentially Turkish and one from which the beauties of the country's tongue had nothing to fear. Ismet Pasha, who has since returned to Angora, is reported to be contemplating a journey to Malatia, his birthplace, in order to set an example to his colleagues.

The Agence d'Anatolie (MILLIETT, August 31) has issued a communiqué of the President of the Language Reform Commission, summarizing its labors up to the present as being embodied in an important outline of grammar, an alphabet containing the principal rules of orthography, and an alphabet for popular use, while the same news bureau announced on behalf of the Ministry of Public Instruction that instruction in Turkish during the forthcoming scholastic year must be given in the new characters and that all text books destined for such use must be printed before October 15, the date to which reopening of the country's primary schools has been postponed. Should publishers be unable to achieve this feat, the Ministry of Public Instruction will itself do so. This official agency has likewise announced that the Director-General of Posts and Telegraphs has already transmitted to the subordinate officers of the administration a list of telegraphic symbols based on the new characters.

Meanwhile, the press continues its energetic efforts in favor of the "Turkish" alphabet, the AKCHAM (August 28) announcing that "foreign literary capitulations have been abolished in their turn", while the MILLIETT (September 1) prints correspondence indicative of approval of the new alphabet voiced abroad, and (September 5) a translation of an article in the LONDON TIMES laudatory of the measures sponsored by the Ghazi. The August 30 issue of THE NEAR EAST AND INDIA, page 241, contains an expression of like sentiment, although in more measured terms.

However, the local press has occasionally hinted at possible difficulties which may ensue through the sudden application of the new alphabet, the AKCHAM (August 27) inquiring as to what

pronunciation will govern the spelling of the new words, while expressing the hope that Constantinople, as the country's cultural center, will impose its idiom on the new orthography. The question of spelling occupies the editorial writer of the *JOURNAL D'ORIENT* (September 1) who urges the Commission charged with language reform to complete a dictionary as promptly as possible. The *STAMBOUL* of the same date (September 1) inquires in what manner municipal, parliamentary and judicial proceedings will be recorded, urging that a corps of stenographers (now non-existent) be developed as speedily as possible. Even Falih Rifki Bey, Deputy for Boulu and a member of the Commission, has realized (*MILLIETT*, September 3) the need of the supply of a sufficient number of typists, stenographers and proof-readers, although he at the same time expresses the hope that their present lack will result in the adoption of a concise and simple style in official communications. The Commission which he heads is, meanwhile, likewise conscious of the need of systemizing the spelling of words, devoting its attention to the drafting of a new dictionary of the Turkish language. It is said that a number of Persian and Arabic vocables little used in ordinary speech will be omitted therefrom.

Members of the Commission with whom I and members of my staff have spoken have emphasized the need of the new characters as the sole means of combating the country's illiteracy. They have explained the precipitate adoption of the new forms by stating that since the leaders of the People's Party are in accord as to their necessity, there is not the slightest doubt as to their approval by the Assembly two months hence. I myself am of this opinion, and moreover believe that the validity of the change now in progress is recognized and acquiesced in by the people as a whole, although certain elements, chiefly concentrated in Constantinople and a few large centers seem to manifest an attitude of hostility thereto. Of these groups may be cited persons temperamentally in sympathy with the old regime who view with regret the breaking of yet one more link with the past; the Moslem clergy who naturally shrink from casting the sacred Arabic characters into the discard; and the intellectuals, who for aesthetic reasons or through fear of finding their monopoly of culture threatened through a wider diffusion of knowledge than has existed in the past, affect to scorn the innovation. Since, however, these classes exercise paramount influence among their compatriots in

few if any Turkish communities their resentment, which is, moreover, not voiced except in private conversation, may be considered as of negligible importance.

On the other hand, the commercial population welcomes the change, this being clearly true of American firms operating in this country, the managers of which do not envisage the possibility of any serious dislocation of the mechanism of trade through the innovation. Moreover, American educators and representatives of philanthropic organizations in this country with whom I have spoken have expressed enthusiasm over the changed alphabet and are prepared to give instruction therein upon the opening of the school year.

That interest in the new alphabet is not confined to Constantinople would appear from a statement recently made to a member of my staff by an American archaeologist who has just returned from a survey of over 100 villages and towns in Central Anatolia and who reports interest being shown in the new alphabet by the country people, branches of the Turk Odjak in the principal centers having already begun instruction in the new letters. The "hodjas", indeed, seem to be the only provincial element averse from the change sponsored by the Government.

It would seem, accordingly, that the adoption of the new alphabet is generally recognized as a measure wholly in keeping with the trend of modern Turkish development and one which should prove of great efficacy in raising the cultural level of the mass of the people and decreasing the large percentage of illiterates in Turkey.

I have the honor to be, Sir,

your obedient servant,
JOSEPH C. GREW.

Enclosures:

1. From LE MILLIETT, *August 30, 1928* (clipping)
2. From LE MILLIETT, *August 31, 1928* (clipping)
3. From L'AKCHAM, *August 28, 1928* (clipping)
4. From LE MILLIETT, *September 1, 1928* (clipping)
5. From LE MILLIETT, *September 5, 1928* (clipping)
6. From L'AKCHAM, *August 27, 1928* (clipping)
7. From JOURNAL D'ORIENT, *September 1, 1928* (clipping)
8. From LE MILLIETT, *September 3, 1928* (clipping)

NADB - 867.402/20

Belge No. 9

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *October 10, 1928.**No. 584*

The Honorable

The Secretary of State,
Washington.

Sir,

With reference to the Embassy's despatch No 392 of July 19, last, relative to the adoption of the new Latin letters, I have the honor to transmit herewith copy of a memorandum which has been prepared by Ali Nour Bey at my direction, as well as a page from the semi-official *MILLIETT* which daily publishes a similar page in the new characters. Subsequent despatches, Nos. 412 of August 6, 419 of August 8, 459 of August 28, 487 of September 11, and 506 of September 21, sent the Department on this subject, transmitting speeches made from time to time by the Ghazi and newspaper articles which have been published over the signatures of the Deputies who are members of the Alphabetic Reform Committee as well as conversations with these deputies contain the only official point of view on this subject available, and the only one which appears to exist. No tentative plans of execution have yet been published and these will doubtless be withheld until the law regarding the adoption of the new characters is passed when Grand National Assembly convenes on November 1. Until such time it will not be possible to give full information regarding the procedure followed or to be followed in adopting the new system of Latin characters for the Arabic.

Up to the present time in the absence of laws governing this procedure its adoption appears to have been entirely due to the volition of individuals or firms. Many commercial houses, banks, hotels, places of entertainment, etc., in Stamboul, Pera, and Angora have their names and signs in Turkish in the new characters, some of the cinemas print their tickets in this manner and give the titles and subtitles of their productions in Turkish using Arabic and Latin characters, as well as in French. The press so far has adopted the

new Latin orthography to the extent of individual initiative but doubtless under government pressure. Most of the Foreign diplomatic missions have changed their motor license plates accordingly, whereas none of the local taxis have even changed their license plates from the old Arabic numerals, though this was projected by the Municipality some months ago.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
 SHELDON LEAVITT CROSBY
 Chargé d'Affaires ad interim.

Enclosures: 1) Memorandum
 2) Page of MILLIETT

NADB - 867.402/23

ENCLOSURE No. 1.

MEMORANDUM PREPARED BY ALI NOUR BEY RELATIVE
 TO THE NEW ALPHABET

The President's trip in Anatolia on his way back to Angora lead to the modification of certain of the new orthographic rules despite the fact that competent authorities had on several occasions categorically pointed out the definite and final nature of the alphabet as well as that of the rules of orthography as laid down by the Language Reform Committee. These modifications, which greatly simplify the use of the new letters by rendering a knowledge of grammar (particularly that of the declension of nouns, conjugation of verbs and the use of affixes) almost unnecessary for correct writing, no doubt ocured to the Ghazi during his contact with the less literate people of Anatolian towns and villages, who seemed to experience considerable difficulty in understanding and accurately applying certain orthographic rules. It would appear that the Ghazi's immediate object is to assure a rapid spread of the new alphabet even at the cost of accuracy in the transliteration of Turkish and, in particular, Arabic and Persian words.

The manner in which these modifications were effected is very characteristic of the President's dictatorial disposition, the alterations

having been given publication by the press in the form of laconic communiques. One of them even bore the signature of the President and that of the Prime Minister. (Clipping and translation enclosed herewith) I have been informed that the Language Reform Committee was in certain instances not even consulted before these modifications were effected. Nevertheless it is generally admitted that these changes are, from one point of view, an improvement as they eliminate the frequent occurrence of troublesome hyphens within words, particularly verbs, the correct use of which is dependent upon a thorough knowledge of grammar and the practical value of which is almost nil. The elimination of the use of the accent (^) to denote the phonetic value of the same vowel in different instances, that is to say whether it should be read long or short, will also contribute to greater uniformity in writing, the use of this accent having so far been entirely arbitrary. Competent circles do not seem to attach any value to certain objections to the effect that the surrender of such refinements making accurate phonetic transliteration impossible, will in time affect pronunciation and thus modify the Turkish language. As a matter of fact this objection does not seem to be well founded as the phonetic peculiarities of the Turkish people underwent no basic change whatsoever despite the fact that no distinct vowels were used in the Arabic orthography. The members of the Language Reform Committee, who are now actively working on orthographic dictionary, have pointed out on several occasions that Turkish as spoken by the people of Constantinople will constitute the phonetic basis of the new Turkish orthography. However, it is my personal impression as well as that of many other Constantinopolitans that this statement is not entirely true and that the "Roumelian" dialect has greatly been fostered by the orthographic rules laid down by the committee which in many instances prescribes the hard "t" and "p" instead of the soft "d" and "b" used in Constantinople. It may not be devoid of interest to note in this connection that the Ghazi as well as several of his entourage are of "Roumelian" origin and use that particular dialect which for a Constantinopolitan ear sounds strange, if not vulgar.

Another objection which may be raised against the new orthography is the mutilation of radicals for the sake of phonetics. This is to say the basic letters of a definite word are either modified or omitted

when used in conjunction with another word or ending just because they are pronounced differently in that instances. For example in the word "şehir" (city) the basic "i" is omitted when used as "sehremamenti (city-board - municipality) because this vowel is not pronounced in everyday speech. Although not openly expressed competent persons seem to be of the opinion that the new orthography will still have to undergo several changes before it can be considered as perfect, but at the same time it is admitted that for the sake of a rapid propagation of the new alphabet these refinements will have to be postponed to a later date as every additional rule will for the present only render the use of the new letters more difficult and thus considerably hamper the campaign against illiteracy now started by the Ghazi.

No matter what objections of an academic nature may be raised against the new orthography, it is an undeniable fact that the new alphabet is mastered by the people with comparative ease. I personally have overhead a conversation between two simple sailors who spoke in laudatory terms about the new alphabet and put into practice the knowledge they recently seemed to have acquired by reading with relative ease the items in a newspaper cast in Latin type. I may also mention the case of a hodja, an employee of the Evkaf Administration, who at first met this new reform with decided hostility but was himself surprised, after only three lessons which he was forced to attend, that he could master the new alphabet with almost the same accuracy and ease with which he uses the Arabic letters.

The inference gained from press reports is to the effect that the new alphabet has met with the same success in Anatolia. Nevertheless its diffusion will be considerably hampered by the lack of instructors. Taking this point into consideration certain people have suggested that a compulsory service such as the military service be inaugurated which compels young and enlightened people to teach the new letters in Anatolian towns and villages for a certain number of months. As another means to assure the spread of the new alphabet, newspaper editors have been urged to publish their papers as much in Latin type as is possible now. It is hoped that in a few months all daily papers will be entirely published in the new script.

Several governmental departments have from October 1 on begun to use the new letters in short communications, letters and

telegrams. The compulsory language courses offered in almost all departments seem to have yielded satisfactory results but handwriting, in a rather crude form, is still predominant, trained typists not being available. The Government seems to be particularly keen on the use of Latin characters in governmental offices. For example, a recent complaint to the effect that a telegram which was delivered to the post office at Angora in the new script was transmitted to the receiver at Constantinople in Arabic letters, caused considerable commotion and uneasiness in the offices involved and called forth a reprimand from Angora.

The great majority of school teachers having successfully completed the language courses, almost all schools have commenced instruction during the last week. As textbooks are not available at present those printed a short time ago are now being revised in accordance with the new modifications - instruction is based on notes given by the teacher. Although the Ministry of Public Instruction seems to be anxious to replace during this school year textbooks on *all subjects* with books printed in the new letters, competent circles do not consider this as possible for this year. Although no definite decision has as yet been reached on this subject it is believed that the Government will give consideration to a recent request of the publishers of school books to the effect that the use of textbooks in Arabic letters should be authorized for this school year, a contrary decision being liable to cause serious losses to the publishers.

NADB - 867.402/2x. Encl.

Belge No. 10

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *October 24, 1928.*

No. 550

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

With reference to the Embassy's despatch No. 534 of October 10, 1928, I have the honor to report recent activities with regard to the diffusion of the new Turkish letters:

One notes the rather sudden disappearance from the streets and public places of Constantinople of signs and posters in Arabic script. The removal of these characteristic and decorative letters now lends to the streets of this city a very peculiar aspect reminiscent of Balkan cities, a few foreign signs being the only ones visible now as those in Arabic characters have been either scratched out, painted over, or covered up pending their replacement by signs with the new Turkish letters.

It is obvious that the removal of signs in Arabic letters cannot be entirely attributed to individual initiative. On the contrary, there is every reason to believe that this recent change was brought about under government pressure with the police and municipal officers playing an active role.

In fact, individual initiative seemed to have been lacking in certain parts of the city densely populated by the Turks, for a more drastic measure was taken there for the suppression of the Arabic script. Passers by noticed one morning that all signs and posters, including traffic signals, had been obliterated by the use of black paint. Although this obliteration of old signs was attributed to the nocturnal activities of an "unknown person", there is every reason to suspect that the mysterious individual was the municipal chief of Bayazid.

As regards the more general use of the new letters I have been told that the new characters and orthographic rules having assumed, at least for the present, a definite form competent authorities at Angora have commenced activities towards the elaboration of a general program for a methodic diffusion of the new letters and for combatting illiteracy. Although nothing very definite is known as yet as to the nature of the program adopted by the Ministry of Public Instruction, it is rumored that it provides for the institution of obligatory instruction courses by establishments and companies employing a large number of persons and the inauguration of gratuitous night classes extending over a period of four months to be held in schools, clubs, public halls, etc.

Simultaneously with the above activities several meetings have been held recently at Angora by the undersecretaries (*sic*) of the different ministries with a view to discussing the use of the new letters by the

government offices. According to latest reports the prominent officials forming this committee have come to the conclusion that the exclusive use of the new letters can be enforced in all government offices within a year without interfering in any way with the work of the government.

The Constantinople press which can be a prominent factor in the matter of the diffusion of the new letters still devotes only a small part of its pages to items and articles in the new script; an attitude which was characterized by Yakoub Kadri Bey, a prominent member of the Language Committee, as "hesitant".

The HAKIMIYET-I-MILLIYE of Angora seems to be for the present the only important Turkish newspaper which is published more or less completely in the new characters. It would not be just to attribute the reserved attitude of the Constantinople papers in the question of the use of Latin characters to a reactionary or hostile frame of mind. The HAKIMIYET-I-MILLIYE being the only Turkish newspaper published at Angora, it is evident that its circulation will not seriously suffer by the exclusive use of the new script not completely mastered by the public as yet. However, the situation is entirely different at Constantinople where there exists a keen rivalry between the six daily newspapers published in Turkish. Under these circumstances it is only natural that a newspaper "overdoing" the new script is very likely to lose a considerable number of its subscribers. On the other hand, difficulties of a purely technical nature stand in the way of a more general use of the new letters by the Constantinople papers and there is no doubt that some time will have to elapse before their printing offices will be fully equipped with the necessary machinery and skilled workmen. Nevertheless, rumors are in circulation that the bill to be shortly presented to the Grand National Assembly for the official adoption of the new letters and orthography will contain a provision providing that all Turkish papers be published in the new script by the first of December.

With the adoption of the new alphabet the present leaders of Turkey are endeavoring to eliminate from the language words and rules of syntax of Arabic and Persian origin. Although this warrants very careful study by a body of highly competent linguists a radical method seems to have been adopted in introducing this reform.

This is manifested by several reports to the effect that many Arabic and Persian words used in the Turkish language have been omitted from the Turkish Dictionary now being prepared by the Language committee. At the same time a sub-committee including Professor Mesarosh and Hamid Zubeyir Bey as Turcologists, has been formed with a view to enriching the Turkish language by the official adoption of pure Turkish words and expressions used to some extent in Anatolia. It appears that this sub-committee will be assisted in its activities by branches in all administrative districts and that it is to publish its findings in periodical reports. It may be pointed out in this connection that the use of words of Arabic and Persian origin is more extensively practiced in Constantinople than in any other part of Turkey and as a result the reformed language will be more Anatolian than the Turkish spoken in Constantinople which was supposed to have been taken as a basis for the activities of the Language Committee. Nevertheless, it is believed that the contemplated "purification" of the language will not be as radical as rumored but that it will merely be confined to certain Arabic and Persian words and expressions not used in daily speech and for which there is a Turkish equivalent.

Due to the lethargic nature of the Turk as far as active interest in public life is concerned it is rather difficult to fully ascertain the nature of the reaction caused by the above reforms. Nevertheless, there is no doubt that as far as Constantinople is concerned the discontented elements greatly outnumber those in favor of the latest innovations. This dissatisfaction is certainly not the result of objective reasoning involving a comparative analysis of the merits and disadvantages of the Arabic and the new alphabet, but is mainly due to sentimental reasons. Traditional attribution of a religious nature to the Arabic script, conservatism and human dislike of the effort involved seem to be the chief factors which call forth discontent.

Rather strange seems to be the belief prevailing among certain classes of simple people such as gatemens, gardeners, hamals, etc. as to the temporary nature of the new reforms and that of the present regime, a belief which is expressed only in private conversation and manifested in the resigned and "patient" way in which the new reforms are accepted by these people. However, there would seem

to be no especial reason to mark as exceptional the present situation as similar latent dissatisfaction followed previous reforms.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,

For the Chargé d'Affaires ad interim:

ERNEST L. IVES,

First Secretary of Embassy.

NADB - 867.402/24

Belge No. 11

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *November 26, 1928.*

No. 589

The Honorable

The Secretary of State,
Washington.

Sir,

In continuation of the Embassy's despatch No. 550 of October 24, 1928, I have the honor to report that in view of the exclusive use of the new Turkish characters in governmental departments and institutions on January 1, 1929, as provided for by Articles 2 and 3 of the Alphabet Law, all government officials in Constantinople were recently subjected to an examination as to their mastery of the new alphabet. This general examination, which was carried out under the supervision of the Acting Governor of Constantinople, consisted of dictation which had to be written in the new script. Although nothing definite has as yet been announced as to the final result of this examination ordered by Angora, it is rumored that the number of failures is relatively small. Nevertheless, it must be pointed out in this connection that according to reports from private sources it took about twenty to twenty-five minutes before the dictated text of a dozen lines could be written in the new letters. This would indicate that although the majority of the government employees at Constantinople seem to have a more or less complete theoretical knowledge of the new alphabet, they will not be able to make prac-

tical use of their knowledge in the near future. This state of affairs is only natural as the majority of Turkish government officials have never used Latin characters, their linguistic knowledge being confined to their native tongue. Consequently, it is only natural that some time will have to elapse before a thorough knowledge of the new letters may be acquired. Under the circumstances it is believed that difficulties and confusion will be encountered in the application of Article 2 of the Alphabet Law. On bringing this point to the attention of a deputy who is said to have played an active role in the elaboration of the Law, I was told that the leaders of present Turkey were fully aware of this situation but that they had preferred to envisage a transitory period, of say one year, with all the difficulty and confusion accompanying it, than to abandon the policy of introducing reforms in a radical way which has so far proved successful in all instances.

As regards the enforcement of the use of the new letters in schools, reports received indicate that the efforts in this regard are rather successful though difficulty is said to be experienced due to the lack of adequate text-books, the use of all school books in Arabic type being prohibited by Article 9 of the Alphabet Law. However, it has been noticed that text-books on different subjects, printed in the new type, have begun to appear in book stores and that the number is increasing daily.

Nedjati Bey, Minister of Public Instruction, who recently spent a week in Constantinople, is reported to have been favorably impressed with the progress being made in the schools. Before leaving for the capital he said to press representatives that he would, for some time, concentrate all of his activities in organizing the "People's Schools" recently created by the Government for the purpose of teaching the new Turkish alphabet to the Turkish people. This organization which is headed by the President of the Republic as "Chief Instructor" will comprise as members every male and female citizen of Turkey and plans to start alphabet classes in every village, town and city. These classes will extend over periods of two to four months according to the progress of those who attend. Attendance at these courses will be compulsory for all citizens between the ages of sixteen and forty. Those who claim to possess a satisfactory knowledge of the new characters will be relieved of the obligation of attending these classes only after passing an examination. The members of their family will

likewise be exempted from these courses but will, nevertheless, be subjected to a final examination together with those who attend the public classes. All regular teachers, and in case of necessity all government officials, are expected to accept the task of teaching in the People's Schools which will be under the direct control of the inspectors of government departments. The expenses incurred will be defrayed from the provincial and municipal budgets, and contributions and special revenues such as the proceeds to be derived from the sale of a gramophone record of the Ghazi's speech on the new letters, delivered on August 10, 1928 at the Seraglio Point Casino. It is to be obligatory that this record be played at the beginning of the classes in the People's Schools.

As provided for by the Alphabet Law, all Turkish newspapers will appear in the new type on December 1. There is no doubt that the publishing of the newspapers in the new type will be a great factor in the diffusion of the new letters, but it is also believed that the circulation of the newspapers will suffer a serious reduction, at least for the present.

As was predicted in a previous despatch, considerable confusion still continues in the use of the new letters. This is to a great extent due to the absence of an authoritative dictionary. Although the Language Committee has already published two volumes of the dictionary under preparation, they are said to be interspersed with errors both of an orthographic as well as of a typographic nature. But having in mind the precipitous manner in which the alphabet reform is being introduced, a better and more complete work could hardly be expected from the Language Committee which at present is working on the dictionary and a new grammar, to the exclusion of everything else.

The efforts for the simplification of the language are developing parallel with the enforcement of the new letters. As far as can be ascertained the Language Committee does not seem to be directly involved in the "process of purification" which is manifested against everything of Arabic and Persian origin. Committees are being instituted for the purpose of "translating" into simple Turkish official titles, names, terms and expressions. For example, a list has recently been published bearing the newly simplified names of governmental

departments. It has been noticed in this list that the abbreviated forms of these names have also been officially adopted according to the Soviet model. For example the abbreviated name EVUM is supposed to mean General Directorate of Pious Foundations (Evkaf Umum Müdürlüğü) and HUSASUM may be employed instead of General Directorate of Sanitary Affairs of Frontiers and Coasts (Hudud ve Sahiller Sıhiye Umum Müdürlüğü). I have been informed that a committee has also been recently instituted at the University of Constantinople with a view of "Turkifying" the Arabic and Persian technical and scientific terms. It is evident that it will hardly be possible to qualify as academic the activities of this committee if its work is conducted in the same hasty manner which has so far characterized the activities of the Language Committee.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
For the Charge d'Affaires ad interim:

ERNEST L. IVES,
First Secretary of Embassy.

NADB - 867.402/28

Belge No. 12

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *February 13, 1929.*

No. 674.

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

In continuation of the Embassy's despatch No. 589 of November 26, 1928, I have the honor to report that January 1, 1929 was another prominent date in the endeavor of the Turkish Government toward the complete replacement of the Arabic script by the new letters. In accordance with Articles 3 and 8 of the Alphabet Law of November 1, 1928, the use of the new alphabet in all Government offices and officially recognized institutions, such as banks, commercial establishments, etc., was made obligatory on and after January 1.

This same date ended all further publications in the old script, the printing of books, newspapers, etc., in the discarded Arabic type being prohibited after December 31, 1928 (Article 5 of the Alphabet Law).

Another event which made the first day of the new year significant was the opening throughout Turkey of the much advertised people's schools. Although the death on January 1 of Necati Bey, the Minister of Public Instruction, affected the execution of the ceremonies, the opening of these schools was nevertheless elaborately celebrated in Constantinople and likewise in other parts of the country, by parades, speeches etc. Definite figures concerning the number of schools opened and the attendance thereof are not as yet available. According to the figures given in the press there have been inaugurated in Constantinople 2,655 classes with an attendance of 104,450. Latest reports show that the number of people attending such classes throughout Turkey, first estimated at 600,000, now exceeds 856,000.

The Language Committee was subjected to a re-organization which has apparently given greater stability to that body. According to the new organization, which would appear to be a further step toward the formation of a Turkish Academy, the Language Committee will henceforth consist of seven members forming a central bureau, to be appointed by the Cabinet at Angora. This Committee will be assisted by other members to be designated by the Ministry of Public Instruction.

The following appointments to the central bureau have been published in the OFFICIAL GAZETTE:

Mehmet Emin Bey	(Head of the Bureau of Education and Training of the Ministry of Public Instruction) Chairman.
Avni Bey	(Member of the Bureau of Education and Training of the Ministry of Public Instruction)
Hassan Fehmi Bey	(Director of Libraries)
Ahmet Cevat Bey	(Linguist)
Ragıp Hulusi Bey	(Professor at the University of Constantinople.

As candidates for the two remaining memberships are mentioned Reşat Nuri Bey, Professor of Turkish literature, and İbrahim Necmi Bey, literary critic.

The other members of the Language Committee are reported to be the following:

Falih Rifkî Bey	Deputy
Yakup Kadri Bey	„
Ruşen Eşref Bey	„
Ahmet Rasim Bey	„
Velet Çelebi	„
İshak Refet Bey	„
Fazıl Ahmet Bey	„
Celal Sahir Bey	„
İhsan Bey	Linguist
İbrahim Osman Bey	„
İsmail Hikmet Bey	„
Hamit Zübeyr Bey	Turkologist
Baha Bey	„
Professor Mesaroş	„

This Committee appears to be entrusted with the following duties:

- a) To prepare a grammar,
- b) To compile a Turkish dictionary,
- c) To propose the adoption of new words of Turkish origin and the elimination of words not adaptable to the structure of the Turkish language,
- d) To insure orthographic uniformity,
- e) To make linguistic and philologic investigations.

It will be realized from the foregoing that the duties of the afore-said Committee are now more clearly defined than was the case in the past. It is reported that the Committee will start its work with the elaboration of a grammar and a Turkish dictionary, the large edition of Larousse Universel serving as a basis for the latter.

In view of the importance of the aforementioned task of the Language Committee, the hope is generally expressed that its work may be more systematic and thorough than has been the case here-

tofore. Both the alphabet and the published Orthographic Dictionary are open to considerable criticism and show the precipitous manner in which this work was carried out by the Committee no doubt as a consequence of the pressure exerted by the over-enthusiastic sponsors of the new reform. Neither of these two achievements of the Language Committee appear to have had a really scientific basis. The first wave of enthusiasm having passed to some extent, these imperfections stand out now more distinctly. Particularly, the decidedly non-Constantinopolitan pronunciation adopted as the phonetic basis of the new orthography constitutes one of the main points criticized by the *intelligentia* of the former capital. The opinion appears to be stronger than ever that the present alphabet and orthography must undergo considerable change before any degree of perfection may be claimed for them.

Evidently, such criticism is not voiced openly, but events such as the detection of three orthographic mistakes in the Turkish title of the first edition of the Orthographic Dictionary (Imlâ Lûgati), corrected in the succeeding issues, as well as numerous inaccurate transliterations encountered in the dictionary, would not tend to inspire confidence in the past activities of the Language Committee.

In this connection I gather from various sources that, far from resenting the introduction of the Latin letters, the people as a whole have accepted the innovation with general approval. No doubt dissatisfaction exists among the fanatically religious element and also among the smaller officials who are constitutionally lazy. The press-reading public, not yet versed in the new letters, misses its newspapers in the old script. Whereas in the old days a large percentage of the commuters in the trams and on the ferries read their papers going to and fro, I have recently noticed an almost total absence of the popular evening sheets in the hands of the passengers on the trams and on the ferries bound for the Asiatic shore.

As a matter of fact the circulation of the daily Turkish papers appears to have suffered a serious reduction since December 1, 1928. A table showing the circulation of the Constantinople papers during the first week of December, obtained from a confidential source, is herewith attached. Likewise is attached a table showing the subsidy demanded by the affected daily papers and periodicals and the actual

subsidy granted by the Government. As regards the circulation of the papers edited in the French language, the situation is said to be just the reverse, namely, it would appear that these papers have experienced an increase of circulation due to the fact that many Turks conversant with French prefer to read these editions instead of struggling with the Turkish words in the new script.

On the other hand, Mr. Reid, of the American school in Smyrna, recently told me that on a tour in the interior of Anatolia he had been struck by the real enthusiasm for the new alphabet among the people and that the general public, even the adults, were entering into the night classes with genuine zest. This observation has been corroborated from other sources. It remains to be seen whether this reported enthusiasm will be sufficient to carry the almost 90 percent illiterate public through to the theoretically 100 percent literacy which Tevfik Rüstü Bey tells me the Government hopes to achieve in fifteen years.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
JOSEPH C. GREW.

Enclosures:

1. Table showing circulation of Constantinople papers during first week of December, 1928.
2. Table showing the subsidy demanded by affected daily papers and actual subsidy granted by the Government.

NADB - 867.402/30

CONFIDENTIAL

ENCLOSURE No. I.

ISSUE AND SALE OF TURKISH DAILY PAPERS DURING THE WEEK OF DECEMBER 1928.

Name of Paper	1/12/28		2/12/28		3/13/28		4/12/28		5/12/28		6/12/28		7/12/28		
	Issue	Sale	Issue	Sale	Issue	Sale	Issue	Sale	Issue	Sale	Issue	Sale	Issue	Sale	
CUMHURİYET	11,500	9,000	12,000	9,650	11,000	8,500	10,000	8,000	10,000	10,000	7,750	9,000	6,900	7,000	5,730
MİLLİYETT	10,000	8,500	10,000	8,620	10,000	7,700	10,000	7,500	10,000	10,000	7,240	10,000	6,200	8,000	5,250
IKDAM (*)	4,000	2,340	8,000	5,839	8,000	4,500	7,000	4,000	7,000	3,560	6,000	3,250	5,000	3,120	
VAKİT	7,000	5,500	7,000	5,440	6,000	4,500	6,000	4,000	6,000	3,850	5,000	3,040	4,000	2,780	
SON SAAT	6,000	3,420	3,000	2,670	4,000	2,700	4,000	2,280	3,000	1,886	3,000	1,800	2,500	1,500	
AKŞAM (**)	1,000	850	4,000	2,000	3,000	1,200	3,000	1,500	3,000	1,560	3,000	1,600	3,000	1,340	

*) & **) Due to damages in the printing machine the issue has reduced to one half and one quarter.

NADB - 867.402/30. Encl. I

ENCLOSURE No. 2

LIST OF PAPERS AND MAGAZINES DEMANDING SUBSIDY
FROM THE TURKISH GOVERNMENT WITH FIGURES AS TO
ACTUAL SUBSIDY GRANTED SINCE DECEMBER 1st, 1928.

Name of paper or magazine :	Subsidy demanded :	Subsidy granted :	Monthly :
Cumhuriyet	10,000	2,250	"
Milliyet	9,000	2,000	"
Vakit	8,000	850	"
Ikdam	8,000	1,200	"
Son Saat	7,500	800	"
Akşam	7,500	1,100	"
Karaguez	2,000	200	"
Keur Oglou	2,000	200	"
Haftalık Medjmoua	500	100	"
Ressimli Gazette	500	100	"
Resimliay	300	100	"
Ak-Baba	400	100	"
Papagan	400	100	"
Milli Medjmoua	300	200	"
Idjtihat	300	50	"
Review of the University	500	250	"
	<u>57,200</u>	<u>9,600</u>	

Belge No. 13

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *May 6, 1929.**No. 740.*

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

With reference to the Embassy's despatch No. 674 of February 13, 1929 and to previous despatches relating to the adoption of the new Turkish alphabet, I have the honor to report the repercussion this innovation is having upon the cultural development of the Turks.

The situation of the publishers of Turkish books, periodicals and newspapers was seriously aggravated by the adoption on January 1, 1929 of the new alphabet and is said now to be critical. Due to financial difficulties the periodicals printed in Turkey are reported to have been reduced to two or three humorous journals and popular magazines and complete stagnation is said to prevail in the Turkish book market. The daily newspapers are reported to be no better off although they receive monthly subsidies from the Government (See Page 5 and Enclosures Nos. 1 and 2 of despatch No. 674, February 13, 1929). It is stated that financially their situation has become very difficult because of the steady decrease in their circulation and the additional expenses for technical changes necessitated by the adoption of the new types. It is believed that several of the six Turkish daily newspapers of Constantinople are doomed sooner or later to follow the fate of the periodicals unless adequate financial assistance is granted to these papers by the Government.

It is generally admitted that this deplorable situation may be attributed to the natural consequences of a radical upheaval in the intellectual life of the country caused by the adoption of a new alphabet totally different from the one abandoned. Naturally such a reform is bound to have a very far reaching effect. However, it would not be fair to examine its consequences without taking into consideration the rather apathetic disposition of the Turkish people. Authors

and publishers, it is understood, have always complained that reading was not the favorite occupation of the Turks. This complaint referred naturally only to the small number of literates, stated to be about 10 percent.

The adoption of the new letters now seems to have made the situation worse by virtually giving impetus to the already existing unpopularity of reading. It is admitted that some effort is involved in the changing over to the new letters and that some time will be required before reading in the new letters becomes agreeable but this effort can not be considered as constituting an insurmountable obstacle to the average person. However, even a casual observer will notice how much physical reluctance is shown against the exertion of this simple effort. The unwillingness to read printed matter in the new letters, encountered even among those who are familiar with the Latin letters, due to their knowledge of a foreign language, is said to be really astounding. It is hardly possible to attribute this situation to any reason other than the habitual apathy of the people coupled with the general absence of any desire or need of reading.

Considering this question from the point of view of the public the complaints of the complete dearth of publications in the Turkish book stores are as justified as the complaints of the authors and publishers relative to the unpopularity of reading. Even a person with intellectual standing below the average will encounter difficulties in finding literature to his liking or needs.

As regards the daily newspapers their contents have become more and more sterile and devoid of interest both from the point of view of political news as well as of articles on general topics. It will be realized from the foregoing that one is confronted with a serious problem of intimate interrelation between cause and effect.

As a possible remedy for this state of affairs a rather bold and original idea has been expressed recently by Yakup Kadri Bey who has for some time been devoting his articles in the *MILLIETT* to this problem in general and the crisis due to the adoption of the new letters in particular. (Reference, Consul Allen's review of the Turkish Press, April 4-14, 1929, Pages 8, 9 and 10).

Yakup Kadri Bey bases his argument on the assertion that all evolutions and changes in Turkey have been originated and achieved

by the Government. This contention is directly contrary to the previous statements of the Gazi and İsmet Paşa. Yakup Kadri Bey believes that it would be futile to expect the intellectual and cultural evolution to be developed and achieved by the people who in every instance have relied on the Government's initiative. Consequently, in his opinion, a well directed press and publishing state monopoly would certainly save the present situation, an aggravation of which would be interpreted everywhere as the intellectual and moral "bankruptcy" of the Turkish people and seriously harm the international prestige of Turkey.

Without further expounding this very interesting proposal Yakup Kadri Bey appears to believe that such a measure would on the one hand assure a more rapid realization of the benefits expected from the newly adopted alphabet and on the other at once establish order in the intellectual and cultural activities of the country.

While not completely approving the author's proposal, competent circles admit that there is a great deal of truth in his views regarding the small role private initiative plays in the public life of Turkey.

It is admitted that the surrender of the Arabic script will be of great assistance in combatting illiteracy but that it is open to question whether the awaited cultural development will ensue if the present stagnation and apathy in the intellectual life of the country continues.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
ERNEST L. IVES,
Chargé d'Affaires ad interim.

NADB - 867.402/31

EMBASSY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

CONSTANTINOPLE, *June 24, 1929.**No. 788*

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir,

I have the honor to refer to the Embassy's despatch No. 740 of May 6, 1929 and to previous despatches relative to the adoption of the new Turkish alphabet and to report that since June 1, 1929 governmental offices and public institutions may not accept, in accordance with the Alphabet Law of November, 1 1928, communications written in Arabic characters. After June 1 the old script may be used only as a form of shorthand in the recording of the minutes of meetings. But even this use of the old characters is to be abolished after a year's time when it is presumed the newly devised Turkish shorthand will be put into general use.

A six months' application of the Alphabet Law reveals, very plainly that the results attained have been entirely superficial as far as the use of the new letters by the individual is concerned. As a matter of fact, the enforcement of this law appears to have so far failed to call forth any serious retrenchment in the use of the Arabic script. The officially abandoned letters continue to be almost in exclusive use by private individuals and although practically all documents originating from official institutions are in the new characters, the Arabic script appears to be still in use by government officials. Informal memoranda, records and almost all drafts are written in the old letters, the task of transcribing them into the new characters being the duty of the relatively few employees proficient in the new script.

However, I do not wish to imply that government employees are still unfamiliar with the new letters. The above observations simply tend to show that their knowledge of the new script acquired in a relatively short time is mainly theoretical and that a considerable

time will have to elapse before practical use may be made thereof, particularly if the present convenient system of circumventing the direct use of the Latin letters is permitted to continue.

In reply to a query contained in the informal comments of the Chief of the Division of Near Eastern Affairs as to whether the graduates of the national schools have really learned to read and write (Comments on despatches received during the month of March with especial reference to despatch No. 674 of February 13, 1929) it may be stated that the object of these schools does not seem to go far beyond acquainting the attendants with the new letters and certain essential rules of orthography. However, as the success of these schools would naturally largely depend on the ability of the instructor and the diligence of the attendants, it is rather difficult to express a general opinion on this subject. Nevertheless, it has been noticed that certificates are being issued rather liberally and that in general the possession of such a certificate does not necessarily mean a reading and writing knowledge of the language. Of three servants in the employ of a member of my staff who regularly attended such a school only one is able to read and write though all are graduates.

As regards the putting into practice of the acquired knowledge it has been noticed that the illiterates who have attended these schools show greater eagerness in utilizing the new letters than those already versed in the Arabic script who persist, as is the case with government officials, in the using the old characters.

As to situation in the provinces, Faik Bey, an official in the Ministry of Public Instruction, in conversation with a member of my staff, said that the so-called national schools had been more of a success in the villages than in the cities, owing to the fact that in most villages the only recreation center of the peasants for the winter months (a period of comparative idleness) is the local café. When these cafés were taken over as schools for instruction in the new characters, the peasants had nothing to do but to absorb instruction in the new alphabet along with their coffee and narghiles unless they wished to remain in their dingy abodes. In the cities, on the other hand, other means of recreation existed so that the schools had been in a measure disregarded. Faik Bey added, however, that even in the cities the schools had been in the first instance enthusiastically accepted but

that the arrival of Ramazan with its diurnal fasting and nocturnal feasting, had caused the city students, in large measure, to desert the schools, so that the results among adult urban pupils had not been striking. Faik Bey stated that, according to recent reports, some 390,000 persons, formerly illiterate, had however been added to the total number of persons who could read and write. Hence, although more than a million persons had been enrolled in the national schools a considerable percentage of these had become literate. Those who have failed in the examinations will be obliged to continue their efforts until the literacy test is successfully passed. Instruction in the army, Faik Bey continued, had been more successful than among the civilians, he having been informed that 71 % of the men enrolled under the colors were able to read and write.

Reports obtained from other sources would, however, appear to indicate that the above statements of Faik Bey are rather exaggerated in their optimism as far as the absorption of the new script by the Anatolian populace is concerned. It would appear that the untrained minds of the illiterate adults of Anatolia constitute a considerable obstacle to the serious efforts of the government for the rapid diffusion of the new script. A person who recently returned from an extensive trip in Anatolia pointed out to a member of my staff that according to his observations the methods of instruction employed in many Anatolian villages were not at all adapted to the primitive intellectual standing of the people and that in many cases the pupils actually did not understand the "cultured" language in which instruction was given. The same person reported that several owners of village cafés where alphabet courses were given complained that these lectures had frightened away a considerable number of their clients.

As far as can be ascertained at the present time the greatest success achieved so far has been in schools of elementary and medium grade. It is reported that compared with the effort and time spent formerly in learning the Arabic script, the children now master the new letters with remarkable ease. In schools of higher grade the tendency to use the former script for private purposes such as correspondence, taking down notes, copying extracts, etc., is again noticeable. This is particularly true at the University of Stamboul.

As an instance of this it was observed that during the Commencement exercises at the American Academy for Girls at Scutari Orhan Sadeddin Bey, Professor of Philosophy of the University of Stamboul, had prepared his speech in the old script and not Latin letters whereas one on the young lady graduates read typewritten essay in the new characters.

It may be mentioned in this connection that certain prominent Turkish authors closely identified with the letter reform are themselves unable to overcome the habit of handing in their articles written in the old script to newspaper offices where they are transcribed into the new letters by the so-called "Latin" expert.

Some of the very same authors are members of the Language Committee which is said to be conducting its activities at Angora, this time with greater discrimination and deliberation than has been the case in the past. The local press reported that the letter reform had now "entered upon a phase of perfection" and that consequently the Language Committee was conducting its activities "with less speed but with greater care". According to the information available on this subject the present activities of this body may be grouped as follows :

- a) Compilation of a Turkish Dictionary along the lines of the LAROUSSE UNIVERSEL.
- b) Selection of Turkish scientific and technical terminology.
- c) Elaboration of a project for a Turkish grammar.

The hope is generally expressed that as a result of these activities the Language Committee may correct the many errors and numerous incongruities found in the Orthographic Dictionary issued by the Committee (See despatch No. 674 of February 13, 1929) and thus establish greater precision and order in the use of the new letters. Some Constantinopolitans go even so far as to hope that the present "more deliberate" activities and researches of the Language Committee may result in the elimination of the certain very unfamiliar phonetic peculiarities introduced into the language. However, it appears unlikely that any changes will be made if, as has been said, the new phonetic basis was originally thought out by the Ghazi himself.

In this connection it may be stated in reply to an inquiry of the Chief of the Division of Near Eastern Affairs (Comments on despatch

ches received during the month of March with especial reference to despatch No. 674 of February 13, 1929) that although many people are inclined to believe that the adoption of a rather non-Constantinopolitan phonetic basis simply constitutes another manifestation of contempt for the past prominence of Constantinople, it has been intimated by people closely identified with the letter reform that the adoption of certain harsh wordendings strange to Constantinopolitan ears solely due to the dictatorial nature of the Ghazi whose dialect the new orthography is said accurately to represent. The same people believe that by inaugurating the letter reform while he was in Constantinople, "the intellectual capital of the country", the Ghazi has bestowed great honor on this city and that therefore it is highly improbable that the Ghazi had any intention of humiliating Constantinople.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,
JOSEPH C. GREW.

NADB - 867.402/32

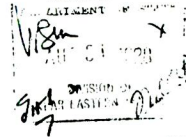
Belge No. 5 (Tıpkıbasım)

NO.

412

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA
Constantinople, August 6, 1928.

FOR DISTRIBUTION - GENERAL	
To	Y. S. No.
In	
<i>Aganor</i>	
<i>Teheran</i>	

867402/16
AUG 7 1928

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Copy Transmitted by The
Commercial Office (A-C/O)
To *Teheran*

Sir:

Referring to my despatch No. 392 of July 19, 1928, and to previous correspondence relative to the progress of the work of the Committee appointed to devise a Latin alphabet for Turkey, I have the honor to inform the Department in this relation of the publication on July 31 1/ in the Turkish newspaper VAKIT of an alphabet purporting to be that agreed upon by the members of this Committee. A member of my staff has since been advised by one of the Committee (which has, it may be mentioned, abandoned Angora for Constantinople for the further prosecution of its labors) that the published alphabet, although subject to revision, will probably be that to be presented to the Assembly in November next for legalization.

AUG 7 1928
RECEIVED

tion. This Deputy appeared interested to ascertain the secretary's facility in reading Turkish words written in Latin characters and was gratified to discover the relative ease with which he accomplished this feat.

An examination of the projected Latin alphabet as published by the VAKIT shows that the Committee on Latin Characters has in its activities been guided chiefly by two considerations, namely:

a. The assurance of phonetic writing through avoidance of diphthongs and double consonants and through the adoption of a single letter for each basic sound.

b. The maintenance insofar as possible of the international sound values of the letters adopted.

As a natural consequence, the Committee has been forced to have occasional recourse to phonetic signs such as accents and cedillas with a view accurately to represent with the new letters the sounds characteristic of the Turkish language without too much deviation from the above principles. This task has been rendered difficult by the peculiar sounds inherent in words of Arabic origin.

Comparison with the alphabets of different Occidental countries shows that the proposed alphabet approaches the German more closely than any other. This is particularly true of the new vowels, the German phonetic values having been maintained throughout. The "umlauted" German vowels (ö) and (ü) likewise figure in the proposed Turkish alphabet. As regards the consonants, deviations from the standard international sound values are remarkably few. These exceptions are limited to the letters (ç), (ğ) and (ş) which will be used instead of the diphthongs (dj), (tsh) and (sh) respectively, extensively employed in the Turkish

- 3 -

in the Turkish language. Other characteristic differences necessitated by Turkish sounds are the consonants (j) and (z) which will be similar to the same letters in French and English respectively, and the consonant (g) which, in most cases, will have the German sound value. The consonants (w) and (q) have been omitted. The foregoing analysis has been prepared by the Turkish translator.

It is evident that very definite orthographic rules will have to be laid down in order to prevent an arbitrary transliteration of Turkish words on the part of individuals. Indeed, it has been reported that the Committee on Latin Characters has now concentrated its activity on the preparation of an orthographic dictionary and a new grammar with a view to preventing such individual freedom. This is particularly important in view of the many dissensions and differences which will probably arise with regard to the pronunciation of certain words should Latin characters be adopted. Such differences have so far been latent due to the very restricted use of vowels between consonants in the Turkish written language. For example in the word "mekteb" (school), not a single vowel is used between the four consonants (mktb), a situation which naturally will change with the adoption of Latin letters. Falih Rifki Bey, Deputy of Bolou, and member of the Commission, in relation to its work (MILLIET, August 2, 1928) states that in addition to deciding upon the alphabet and establishing the orthography of Turkish words, it should provide for the formation of a Turkish Academy to watch over the language of the country. Moreover, since it will be necessary to establish libraries with books written with the new

the new letters, it is important that the best possible type be adopted. The author recommends British and American type in preference to those employed in other countries.

As regards the enforcement of the new alphabet, the press reports that the members of the Committee on Latin Characters do not share the widely expressed opinion that a period of about fifteen years will be required for its use to become general. On the contrary, it would appear that these believe that a change from the Arabic letters to the new alphabet can be effected in a comparatively short time, two years being thought ample for this purpose at least insofar as Turkish officials are concerned. With a daily hour of instruction it is believed that two years will be fully sufficient thoroughly to acquaint the Government officials with the Latin alphabet and to assure its use in governmental offices. A Deputy closely associated with the Ghazi has confirmed this report, stating that the President proposes to do his utmost to accelerate the adoption of Latin characters in this country.

It is evident that a considerable responsibility will devolve upon the press in the work of familiarizing the public with the new letters and in furthering their use. The semi-official *MILLIETT* already publishes a full column of text in Latin characters, printing anecdotes regarding the President's activities and other items of widespread popular interest in the new alphabet without reproducing them elsewhere in Arabic script, the intention obviously being to encourage people to learn
the new

- 5 -

the new letters. This paper has requested other Turkish journals to support its program by not translating into Arabic characters the portions of the news cast by the **MILLIETT** into Latin type.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,

Joseph C. Grew.

ENCLOSURES:

1. New alphabet;
2. From **MILLIETT**, August 2, 1928,
(clipping).

BİLÂL N. ŞİMSİR

Belge No. 6 (Tıpkıbasım)

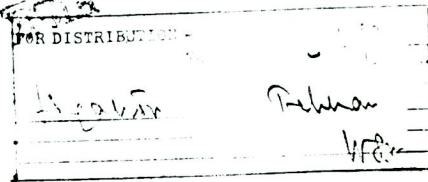
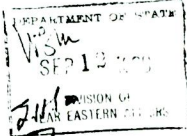

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA

Constantinople,

August 28, 1928.

No. 459

867.402/19
SEP 18 1928

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Copy Transmitted by The
Commercial Office (A-C/C)
To Tehran
OB

Sir:

867.402/19

With reference to my despatch No. 419 of August 8, 1928, and to previous correspondence relative to official and semi-official efforts expended in an endeavor to arouse popular interest in and enthusiasm for the latinization of the Turkish alphabet, I have the honor to observe for the Department's more complete information on this subject that the speedy adoption of an alphabet based on Occidental forms appears to have become the prepossession of the Ghazi and necessarily of the Deputies forming his entourage. In consequence, the press has daily given extraordinary publicity to this "Latin" alphabet which is now called the "Turkish" alphabet and which threatens to become that of the "Ghazi".

-2-

"Ghazi".

- 1/ While Younous Nady Bey (REPUBLIQUE August 10) has advocated deliberation in the matter of abandonment of the Arabic characters, considering that the new letters cannot be introduced in less than ten years, without disordering the country's affairs, Kiazim Pasha, President of the Assembly,
- 2/ (JOURNAL D'ORIENT August 10) hopes that use of the new forms may become general within a third of this period. The President, even more optimistic, in the course of an address given at Seraglio Point Park on August 10 widely reproduced and commented upon in the press (REPUBLIQUE August 11) has urged the people to learn the new Turkish characters immediately, the eighty percent of illiterates in the country being a shame thereto despite the fact that the fault has lain not with the Turks but with the Arabic alphabet. However, according to the President, "in a year or two at most the new alphabet and our nation will show that its writing and its intelligence are on a parity with those of the civilized world." This address of the Ghazi was eulogized
- 4/ by Falih Rifki Bey in the MILLIET of August 11th, while the
- 5/ AKCHAM of the following day added that "the new Turkish characters received their first consecration the other
- 6/ night", and the JOURNAL D'ORIENT (August 20) affected to find in the Ghazi's attack on the Arabic characters the President's final struggle to make complete the work of revolution initiated by him in 1919. Hence. "the tenth of August should be for the Turkish people one of the greatest days in its history marking as it does an era of intellectual progress and life". Reshid Ghalib Bey, deputy of Aidin,
writing

7/ writing in the REPUBLIQUE of the same day, employs a like military figure of speech while describing those who from religious scruple or through ignorance adhere to Arabic letters as "neither more nor less than impenitents and dangerous reactionaries."

Meanwhile the President, not content with mere precept, has put his views respecting the necessity of speedy acquisition of the new characters into practice by having on August 11th assembled at the palace a coterie of intimates, including even Kilidj Ali Bey, for the first of a series of language lessons conducted by Professor Ibrahim Nedjmi Bey. The Ghazi is reported to have attended the opening class in person and to have interrogated the neophytes in respect of their progress. The press, as is its custom with the Ghazi's actions and utterances, did not fail to dilate in its columns 8/ on this worthy example. The commentary of the AKCHAM (August 9/ 14th), which with English translation accompanies this despatch, is a typical effusion.

The President, however, has not been alone in advocating the adoption of the new alphabet, Nedjati Bey, as reported in 10/ the press (STAMBOUL August 15th) having promised to do his utmost to assure that the school teachers and their pupils learn the new characters as a patriotic duty and without a moment's delay. It is probable, however, that it will be found necessary to delay for a month the reopening of many of the country's schools in order to permit the instructors to master the new forms. Falih Rifki Bey, Deputy of Bolou, in 11/ the MILLIET of the 15th, pledges the aid of the Turk Ojak, the Red Crescent and other philanthropic societies, as well as of the Army in bringing about the reform which the Ghazi

has

has so much at heart.

12/ The press (MILLIET August 22nd) has already initiated a
13/ course of popular instruction in the alphabet, the Government's
printing presses are busy issuing thousands of copies thereof,
and the radio has promised its aid. Then, the Greek,
Armenian and Jewish communities of Constantinople as well as
the prefecture and many commercial and banking houses are
reported as having taken measures to cause their members and
employees to acquire facility in the use of the new forms.
While the professors and school teachers as well as Government
functionaries are busy with the new alphabet, the deputies
en villégiature in Constantinople are not being allowed to
enjoy their holidays in peace, having been summoned on the
23rd instant by Safvet Bey, Secretary-General of the Peoples
Party, to unite at Dolma Bagtohe Palace for instruction. The
first meeting took place, according to the press, on the 25th
at a meeting whereat the President and Ismet Pasha were
14/ present (REPUBLIQUE August 26).

The new characters have already been introduced on board
15/ the President's yacht ERTUGRUL (REPUBLIQUE August 18) as well
as on the motor launch SOGUDLU, affected to the Ghazi's service,
and on the vessels of the Shipping Board. Shop fronts, too,
are being "modernized", while the Constantinople prefecture
has directed that automobiles henceforth use Latin letters
as well as Occidental figures on their licence plates. It
seems that the forthcoming edition of the Turkish telephone
directories will be printed in Latin characters, while the
Minister of Justice, according to the official Agence
d'Anatolie, has already directed that the diplomas of the
graduates of the Government law schools be so printed.

It seems evident that the prestige enjoyed by the Ghazi
is still great since of course no legislation in regard
to the

to the adoption of the Latin characters has yet been passed and it is chiefly because of pressure exerted by the Ghazi that the aforesaid measures have already been taken or promised. Indeed so much official enthusiasm has been shown for

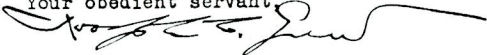
16/ linguistic reform that it has even been suggested (AKCHAM August 21), ostensibly by a university professor. that the adoption of the new characters will not necessitate the reprinting of many ancient works of literature since the Turkish and Persian authors of the past, chiefly palace poets, have with three or four exceptions, written on matters from which the Turkish nation would do well to turn away. Accordingly instead of reprinting the works of the voluptuous Persians, Turkish publishers would be better advised to translate into the new "Turkish" characters the literary works of all nations. Something of the same idea was voiced from a

17/ more authoritative source in the MILLIET of the 21st, Yacoub Kadri Bey, Deputy for Marash, observing that the adoption of the new characters forms a very important phase of the Turkish revolution since it marks the passing of this country from one culture to another. The abandonment of the Arabic characters implies the abandonment of Arabic and Persian literatures and it is well that this should be so "for the day when guided by the Seljouks and the Osmanlis our race turned toward Arab and Persian culture, it lost its strength of soul and of brain." In view of the consideration which Yacoub Kadri Bey enjoys both as publicist and as litterateur his expression of

18/ opinion accompanies this despatch in French, and in English translation.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,

Joseph C. Grew.

✓ Enclosures:
1-18, Various news-
paper clippings August 10-21.

Belge No. 8 (Tıpkıbasım)

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA
Constantinople,

September 21, 1928.

No.

300
FILE

FOR DISTRIBUTION -
Agation - Trabzon
1/8

SEP 23 1928

Copy Transmitted by the
Commercial Office (A-C/O) to
To Trabzon

817.403
22
22
22

The Honorable
The Secretary of State,
Washington.

Sir:

With reference to my despatch No. 487 of September 11, 1928, and to previous correspondence respecting the latinization of the Turkish alphabet, I have the honor to report that the Ghazi, through whose impulsion this radical change in the country's orthography is chiefly being effected, has carried the gospel from Constantinople into the Provinces.

So closely does the President seem to have the innovation at heart that all his recently published utterances have revolved about the new characters. Indeed, his last reported observations made prior to embarking from Dolma Bagtche Palane on the 14th instant for Sivas and Samsoun (by which route Ghazi Mustapha Kemal is returning

to

-2-

to Angora) concerned the Turkish alphabet, which he insists will be a powerful aid to the development of the country.

1/ (REPUBLIQUE, September 15, 1928)

During the President's visit to the cities above-mentioned, as well as to Amasia, Tokat, Sivas and Kaisariyeh, the Chief of State is credibly represented as having transformed himself into a schoolmaster and the local municipal building into a school house for the instruction of the chief functionaries of the region. Ismet Pasha recently, at Malatia, seconded the efforts of the Ghazi in arousing provincial enthusiasm for the new alphabet, the essentially Turkish nature of which was sedulously emphasized. Kiazim Pasha, President of the Grand National Assembly, has likewise lent his aid to the good cause, chiefly in interpretation of the work of the Language Reform Commission.

2/ His observations, in translation, accompany this despatch.

Therein, the President of the Assembly intimates that some of the Arabic words will be henceforth supplied with Turkish terminations, while others will little by little be eliminated from the language. Scientific terms will not be translated but will be used in the form which has gained international acceptance. According to Kiazim Pasha, the text books of Turkish primary schools will from the present be wholly printed in the new characters, while those of the academies will be so published in part. Accordingly, since in the University and Military Academy the Western characters are already known, this official sees no reason why they should not be introduced into all of the country's institutions of learning at the beginning of this scholastic year. Mahmoud

3/ Bey, Deputy of Seerd (MILLIETT, September 18, 1928) under

the

-3-

the caption "Accomplished Fact" endeavors to make knowledge of the new characters seem a patriotic duty.

4/ Meanwhile, Yacoub Kadri Bey has continued his onslaught on Oriental culture in the September 14 issue of the **MILLIETT**, observing that the adoption of the new characters does more than merely change forms of orthography being really a means of coordinating the various phases of the Turkish revolution. According to this deputy-author, the new characters will enable the revolution to pass from the political and administrative field into the very soul and brain of the country's citizenry and, owing to its adverse effect on the continued inclusion of extraneous elements in the Turkish language, will presently put a stop to the effusions of those Turks who, despite their having accepted the hat for the fez, are still devoted to the futilities and depravities of Persian literary culture. "A day will come when it will be impossible to recite the "Ghazels" by means of the new Turkish characters. The Arabic characters were fetters binding our feet whenever we were urged by our intelligence and logic toward Western civilization." The writer concludes by insisting upon the necessity of adding Western humanism to Turkish culture.

5/ The foregoing observations would seem to invalidate the objections voiced in the September 6 issue of the **NEAR EAST AND INDIA**, as well as by cultured persons locally, respecting the difficulty of reproducing Persian and Arabic sounds by the new alphabet, since the apparent intention of the framers thereof is to abandon, insofar as may be possible, guttural Arabic words for purely Turkish equivalents.

The country's functionaries, military and civil, are being given no opportunity to voice an objection to the

new

new system of writing or even to hesitate in their acquisition thereof, the Minister of the Interior having notified the provincial authorities that all reciprocal correspondence will, from the beginning of October, 1928, be carried on in the new characters, while the Ministry of Public Instruction is sending those of its officials who have already learned the new characters to the other Government offices at Angora in order to teach their personnel the "Turkish" alphabet. Word from the capital indicates that officials will presently be examined in their knowledge thereof, the first test to be held on October 20 and the second a month later. Those who fail in the first test will be given an opportunity to repair their defects at the second, but if again unsuccessful in their mastery of the characters, will be temporarily suspended from their functions. The official

6/ Agence Anatolie (MILLIETT, September 21, 1928) even reports that the Directorate of Religious Affairs has informed the Muftis and other clerics that its correspondence therewith will be carried on in the new characters from October 31,

7/ next, onward. Meanwhile, the press (L'AKCHAM, September 8, 1928) has drawn upon the Nasreddin Hodja tales to ridicule at once the Arabic characters and the conservatives who desire to cling to them.

While there is every reason to believe that the members of the Language Reform Commission would have preferred to have brought about gradually the changes now being effected with such celerity, the method of instituting a reform through a Commission and then bringing it to a conclusion through administrative fiat has been practiced before in Turkey, having been employed by Mahmoud Essad Bey,

Minister

-5-

Minister of Justice, on the occasion of the adoption of the Swiss civil code. It is possible, accordingly, that while precipitate action may not be adapted to the requirements of other nations, the rulers of Turkey, conscious of the lethargic temperament of their people, feel that if the reform is to be accomplished at all it must be "put over" by much the same methods as are employed in America in galvanizing indifferent citizens into support of philanthropic campaigns. Indeed, a member of the aforesaid Commission has informed a member of my staff that, as an added means of compelling the people to make the mental effort required to learn the new alphabet, it is probable that within three or four months all Turkish language papers will be wholly printed therein.

I have heard rumors of dissatisfied criticism and revolt regarding this alphabetic reform in army, clerical and intellectual circles but these elements are in a decided minority and well informed local opinion accepts the change as one of the most important and far reaching reforms undertaken by Republican Turkey.

I have the honor to be, Sir,

Your obedient servant,

Joseph C. Grew.

Enclosures:

1. From REPUBLIQUE, Sept. 15, 1928, clipping.
2. From MILLIETT, Sept. 14, 1928, translation.
3. From MILLIETT, Sept. 18, 1928, clipping.
4. From MILLIETT, September 14, 1928, clipping.
5. From NEAR EAST & INDIA, September 6, 1928, clipping.
6. From MILLIETT, Sept. 21, 1928, clipping.
7. From I'AKCHAM, Sept. 8, 1928.

يكنى الفوائد تابلوي

Aa	Bb	Cc	Çç	Dd	Ee
<i>Aa</i>	<i>Bb</i>	<i>Cc</i>	<i>Çç</i>	<i>Dd</i>	<i>Ee</i>
آ	ب	ج	چ	د	هـ
Ff	Gg	Ğğ	Hh	ıı	İi
<i>Ff</i>	<i>Gg</i>	<i>Ğğ</i>	<i>Hh</i>	<i>ıı</i>	<i>İi</i>
ف	غ-گ	غ-آغ	هـ-ح-خ	عی-ایلیق	ئی-ایکی
Jj	Kk	Ll	Mm	Nn	Oo
<i>Jj</i>	<i>Kk</i>	<i>Ll</i>	<i>Mm</i>	<i>Nn</i>	<i>Oo</i>
ژ	ق-ک	ل	م	ن	او-اودا
Öö	Pp	Rr	Ss	Şş	Tt
<i>Öö</i>	<i>Pp</i>	<i>Rr</i>	<i>Ss</i>	<i>Şş</i>	<i>Tt</i>
ئو-اوردهك	پ	ر	س ص سٹ	ش	ت
Uu	Üü	Vv	Yy	Zz	ۋ-ۋ-
<i>Uu</i>	<i>Üü</i>	<i>Vv</i>	<i>Yy</i>	<i>Zz</i>	ۋ-ۋ-
او-اوزاق	او-اوزور	و	ی	ز	